

રોઝા લામ્બર્ટ,
યાને
પાદરીની પુત્રી.

રેનોલ્ડ્સ.

રા. અમૃતલાલ ત્રિવેદીની કલમથી લખાયલું
વિષય ઉપર અજળ પ્રકાશ ફેંકતું

રાજ્યના નવજનના હિત રક્ષણનું આ પુસ્તક છે. જીવનમાં તે
નવજનકથાઓ વાંચી હશે પણ આના જેવી તે નહિજ. એ
હાથમાં લીધા પછી પૂરું કર્યા વિના કદિ એ પુસ્તક પાછું ના
કીંમત રૂ. ૧૫ પોસ્ટેજ છ આના.

શ્રીમં કાર્યાલ

૧૮૧, બજારગેટ રુદ્રીદ, કોટ,

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૨૫૭ . વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ પાદરીની ડુગી

વિષય ૨૪૪૪:૩

રોઝા' લામ્પર્ટ

અથવા

પાદરીની પુત્રી

લાગ ત્રીજો.

મુળ લેખક :

ગર્થ મીઝોર્જ વીલીઅમ રેનોલ્ડસ.

સાપાંતરકાર :

મગનલાલ શંકરલાલ મેહ્ટી.

મુદ્રક અને પ્રકાશક :

હરિલાલ વલ્લભાસ બ્રહ્મક્ષત્રી.

શ્રી હરિ-હર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, બમરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

આવૃત્તિ ૧ લી.

જુલાઈ.

૧૯૩૦

કિંમત રૂ. ૧-૦.

વિધાપીઠ અનુક્રમણિકા.

ગામદાવાદ

ગ્રંથાલેખ

રાત્રી કોપીરાઈટ રૂ. ૧૫/-

પ્રકરણ

વિષય

પૃષ્ઠ

૩૨	મું એ હરિષ્ આશકો	...	...	૧
૩૩	,, જ્ઞાના-ખરી અને ખનાવટી	...	...	૧૬
૩૪	,, હોડ જતાઈ	...	...	૨૬
૩૫	,, બોમોંટનો ત્યાગ-નવો પ્રીતમ વેલેસલી	...	...	૩૧
૩૫	,, ખીજો ધરડો ધ્રુવડ	...	...	...
૩૭	,, બદમાસોના પંજમાં	...	...	...
૩૮	,, કેપટન સીડેનહેમનું ખુન	...	...	...
૩૯	,, શરાફનો આપઘાત	...	...	...
૪૦	,, પવિત્ર જીવન ગાળવાનો પ્રયત્ન	...	...	...
૪૧	,, લઈંગો બશીંગટન	...	...	૧
૪૨	,, નેતરનો ફટકો	...	...	૧૨
૪૩	,, વેરની વસુલાત	...	...	૧૩૮
૪૪	,, મીરઝા મહમદખાન	...	...	૧૪૯
૪૫	,, મોતને કિનારે	...	...	૧૬૨
૪૬	,, જાંદગીના છેલ્લા દિવસો	...	...	૧૭૦

પ્રસ્તાવના.

“રોઝા લામ્પટ” નાને માલ્સીની પુત્રી” ના પ્રથમ એ ભાગ પ્રગટ થઇ ગયા પછી આ છેલ્લો ત્રીજો ભાગ પ્રગટ કરવામાં અમને અણુધારી વધારે ઢીલ થઇ છે તે માટે અમે દિલગીર છીએ. પહેલાં એ ભાગના અનુવાદક રા. રા. સાકરલાલ મગનલાલ કાપડીઆ અનિવાર્ય અવ્યથાને લાધે અનુવાદ સંપૂર્ણ કરી શક્યા નહિ એટલે અમે તે મી. મોદી પાસે પૂરો કરાવ્યો છે; વાંચકોને તેથી પૂરતો સંતોષ મળશે એવી અમને ખાત્રી છે.

પ્રકાશક.

સાહિત્યમાં અનેક સ્થાન મેળવી ચુકેલું

ઊર્મિ જીવન અને જ્ઞાસાનું માસીક
પાને પાને સંગીન વાચન

વાર્તા, કાવ્યો, દર્શન વિગેરે અનેક વિષયો, નવજીવાનોને
પ્રાણુવાન સાહિત્ય અર્પતું—

વર્ષના ફક્ત રૂ. ૩, બહારગામ રૂ. ૩ા, વી. પી. થી રૂ. ૩ા.
પરદેશ માટે રૂ. ૪ અથવા શીલીંગ સાત.

(ભેટનું પુસ્તક તેમજ દીવાળી અંક સાથે.) નમુનો મફત
તુરતજ લખો:—ઊર્મિ કાર્યાલય,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

કોની યૈરી?

ઔટલી સુંદર અને રોમાંચક ટીટકટીવ નાવેલ તમોએ
લાગ્યેજ વાંચી હશે.

સુંદર ગ્લેઝ પેપરનું લગભગ અઢીસો પાનાનું—
પાકી બાઈન્ડીંગનું અપ-ટુ-ડેટ સચિત્ર પુસ્તક.

રૂપિયા બે, પોસ્ટેજ ચાર આના,

વિલાસ ઓશીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ. ૨૨

રોઝા લામ્પર્ટ

યાને

પાદરીની પુત્રી

ભાગ ૩ જો.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

જે હરીફ આશકો.

જ્યોજી' બોમોટનો વિયોગ અને સૌથી વધારે સાદ્યો. બોમોટના જેવો નિખાલસ અને શુદ્ધ પ્રેમ મેં કોઈના તરફથી અનુભવ્યો નહોતો; મારું પૂર્વ અસ્તિત્વ તે સંપૂર્ણ જાણ્યો હોતો છતાં તેણે મરકરીમાં મારી તરફ કદી ધૂણ કે અનાદરની દૃષ્ટિ કરી નહોતી; એકલી પડતાં હું જહુ રડી, મેં જહુ નિસાસા નાંખ્યા, અને મન સાથે નિશ્ચય કર્યો કે હવે વધુ બ્રષ્ટ થવું નહિ, અને બોમોટ સફરથી પાછો ફરે કે તરતજ તેની સાથે લગ્ન કરવાની લાયકાત હું મારાં

હવે પછીનાં સુધારેલાં વતનથી સામિત કરી આપીશ; પણ ભાવિએ જીવન નિર્માણ કયું હવું.

હવે બંગલામાં મારે એકલીને જ રહેવું પડ્યું. ટોબી ગ્રેસનની ધારતીને લીધે દિવસે એકલી અથવા એકાંત મારે ફરવા હું નીકળતી નહિ; રાતનાં બારી બારણાં બરાબર બંધ કરાવતી અને જરા સરખો અવાજ થતાં પણ હું ચમકીને જાગી ઉઠતી. આવા એકાંત દિવસો દુર્મ્યાન મને એકવાર સુઝ્યું કે બોમોંટને મારી છાંપી પડાવવાનું બહુ મન હતું; માટે લાવ, હમણાં નવરાશના વખતમાં પડાવી લેઉં; એમ વિચારી ગામના એક વૃદ્ધ ચિત્રકારની આગળ મેં થોડા દિવસ “સિટિંગ” આપો અને છાંપી લગભગ તૈયાર થવા આવી; છેલ્લી પીંછી લગાવીને તથા “ફ્રેશમ” જડાવીને મારા પર તે મોકલી આપવાનું કહી, તેને ત્યાં જવાનું પછી બંધ કયું.

આ પ્રવૃત્તિ પૂરી થઈ એટલે વળી પાછું એકાંત સાલવા લાગ્યું; તેવામાં બોમોંટનો કાગળ મળ્યો; તેમાં તેણે સુચના કરી હતી કે એકની એક જગાએ ન ગમે તો પાસેનાં દરિયા પર આવેલાં મથકે થોડો વખત ગુજરી આવવો. આથી હું મારી નવી દાસી સાથે રામ્સગેટ આવી અને નેલ્સન ટેરેસ નામની હોટેલમાં જગા ભાડે રાખી રહી. રૂઠું સપ્ટેમ્બર મહિનાની એટલે કે ઉનાળાની હોવાથી આ મથકે ધણાં સહેલાણીઓ આવી રહ્યાં હતાં; શ્રીમંત અને ખાનદાન કુટુંબો પણ પુષ્કળ આવેલાં હતાં; સવારે અને સાંજે સમુદ્ર કાંઠે ફરવા જનારાઓનો જાણે મેળોજ ભરાતો.

એક દિવસે સાંજે હું સમુદ્ર તીરે શીતળ પવનની લહેરમાં એક નવલકથા વાંચતી બેઠી હતી; તેવામાં વાંકડીઆ વાળનાં બુલંદાંવાળા, ગોરોગબર, આવીસેક વર્ષની ઉમરનો એક યુવક મારાથી થોડે છેટે બેઠેલો મેં જોયો. તેનો ચહેરો હોરેસ રોડિંગહામના જેવો એટલે કે સ્ત્રીના જેવો સુક્રામળ હતો; મુછ દાઢી તેને ઉઘ્યાંજ જણાતાં નહોતાં. તેની સાથે તેનાથી બેએક વર્ષે મોટા દેખાતો એક બીજો યુવક પણ બેઠેલો હતો; બેઉ જણા દુરબિન તાકીને થોડી થોડી વારે અવર નવર મારા ભણી જોયા કરતા હતા; હું ચોપડીમાંથી ડોકું ઉંચું કરું એટલે તેઓ દુરબિન બીજી દિશાએ ફેરવી નાંખતા. આવી ચેષ્ટા કરી થોડી વારે તેઓ ઉઠીને ચાલ્યા ગયા. મેં પાછી ચોપડીમાં મુંડી ખોસી અને એકાદ બે મિનિટ નહિ વીતી હોય તેટલામાં “કાણુ, મીસ લામ્પટ?” એ શબ્દો મારે કાને પડ્યા. મેં ઉંચું જોયું તો મી. આલ્વનલી મારે પડબે ઉભો હતો. તેણે પૂછ્યું:

“અહિં ક્યારની આવી છે ? રોઝા.”

“દશેક દિવસથી; મહેરબાની કરીને મને નીસીસ બોમોંટ કહીને ખાલાવજો. ” મેં સુણાવી દીધું.

“વારૂ તેમ; તું સુખી તો છે ને?”

“હા, જી; હું સરકારી કાફલાના એક અમલદાર મી. જ્યોન્સ બોમોંટ સાથે મહોબ્બતમાં છું.”

“તે ગમે તે હો; છુટાં પડતી વખતે આપણે જે શરત કરી હતી; તે હું પાળવા માગું છું; આપણે મિત્રો તરીકે એક બીજાના

જામાજમમાં આવીશું અને હું બીજાં કંઈ પણ ઘેલાં ગાંડાં કાઢીશ નહિ.”

“તો મોટા આભાર થશે.”

“અહો; આપણે કેટલે લાંબે વખતે પાછાં મળ્યાં!”

“થયાં હશે, ત્રણ ચાર વર્ષ. પણ તે બધું સંભારવાનું કામ શું છે?”

“હું તને કેટલી બધી ચહાતો હતો?”

“પણ તમારો પ્રેમ શુદ્ધ તો નહોતોજ. મહેરબાની કરીને કંઈ બીજી વાત કરો.”

પછી થોડીવાર અમે આડી તેડી વાત કરી; તેવામાં મેં ઉપર વણુંબા તે બેઉ યુવકો પાછા અમારી પાસે થઈને પસાર થયા અને મી. આલવનલી સાથે તેઓને ઓળખાણ હોય તેમ તેઓ તેને આંખ મારતા ગયા અને પાછા થોડે છેટે જઈને બેઠા. આલવનલીએ મને કહ્યું:

“જેમકે પેલા બે નંગો? એક બેલમોરનો માકવીસ અને પાલમિંટનો સલાસદ છે; બીજો તેની સાથે છોકરી જેવા ચહેરાવાળો છે તે એક બેરોનેટનો બેટા છે; તેનું નામ હું બૂલી ગયો છું. ખબર છે? આ બેઉ નંગોને જમાઈ કરવા ઇંગ્લેંડની અમીર કુટુંબની કન્યાઓની માતાઓ કેવી તલસે છે?”

બીજો દિવસે સાંજે સમુદ્રતીરે હું પાછી ફરવા ગયો. રેતીમાં એક નાનકડી પુરશી નાંખી હું બેઠી અને જરા તરા વાંચવા લાગી એટલામાં મારે કાને નીચલા શબ્દો પડ્યા:

“તમે તો મારાં મસીઆઇ બેન છો; મેં તમારી ઝાળખાણ પાકી કાઢી છે.”

મેં જોયું તો બોલનાર પેલો વાંકડીઆ મુશ્કાવાળો યુવક હતો; તેની સાથે તેનો મિત્ર બેલમોરનો માકવીસ પણ ઉભો હતો.

“બાઇ, કંઈ બૂલ થતી હશે?” મેં કહ્યું.

“બૂલ શાની? હું સર જોન હેવરસ્ટોક છું; તમે મીસ રોઝા લામ્બટ તે મારી માસીનાં દીકરી છો.” તેણે કહ્યું:

બેરોનેટ સર જોન હેવરસ્ટોક મારા માસા થતા હતા તે વાત ખરી; પણ અમને તેમને ત્યાં જવા આવવાનો પ્રસંગ ખીલુલ નહોતો; કેમ જે મારી માતાએ મારા પિતા સાથે કરેલાં પ્રેમવ્રતમાં મારી માસીની સંમતી નહોતી; તેથી તેઓ વચ્ચેનો વ્યવહાર કપાઇ ગયેલો હતો. મારા મસીઆઇએ સ્નેહથી મારો હાથ લઇને ચુમ્યો અને કહ્યું:

“જે વર્ષ પર મારા પિતા ગુજરી ગયા; તે ખબર માસીને લખવા મેં સૂચના કરેલી પણ મારી માતાએ વિરોધ દર્શાવ્યો; હું હતો સગીર; એટલે મારું શું ચાલે?”

“માસી પણ અહિં આવેલાં છે કે?”

“અરે, નહિ રે! તે તો હવે મીશનરી સોસાયટીઓમાં કામ કરે છે. તેમને ઉત્તર વયમાં ધર્મનું ભૂત બરાબું છે. મારી બેનને પણ મારી સાથે નથી મોકલી તો!”

“એમ કે? તમારે બેન પણ છે કે?”

“હા, છે; તે જરા સ્વતંત્ર મિનનજ ધરાવે છે ખરી. પણ હું પૂછું છું કે આપણે આટલા નજીકનાં સગાં હોવા છતાં; જાણે અત્રાપીની માફક વાત કરીએ, તે દીલગીરીભયુ” નથી? રોઝા?”

“મને મીસીસ બોમોંટ કહીને બોલાવો.”

“વાર, તેમ કરીશ.”

“હવે, સર જોન; તમે જરાપણ શરમાયા વગર મને જાહેરમાં તમારી મસીયણુ બેન તરીકે સ્વીકારી શકો તેમ છો?”

“શા માટે નહિ? મેં તમારે વિષે કંઈક કિંવદંતી સાંભળી છે; માસાજની વિરુદ્ધનું પણ ધણું સાંભળ્યું છે; પણ તેથી હું મારાં સગાંઓને ઠપકો આપું અથવા તરછોડી નાંખું તેવો નથી.”

“ભાઈ તમે નાદાન છો; સંસારની સારી નરસી તમે જોઈ નથી, એટલે તમે લાગણી ધરાવો તે સ્વાભાવિક છે; પણ મારા કડવા અનુભવો ધ્યાનમાં લઈને હું તમને વિજ્ઞાતી કરું છું કે આપણે એકબીજાથી અપરિચીત રહેવામાંજ શોભા છે.”

“ગમે તે કહો; હું તો તમને અહિં ફરવા આવતી વખતે કે પછી જ્યાં મળશો ત્યાં બોલાવ્યા વગર રહેવાનો નથી.....અને આ મારા મિત્ર બેદમોરના માકવીસ છે.” સર જોને તેના મિત્રની મારી સાથે ઓળખાણ પાડી.

અકબીક કલાક મારી સાથે ગપ્પાં મારી તેઓ વિદાય થયા. ઘેર જઈ મેં વિચાર કર્યો કે આ ત્રાસ કેમ સહન થશે? જ્યાં જઈએ ત્યાં કોઈને કોઈ સચું કે ઓળખીતું નીકળી પડે? ત્યારે શું

બધાથી મેં સંતાડતા ફરવા મુસાફરીઓજ ક્યાં કરવી ! અને છતાંય, આખાં ઇંગ્લેંડમાં સદંતર અનુભવેા પ્રદેશ ક્યાં મળી શકે તેમ હતું.

ત્રીજે દિવસે સાંજે પાછી તેજ બાબુએ ફરવા મધ; ત્યારે મને મી. આલ્વનલી મળ્યો; તેનાં મોઢાં પરથી લાગ્યું કે તે મને કંઈ ખાનગી અને અગત્યની વાત કહેવા આહતો હતો. પાસે આવી તેણે કહ્યું :

“મારે તને એક ખાનગી વાત કહેવી છે.”

“વાર, પણે જોયામાં જઈને બેસીએ: પછી કહેજો.”

અમે જાહેર જનારા આવનારાની નજર ન પડે તેવી જગાએ બેઠા; આલ્વનલીએ કહ્યું :

“પરમ દિવસે પેલા બે નંગો મેં તને બતાવ્યા હતાને ?”

“હા; તેઓ મારી સાથે કાલે જોળખાણ પાડી ગયા, એક મારો મસીઆઈ છે અને બીજો બેલમોરનો માકનીંસ.”

“તેય મને ખબર મળી છે, પણ તું સાંભળીને અજબ થશે કે તને મેળવવા તે બેઉ જણાઓએ શરત બકી છે.”

“શરત ?”

“હા, હા, તેમાં કંઈ નવું નથી. ખાનદાનના નખીરાઓ બીજો ધંધો પણ શું કરે જો ? બેઉ જણા પૂરા વંડેલા છે, દરેકે કેટકેટલી યુવતીઓને ફસાવીને ભોગવી હતી તેની હરિકાષ કરવામાં તેઓ મગરૂરી લે છે, અને સાધનસંપન્ન હોવાથી જો તરફી પર તેઓની

સાનત બ્રમડે તેને હાથ કરવા નીચ ઉપાયો અજમાવતાં પશુ તેઓ પાકું ફરીને જોતા નથી.”

“મારે માટે સરત બકી છે તે તમે શી રીતે જાણ્યું?”

“હું, અને તેઓ એકજ હોટેલમાં ઉતરેલા છીએ, કાલે સાંજે જમતી વખતે તેઓ ગુસપુસ કરતા હતા, તે મેં સાંભળી લીધું, જમ્યા પછી દારૂ હીંચવા હું તેઓની સાથે બેઠો, એટલે પીધેલાની ધુનમાં તને ફસાવવા તેઓ જે મનસુબો કરતા હતા તે મને કહી દીધો.”

“અને તે બદમાશોએ શો મનસુબો કર્યો છે?” મેં જરા ઉશ્કેરાઈને પૂછ્યું.

“તે બેમાંથી તને ફસાવવામાં જે ફાવે તે બીજા પાસે ૫૦૦ ગીની લે અને તારો મસીઆઇ * શેખી કરતો હતો કે તે ૧૦ દિવસમાં તને ફસાવી શકશે.”

“અને મી. આલવનલી તમે તેઓને મારા સ્વભાવનો કંઈ પરિચય આપ્યો નહિ?”

“હું પોતે નીતિ અને ધર્મનું પૂછકું હોવાનો તેઓ આગળ શી રીતે ડાળ કરી શકું? તું જાણે છે કે એ બાબતમાં અમે બધાજ સરખા ! અને ધાર કે હું તેઓને નીતિના પાઠ શીખવવા બેસું તો શું થાય તે તું જાણે છે?”

“શું?”

---

* ઇંગ્લેંડમાં સગાં સગાંઓમાં લગ્ન થઈ શકતાં હોવાથી માત્રીની દીકરી સાથે વ્યભિચાર કરવાનો ખ્યાલ અમાનુષિક નથી.

“તેઓ મને સાત મારીને તરત બહાર કાઢે.”

પછી મને આવચેત રહેવાનું કહી, તથા મારું સરનામું લઈ આલવનથી આવ્યો ગયો અને હું સમુદ્રતીરે રેતી પર આવીને બેઠી. થોડીવારે બેભોરનો માંકવીંસ આવ્યો અને મારી નજીકમાં બેઠો; અને મારા જરાપણ ઉત્તેજન વગર તે વાતે વળગ્યો, પહેલાં રૂઠું અને હાથની વાત કરી; પછી દેશની રાજ્યદ્વારી બાબતપર થોડું બોલ્યો અને છેવટે તેના મૂળ મુદ્દા-મિત્રમોષ્ટિ-પર આવ્યો. તેણે કહ્યું કે તેને જાહેર જાહેરથી કંટાળો આવ્યો હતો અને હવે તો તે કાંઈ લાભક ગુણમુંદરી સાથે જાગીરીના એકાદ ગામડાંમાં શાંત જીવન ગુજારવા ચાહતો હતો. તેની વાતમાં હું જરાય વચ્ચે બોલી નહિં. છેવટે તે ઉઠ્યો અને સમુદ્રતીરે આંટા મારવા માટે મારો હાથ ઝાલવા તેણે પોતાનો હાથ લંબાવ્યો; પણ મેં તેની સાથે ફરવાની ના પાડી એટલે તે આવ્યો ગયો.

અને બીજો દિવસે એજ વખતે સમુદ્રતીરે મારો મસ્તીઆપ સર જોન મારી પાસે આવ્યો; થોડી આડીતેડી મીઠી મીઠી વાત કર્યા પછી તેણે કહ્યું.

“રોઝા, તને આમ એકલી રહેવાનું શી રીતે ગમે છે ? અમારી સાથે ઘોડેસ્વારી કરવા આવને. મારી પાસે ધણી ઘોડા છે; મારી બેનને માટે પણ હમણાં મેં એક ઘોડો લીધો છે. આ જમાનામાં ઘોડેસ્વારી કરવાની ફેશન તો સ્ત્રીઓમાં બહુ વધી પડી છે.”

“માફ કરો,” મેં કહ્યું, “મને અહિં પૂરતી તાજી ખુશ્બી હવા મળે છે અને મને એકાંત સાલતું નથી. મારી પાસે વાંચવાનું ભરત

ગુંથણનું વિગેરે પુષ્કળ કામ છે જેમાં હું મારો વખત ગુમરી શકું છું.”

“ત્યારે કાઠવાર અમારી સાથે ઉમળી પર ચાલ.”

“તે પણ નહિ અને ! તમે જાણો છો કે હું વિવાહિતા પત્ની નથી.”

“ પણ તેમાં શું થઈ ગયું ? ”

“ મારાથી સન્નારી હોવાનો ડોળ કરીને ન ફરાય. ”

“ ત્યારે તારી હું શી સેવા અળવું ? તું તો જ્યારે જોઈએ ત્યારે વાંચતી ને વાંચતી. તું કહે તો તારી ઓરડી પર રોજ આવું; આપણે સાથે રમીશું; ગામશું; ચીત્ર પાડીશું..... ”

“ ઓહો, બહુ હુશીયાર દેખાઓ છો, તમે તો; તમારે હવે પરણવું જોઈએ. ”

“ પરણીને કઈ શું ? મારાથી એક સ્ત્રીને પકડીને બેસી રહેવાય નહિ. ” તેણે નકટાઈથી કહ્યું, “ હું તો મધુકરના જેવું સ્વતંત્ર અને આનંદી જીવન ગુમરવાનો રસીયો છું; છતાં જો કાંઈ સુંદર, ચતુર, બુદ્ધિશાળી અને સાધ્વી ગુણસુંદરી મળે તો તેની સાથે પણ લામ કર્યા વગર હું જીંદગી ગુમરી શકું. હું પોતે સંત કે મહાત્મા હોવાનો ડોળ કરતો નથી પણ હું ધારું છું કે આવી સ્ત્રી સાથે હું પત્નીવ્રત પાળી શકું. ”

“ સાધ્વી સ્ત્રી તમારી રખાત તરીકે રહેવા આવે એમ ? અને ૨૨ વરસની જુવાન વયમાં તમે આવી ચંચળતા છોડી શકો કેમ ? ” મેં ટાણો મળ્યો.

“તું મને ગેર ઇન્સાફ કરે છે. મારો વધારે પરિચય થતાં તને સમજાયું પડશે કે હું બળરૂં સ્ત્રીઓ તરફ આકર્ષાતો નથી. હું એવી યુવતી શોધું છું કે જે મને બીજાં કારણથી નહિ, પણ મારા પોતાના ગુણોને લીધે ચાહે. ”

“પરણવા માટે એવી આદર્શ સ્ત્રી તો મુશ્કેલીથી મળે; અને તમારે તો રખાત તરીકે તેવી સ્ત્રી જોઈએ છે ? ” મેં જરા હસીને કહ્યું.

“પણ એવી સ્ત્રીઓ જગતમાં છે. ” તેણે મારા તરફ તાકીને જોઈ રહેતાં કહ્યું.

આવી રીતે બીજા દશ દિવસ વીતી ગયા. તે દરમિયાન સમુદ્રતીરે રોજ સર જોન અથવા તો બેલમોરનો માકવીસ મને મળતા અને વાતચીત દરમિયાન તેઓ મામિંક રીતે મારી સાથે પ્રેમમાં પડવાની યેજા કરતા. એક દિવસે બેલમોરનો માકવીસ મારી પાસે આવીને બેઠો અને મને પૂછ્યું :

“ કેપ્ટન બોમોંટની કંઈ ખબર મળે છે કે ? ”

“ હા, બે કાગળ આવ્યા છે. ” મેં કહ્યું.

“ હું ધારું છું કે તેને ચીન જવાનો હુકમ થયો છે એટલે ત્યાં તે લાંબો વખત રોકાશે. ”

“ હા ત્રણ ચાર વરસ રોકાશે. ”

“ તમને તેના ઉપર બહુ પ્રેમ છે ? ” તેણે મારા મોઢાં સામે તાકી રહીને પૂછ્યું.

‘ ધણેજ’ મેં જવાબ આપ્યો.

“ અને તમારા જેવી રૂપસુંદર યુવતી એટલો લાંબો વખત વિલોમમાં ગુળરી શકશે ? ”

“ તેની શીકર રાખવાનું તમને કંઈ કારણ નથી. ”

“ નહિ, નહિ, મીસીસ બોમોટ, એમ ખીજવાઈ ના જાઓ;

દશ દિવસ ઉપર મેં તમને કહ્યું હતું કે હું મારી જાગીરીના એકાદ ગામમાં એકાંત જીવન ગુજારવા માગું છું. તે ગામ, જંગલનો દેખાવ; અમારા બંગલાની લવ્યતા, એ બધાનું વચ્ચુંન કરવાની કંઈ જરૂર છે? તેવાં વાતાવરણમાં કાંઈ સહચરી તો જોઈએજ; હું લગ્નની વાત નથી કરતો હું. પતિ કરતાં પ્રેમી તરીકે હું વધારે સારી રીતે રહી શકું. મારો સહચાર કરવા ઇચ્છતી યુવતીને હું દરઆલ ૧૦૦૦ પૌડનો દરમાયો આપી શકું. કેટલું સુખચેનમાં રહેવાય? તમે શું ધારો છો ? ”

“આવી જાણતમાં હું મારું મત આપી શકતી નથી. ”

“હું તમારું મત માગતો નથી, તમારો હરાવ માગું છું. હું હવે વધુ વખત માનિંક રીતે બોલવા ચાહતો નથી. હું સ્પષ્ટ રીતે જાહેર કરું છું કે મારી સહચરી થવા માટે મેં તમને સંપૂર્ણ પસંદ કર્યો છે. હું તમને ચાહું છું. ”

મારાં મનમાં તો હું બહુ ખીજવાઈ; પણ આ ગપેડાને કંઈક શીકરત આપવી જોઈએ; એમ વિચારી મેં પૂછ્યું:

“ તમે અને આહો છો તેની ખાત્રી શું? પુરાવો દો ? ”

“હું હસ્તાવેશ લખી આપું. દરમાયા ઉપરાંત તમને ખીજું પણ ને જોઈએ તે માગી લો.” માકવીસે ઉત્સાહમાં ચાલી ગયો.

“મારે લખાણપત્ર કંઈ નથી જોઈતાં; ફક્ત બેઝેક ખાનગી મિત્રો સમક્ષ તમે મને વચન આપશો તો ચાલશે.”

“ત્યારે, જુઓ, પેલો તમારો મસીઆઈ અને મી. આલવનલી બેઝેક જણા આપે છે; તેઓની તમને શરમ લાગતી હોય તો....”

“ના, ના. તેઓની મને કંઈ શરમ નથી. બલે, તેમની સમક્ષ વચન આપજો.”

માકવીસે ઉત્સાહમાં આવી જઈ પોતાના મિત્રોને જોલાવ્યા અને કહ્યું કે જોકે ખાનગી અને મંબીર બાબતમાં મારે તમને સાક્ષી બનાવવા છે. આ સાંભળી મારા મસીઆઈનું મોઢું ઉતરી ગયું; તેને લાગ્યું કે તેનો મિત્ર મને છતી મર્યો હતો. મી. આલવનલી મારી બાજુ ચેતી મર્યો હતો; તે મંબીર ડાચું કરી અમારી પાસે બેઠો. તેઓને સંબોધીને મેં કહ્યું:

“બેલમોરના માકવીસે મારી આગળ બહુજ પ્રયત્ન શબ્દોમાં અને ઉત્સાહભરેલી લામણીમાં પોતાનો પ્રેમ જાહેર કર્યો છે; અને તેની સાબિતિ માટે.....”

“ફપ્પુંદરી રોઝા લામ્પટને હું સર્વસ્વ અર્પણ કરીને આખાં જમતને બતાવી આપજા માયું છું કે...” માકવીસે જોલ્યો.

“હવે મુજો મરી રહેની.” મારો મસીઆઈ પોતાની હાર થયેલી સમજીને ચીડાઈને જોલ્યો.

“અને,” મેં આગળ ચલાવ્યું, “માકવીંસ મને પોતાની જાગીરમાં દર સાલ પૌંડ ૧૦૦૦ ના દરમાયાથી રખાત તરીકે રાખવા ચાહે છે. તે સંબંધી કંઈ લખાણપત્ર નહિ કરતાં મેં ફક્ત બે ખાનગી સાક્ષી માગ્યા એટલે તમે સાહેબોને બોલાવવામાં આવ્યા છે.”

“ગૃહસ્થો; મીસ રોઝા લામ્બટની પ્રાપ્તિ માટે તમે મને મુખ્ય-રકબાદી આપશો.” માકવીંસ મારા મસીઆઇ તરફ વિજેતાની દૃષ્ટિ કરી બોલ્યો. મેં આગળ ચલાવ્યું.

“ગૃહસ્થો; માકવીંસે જે પ્રબળ શબ્દોમાં મારામાં પોતાનો પ્રેમ દર્શાવ્યો છે તે જોતાં જણાય છે કે બાપાના તેવણ અદ્ભુત ખાં છે; જે બાપાને લીધે તેઓ દેશની પાર્લામેન્ટમાં ગળબ અસર કરે છે તેવી બાપાને લીધે મારાં જેવાં નરમ હૃદય ઉપર અસર થાય તેમાં શી નવાઇ?”

માકવીંસ કંઈક ગુંચવાડામાં પડ્યો; હું સાચું બોલતી હતી કે કટાક્ષમાં તે તે સમજી શક્યો નહિ. પછી હું જરા આંખ ચઢાવીને અને સ્વરમાં દૃઢતા લાવીને બોલી:

“ગૃહસ્થો માકવીંસે મારામાં જે પ્રેમ જાહેર કર્યો છે તે વિશે હવે તમે માફ મત સાંભળો. આ દેશની સુંદર સ્ત્રીઓનું કમલાગ્ય છે કે આવા બાપલા, રાંડવા, હવસી કુતરાઓ તેમની પાછળ પડીને તેમને હેરાન પરેશાન કરે છે (માકવીંસનું ડાચું છખી પાડવા જેવું થઈ જાય છે.) આ ગધેડાઓ એમ સમજે છે કે ઠાકપણ અપસુરત સ્ત્રીની પાસે જઈ ફક્ત એક બોલ બોલ્યા કે તે

સ્ત્રી તરતજ સ્વાધીન થઇ જાય; અને તેમાં મારા જેવી કાંઇ અભાગી સ્ત્રી કંઇ નાલેશીમાં આવી પડી હોય તેને તો આ બેવકુફો જાણે આપનોજ માલ સમજે છે. તેઓ ધારે છે કે બગ્ગર સ્ત્રીઓમાં પ્રેમની લાગણી જેવું કંઇ હોતુજ નથી અને જે વધારે પગાર આપે તેની તે થાય.”

“અરે પણ તું કહેવા શું માગે છે?” માકવીસની ધીરજ હવે ખુટી ગઇ.

“હું એમ કહેવા માગું છું, લોડ બેલમોર, કે હું ગમે તેવી ચારિત્ર્યહીન ગણાતી સ્ત્રી છું, તો પણ હું વ્યભિચારી જીવાનીઆઓનાં વાકજીવથી છેતરાઉ તેવી નથી. ઉમરાવજીઓ ના ઇલકામથી અંજાઇ જાઉં તેવી નથી. કુતરાઓના નામ પણ સીઝર, પોમ્પે કે નેરોન પાડવામાં આવે છે; તેથી તેઓ સીઝર, પોમ્પે કે નેરોન થઇ જતા નથી, વળી મોઢે મુછ હોય તે બધાજ મરદ, એમ પણ હું માનતી નથી. હજી પણ સ્પષ્ટ સમજવું હોય તો સાંભળો કે તમે મારી સાથે ઓળખાણ પાડવા આવ્યા ત્યારથીજ હું તમને ધિક્કારતી હતી; એટલુંજ નહિ, પણ જો હું મરદ હોત તો તમને ચાથુકે ચાથુકે ફટકાર્યા હોત. જાઓ, માકવીસ સાહેબ, કાંઇ બીજીને લલચાવો.”

છેલ્લા શબ્દો બોલતાં હું ઉસ્કેરાઇ ગઇ હતી. મી. આલવનલી તો ઠંડા માટલાની પેઠે ચુપ બેસી રહ્યો હતો. માકવીસનો ચહેરો ધોળો પુણી જેવો થઇ ગયો હતો. છેવટે તે ઉઠ્યો અને મારી તરફ સુક્રી તાકીને બોલ્યો;

“ યાદ રાખજો, રોઝા, આનું વેર લખજી. ” તે બબડતો ફફડતો ચાલ્યો ગયો. મેં આલવનલીને કહ્યું;

“ મી. આલવનલી, આ બનાવની જરૂર પડે ત્યારે તમે સાહેલી પૂરજો. ”

“ વાર, ” કહી મી. આલવનલી ટોપસું ધાલી મનમાં ખુશ થતો થતો ચાલ્યો ગયો. મારો મસીઆઇ તે પણ થોભ્યો અને બોલ્યો.

“ વાહ ! રોઝા, તેં તો કમાલ કરી. હું નહોતો ધારતો કે તારામાં આવો જુસ્સો હશે. બેલમોરને તેં આપ્યા બનાવ્યો. પણ યાદ રાખજો હું ! તે બહુ ડંખીલો છે; જાણે બીજો ઝેરી નાગ; તે તારી પર વેર લેવા વગર રહેવાનો નથી. ”

“ અને તમને નથી લાગતું કે હું મારું રક્ષણ કરવાને સમર્થ છું ? ” મેં કહ્યું.

“ વાર, રોઝા, હું તને હવે એમ પૂછું છું કે તું કાઇ બીજાને ચાહે છે તેથીજ તેં માકવીસને ઝાડુ આપ્યો ? ”

“ હારતો. ”

“ અને મને તે વિષે ખાતરી કરી આપવાજ મારાં દેખતાં તેં તેને ઝાટકી નાંખ્યો ? ”

“ હા, વળી. ”

“ મિથે રોઝા, ખરેખર તેં મારા ગુણની કદર કરી; હવે જો મારું છે તે સ્વસ્વ તારાંજ સમજજો. ”

“ એટલે ? આ વળી તમે શું બાંકો છો ? ”

“ હવે મને વધારે અકળાવ નહિ, રોઝ ! તું મને ચાહે છે તે તેં પૂરતી રીતે બતાવી આપ્યું છે; ..”

“ શું બતારી આપ્યું છે ? મેં તમારા તરફ પ્રેમ દર્શાવ્યો છે ? મેં તમારી રખાત થમને રહેવા કહ્યું એમ ? ”

“ શું તેં હમણાંજ એમ કહ્યું નહિ. કે તું કાંઈ બીજાને ચાહે છે તેથી તેં એવમોરના માકવીશને ઝાડુ આપ્યું ? ”

“ હા, કહ્યું ”

“ અને તે બીજાને હું નહિ તો કોણ ? ”

“ કેમ ? હું કેપટન બોમોંટને ચાહું છું.”

“ ત્યારે તેં મને પણ એવકુફ બનાવ્યો ? ”

“ તમે તમારા મોટે એવકુફ બન્યા છો.”

“ તેં એકને બદલે બે દુશ્મન કર્યા છે. યાદ રાખજો. ”

“ એવા તો રસ્તે ચાલતા પચીશ કુતરા દુશ્મન થશે; તેથી હું કયાં ડરું છું ? ”

મારો મસીઆઈ છલંગ મારતો કે ઉઠ્યો અને મનમાં ગાળ લાંડતો લાંડતો ચાલતો થયો.

મને લાગ્યું કે હવે રામ્સગેટમાં રહેવું સલામત નથી અને લાડું ઉતારી નાંખી બે એક દિવસમાં ખાલી કરી જવા મેં ધરમણીને નોટીશ આપી.

બીજા દિવસે હું દરિયા કાંઠે બીજી દિશાએ ફરવા ગયો. ત્યાં મને મી. આલવનલી મળ્યો. તેણે મને કહ્યું.

રોજા, તેં કામ તો કમાલ કયું, તારા મસીઆઈને પણ તેં
અનાવ્યો, તે પણ મને રાતે જમતી વખતેજ ખબર પડી હતી. પણ
તારા ઉપરનું વાદળું વીખેરાયું નથી, હવે તો તેઓએ પોતાની શરત
હોડ-ની રકમ અમળી કરીને હજાર હજાર ગીનીની કરી છે, તને
ફસાવવામાં એમાંથી જે શાવશે તેને બીજા તરફથી ૧૦૦૦ ગીની
મળશે.

“કાલે તો હું રામ્સગેટ છોડી જઈં છું.”

“પણ જ્યાં જાય ત્યાં સાવધ રહેજે, મને તારો આશંક નહિ
માનતાં, ખરેખરો દીલસોજ દોસ્ત માનજે અને જરૂર પડે ત્યારે
મારી મદદ ખુશીથી માગજે.”

અમે હસ્ત ધુવન કરી છુટાં પડ્યાં.

કોની બૈરી?

એટલી સુંદર અને રોમાંચક ડીટકટીવ નોવેલ તમોએ
ભાગ્યેજ વાંચી હશે.

સુંદર ગ્લેઝ પેપરનું લગભગ અઢીસો પાનાનું-
પાકી બાઈન્ડીંગનું અપ-ટુ-ડેટ સચિત્ર પુસ્તક.
રૂપિયા બે, પોસ્ટેજ ચાર આના,
વિલાસ આફીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

જેના-ખરી અને ખનાવટી.

રામ્સગેટથી નીકળી બીજે દિવસે હું આષ્ટદન ગઇ. ત્યાં એકાદ મહિનો ગુજરી શિયાળામાં હું પાછી લંડન આવી. લંડનમાં હું એક દિવસ કંઇ ખરીદી કરવા ગઇ તે વખતે મેં હોરેસ રોકિંગદામને જોયો ! તે તદ્દન કંગાલ થઇ ગયેલો, અને ચીંથરે હાલ હતો, મારાથી મોં છુપાવવા તે તરત ચાલ્યો ગયો છતાં તેનું ભખી ખાધેલું ભૂત જેવું મોઢું જોઇ હું બીધી હતી. બીજે દિવસે હું ચિત્રકારને ત્યાં ગઇ કે જેને ત્યાં મારી છબી “ફ્રેઇમ” કરવાની હું બાકી રહેવા દઇ ગઇ હતી. ત્યાં જતાં માલમ પડ્યું કે તે ચિત્રકાર આચિંતા ગુજરી ગયો હતો અને તેના સામાન અસખ્યાતનું લીલાંઠિ થઇ ગયું હતું ; તેમાં મારી છબી પણ ચાલી ગઇ હતી. છબી ગુમાવવાથી હું બહુ દીલગીર થઇ : પણ બોમોંટને મારી છબી પડાવવાનો આગ્રહ હોવાથી મેં કામ બીજા ચિત્રકારને શોધી કાઢવા વિચાર કર્યો. એક પ્રખ્યાત ચિતારાનું મેં સરનામું મેળવ્યું અને તેને ત્યાં જવા નીકળતી હતી તેવામાં મારા બંગલા આગળ એક ગાડી ઉભી રહી અને સીપાઇએ આવી મારા હાથમાં “મીસ હેવર-સ્ટોક” નાં નામનું કાડું મેલ્યું. નામ વાંચીને હું ચમકી ; આ મીસ હેવરસ્ટોક કે જેનું નામ જેના હતું તે મારી માસીની દીકરી અને રામ્સગેટ ખાતે હું જેને બેવકુફ બનાવી આવી હતી તે મારા મસીઆઇ સર જેન હેવરસ્ટોકની બેન થતી હતી. આ છોકરી

ચોવિશેક વર્ષની એટલે મારાથી વરસ એ વરસે મોટી હતી; ૩૫ ૩૫નો તે અંબાર હતી, અને ચહેરા તેના ભાઈના ચહેરાને આબાદ મળતો હતો. બંગલાના દરવાજા પર હું તેને લેવા ગયો. વાતચીત દરમિયાન તેણે જણાવ્યું કે મારું એળખાણ પાડવામાં પોતાને હર્ષ થયો હતો; મારું પૂર્વ ચરિત્ર તેને તેના ભાઈએ કહ્યું હતું. રામસગેટ ખાતે તેના ભાઈએ મારી સાથે ચત્રવેલાં ગેરવતન વિષે પણ તેને થોડી ધણી ખબર હતી. જોનાએ મારા તરફ બહુ માયા, પ્રેમ અને દીલસોજી દર્શાવ્યાં; જોનાના માત પિતાએ મારાં માત પિતાને તરછોડ્યાં હતાં તે વિશ્વ તેણે પોતાની લાગણી દર્શાવી અને હું પતિત હતી તો પણ મને પોતાની સગી બહેન જણીને બેટી. તે મને મળવા આવી હતી તે પણ તેની માતાની પરવાનગી વગર આવી હતી અને આવા છુપા મેલાપો પકડાઈ જાય તો તેની જવાબદારી અને ઠપકા તે પોતાને માથે ઓઢી લેવા રાજી હતી.

હવે જે ચિત્રકારને ત્યાં જવા હું આજે નીકળવાની હતી તેનેજ ત્યાં જોના પણ પોતાની છત્રી પડાવતી હતી, એમ વાતવાતમાં સમજતાં, અમે બેઠે જણ્યું ત્યાં ગયાં; જોનાની છત્રી લગલગ તૈયાર થયેલી હતી; મારે માટે પૂછવામાં આવતાં ચિત્રકારે જણાવ્યું કે તેની પાસે પુષ્કળ કામ હતું માટે થોડા દિવસ મારે થોભી જવું. જોના પોતાની ગાડીમાં મને મારે બંગલે પુગાડી ગયો. ત્રીજે દિવસે તે પાછી મને મળવા આવી સાંજના અમે ખુદ્દા મેદાનમાં જરા ફરવા જવાનો વિચાર કર્યો. જોના મારી આગળ નીચે જઈને જરા

ફરવા લાગી અને હું રસોયણુને કંઈ કહેવામાં રોકાઈ; પછી અંગલાની બહાર જઈને જોઈં છું તો જોના દેખાઈ નહિ; અંગલાની વાડીમાં જોઈ; આસપાસ બધે જોયું, પણ જોનાને પતો મળે નહિ; પણ તેવામાં જોના પોતેજ ગભરાયેલી અને હાંફેલી ફાંફેલી દોડી આવી. નોકર ચાકરોને કંઈ પણ સણસારો નહિ થવા દેવાના ધરાદાથી તે માળ પર ચાલી ગઈ; હું પણ તેની પાછળ ગઈ. જોનાએ શ્વાસ ખાઈને કહ્યું :

“હું તારી રાહ જોતી ધીમે ધીમે ચાલતી હતી તેવામાં કોઈ રાક્ષસ જેવા બળવાન પુરૂષે આવીને મને ઊપાડી લીધી; હું ‘યુમ ન પાડું’ તે સાર, મારું મોં દબાવ્યું અને ઝડપથી ચાલતો એક ઝાડી વટાવીને ધોરી માર્ગ પર મને લઈ ગયો; એક ગાડી ઉભેલી હતી; તેમાં બેસી જવા તેણે મને કહ્યું; પણ ગાડીમાં એક ઓરત બેઠેલી હતી તેણે મને જોઈને કહ્યું કે આ રોજ લાભ્યટ નથી; એટલે તે રાક્ષસે મને છોડી મેલી અને તરતજ પૂરપાટ દોડતી હું તારી પાસે આવી છું.”

“ચાલ, ત્યારે, બદમાશોને પકડાવવા આપણે પોલીસને બબર આપીએ ?” મેં કહ્યું.

“ના, ના, તેમ કરવાથી વધારે યુનાચોરી થાય અને મારી માતા જાણશે તો પછી તારો અને મારો મેલાપ થવો સદાને માટે બંધ પડશે; પણ રોજ, તું જગા બદલ; બદમાસો તને પકડી જવા માંગે છે.”

તે દિવસે જોનના ગયા પછી મેં બહુ તક કર્યા કે એ બદમાશ હશે કાણુ ? મને બેલમોરના માકવીસના કાવત્રાનો શક પડ્યો; પણ પછી તો દિવસો વીત્યા અને અઠવાડીયાંઓ પસાર થયાં પણ તેવું કંઈ બન્યું નહિ; એટલે હું પાછી નચિંત રહેવા લાગી.

પણ એક દિવસ હું બજારમાં ગઈ ત્યાં હોરેસ રોકિંગહામ બીખારી વેશે મળ્યો, હું ગાડીમાંથી ઉતરી એટલે તે કાંઈ ગણગણતો મારી પાસે આવ્યો; મેં તેના પર તુચ્છકારની નજર નાંખી એટલે તે ખીજવાયો:

“મને સાધારણ બીખારી નહિ જાણતી; હું ધારું છું કે તારી કાથળીમાં સોનાં રૂપાની શિલક સારી હશે.”

“હું દયા કરીશ; બાકી હવે તારાથી હું ડરતી નથી.” મેં કહ્યું.

“એ તો બધું કહેવાનું; તું તો શું પણ તારો બાપ પણ મને જોઈને ખીહીશે.”

મેં તેની હાલત જોઈને એ નોટ મળીને ૧૦ પૌંડ જોડ્યા; તે ચાલ્યો ગયો. દુકાનદારે બારીમાંથી આ બધું જોયું હતું; પણ તે કશું સમજ્યો નહોતો. તેણે ટીકા કરી કે બીખારીઓ આજકાલ ફેશનેબલ સ્ત્રીઓ પાસે બહુ નફ્ટાઈથી બીખ કઢાવતાં શીખ્યા છે.

ખીજે એક મહિનો વીતી ગયો; આ દરમિયાન જોના રોજ મારે ત્યાં આવતી; અમે સાથે ખાતાં પીતાં; હરતાં ફરતાં, ગાતાં રમતાં અને મોજ કરતાં. જોના નિર્દોષ અને બોળી ભલી કુમારીકા

હતી; તેની સોજતમાં મારો એકાંતવાસ મને જરાય સાધ્યો નહિ. એક દિવસ મારા સાંલજવામાં આવ્યું કે આ ધલીંગટનમાં એક કુટુંબ મોટી ગીરદેશીમાં આવી પડ્યું હતું અને તેને કંઈ મદદ કરવાની જરૂર હતી; તેથી મદદ કરવા હું નીકળી; પણ મદદ કરવાની તો બાબુએજ રહી અને મારી નજર સમક્ષ રસ્તા પર એક વિચિત્ર દેખાવજ ખડો થયો. એક જુવાન છોકરાને હાથકડી પહેરાવીને બે પોલીસમેનો લઈ જતા હતા; તેને માથે ટોપી નહોતી; તેનો ડગલો ફાટેલો હતો; લેંથો મેલો હતો; અને એકી નજરે હું તેને ઓળખી પણ શકી નહિ; પણ તે જુવાને મને તરત ઓળખી અને જુમ મારી; આ જુવાન બીજો કોઈ નહિ પણ મારો બાપ સીરીલ હતો. મારાથી બોલાઈ જવાયું.

“ સીરીલ ! અને તું આ દશામાં ? ”

“ ગુન્હો નજીવોજ છે, બહેન, જુલથી મારાથી મારી સહીને બદલે બીજા ગૃહસ્થની સહી લખાઈ ગઈ. ” સીરીલ નફટાઈથી બોલ્યો.

“ એક એણે ‘ફોરજરી’ કરી છે અને પકડતાં પણ અમને એણે મહેનત આપી છે; બાપ સાહેબ, તેથી બેડી પહેરાવવી પડી છે, ” એક અમલદારે કહ્યું.

“ કેટલો ખર્ચ થતાં કેસની માંડવાળ થાય ? ” મેં પૂછ્યું.

“ ફક્ત ૧૦૦૦ પૌન્ડનો ગુન્હો છે; પણ એક સાથે થયેલો હોવાથી તેની માંડવાળ થાય તેમ નથી. કેસ તો ચલાવવામાં આવશેજ. ” સીરીલે જવાબ આપ્યો.

મેં સીરીલને કંઈ આપવા માંડ્યું; પણ પોલીસે ના કહી; કારણ કે પોલીસ ચોકીમાં તો તેની પાસે જે પણ હશે તે લઈ લેવામાં આવશે.

આવી બાબતમાં કંઈ પણ ચાલી શકે તેમ નહિ હોવાથી અને મનમાં ઘણીજ દુઃખી થતી હું ઘેર આવી; મારી ગેરહાજરી દર્મ્યાન જોના આવીને બેઠેલી હતી તેના ખોળામાં માથું નાંખીને હું ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડવા લાગી. જોનાએ મને દીલાસો દીધો, ધીરજ આપી અને એક સોલીસીટરને ત્યાં મારી સાથે આવવા કહ્યું. પણ તેના જેવી ખાનદાન ઘરની દુકતીને આ ભાંજગડમાં નહિ નાંખતાં હું એકલી તે સોલીસીટર પાસે ગઈ; પણ કેસમાં એટલે બધો ખર્ચ લાગે તેમ હતું કે જે મારાં ગળાં ઉપરાંતનો હતો એટલે હું નિરાશ થઈ પાછી વળી; તે પછી જે ગૃહસ્થના નામની મારા ભાઈએ ખોટી સહી કરી હતી તેને હું મળી; પણ કેસ ખેંચી લેવાની તેને પણ સત્તા નહોતી. સીરીલે એક સાથે ઠગાઈ કરવા ધારી હતી એટલે એક કેસ ચલાવવા વગર છોડે તેમ નહોતી.

છેવટે અત્યંત નિરાશ થઈ ભ્રમહૃદયે હું ઘેર આવી અને પલંગ પર પડી; નોકરોએ ડાકટર બોલાવવા સુચના કરી પણ મેં ના પાડી. અરર ! સીરીલનો કેવો કમનસીબ અંત આવશે, અને તેને ક્યાં ને ક્યાં કાળા પાણીની સજા ભોગવવા દેશ છોડી જવું પડશે એ બધા વિચારોમાં મારું મગજ તદ્દન ઘેરાઈ ગયેલું હતું; મારી બુદ્ધિ બહેર મારી ગઈ હતી અને શુદ્ધિ ઓછામાં ઓછી રહેલી હતી—ગાંડપણની

સરહદમાં ન જવાય તેટલા પૂરતીજ. મારા દીવાનખાનામાં જોના
એટલી હતી તેને મેં કહ્યું:

“એન તું હવે જા; તું ફેટલો બધો વખત મારે માટે રોકાઈ!
તારા ધરનાં માણસો તારી શોધા શોધ કરશે.”

“એન તને આવી હાલતમાં છોડીને હું જવા માગતી નથી;
આ બે દિવસ માટે બહારગામ ગયાં છે એટલે કંઈ રીકર નથી; અને
ધેર હોત તોય તને આવી દશામાં છોડીને હું કોઈ પણ બોગે
જનાર નથી.”

મેં જોનાનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માન્યો, તે મારો હાથ
પકડીને મને સુવાના ઓરડામાં લઈ ગઈ, મારાં કપડાં બદલવામાં
મદદ કરી અને મને પથારીમાં સુવાડી. હું થાકીને તદ્દન નસોસ
થઈ ગયેલી હોવાથી તરતજ ઉંઘી ગઈ, હું પાછી જાગી ત્યારે
ઓરડામાં સદંતર અંધકાર છવાયેલો હતો, હું યુમ પાડી ઉઠવાની
અણી ઉપર હતી તેવામાં મારાં મોઢાં પર એક હાથ દબાવવામાં
આવ્યો અને મારા જણીતા એવા એક અવાજે—જોનાના નહિ—ઉતા-
વળથી કહ્યું:

“જો તું ધરને જગાડશે તો તારીજ બેઠજતી થશે.”

“નીચ, બદમાશ, કુતરા,” એમ બોલતી તેના બાહુપા-
શમાંથી છટકી પલંગ પરથી હું નીચે કુદી પડી.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

હોડ જતાધ.

વાંચકો સમજી ગયા હશે કે જે બદમાશનો હું ભોગ થઈ પડી હતી તે બીજો કોઈજ નહિ; પણ મારો મસીઆઈ સર જોન હેવર-સ્ટોક હતો. આ ઘાતકી દગાને લીધે મને આપઘાત કરવાનું મન થઈ ગયું; તે માટે બારી તરફ જતાં કંઈ કપડાં બેરવાવાથી હું નીચે પડી અને માથામાં વાગવાથી બેભાન થઈ ગઈ; થોડી વારે શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી મારા મસીઆઈનું ત્યાંને ત્યાંજ ખુન કરી નાંખવાનો તરંગ આવ્યો; પણ તેમ કહું તો મારે પણ ફાંસીએ ચઢવું પડે; એમ વિચારી જેમ તેમ મન માયું. સર જોનને મેં તિરસ્કારપૂર્વક કહ્યું:

“હવે તો તને નિરાંત થઈને? હોડ પણ જત્યાને?”

પ્યારનો બદલો અને વેર બેઉ કામ એકા સાથે થયાં. પણ તું શું જાણે કે અમે શરત બકી હતી?”

મી. આલવનલીને નહિ સંડોવતાં મેં જવાબ આપ્યો કે રામ્સ-ગેટ ખાતે એક દિવસ તમને બેઉ જાણુને વાત કરતા હું સાંભળી મઠ હતી.

“ગમે તેમ; ચાલાકીથી હું હોડ જત્યો ખરોતે; તું એમ નહિ ધારતી કે આ કાવત્રામાં મારી બેનની જરા પણ મદદ કે દંડ પણ હાથ હોય.”

“હું ધારી શકતીજ નથી. પવિત્ર સલીલા સરિતા અને ગંધાતાં ખાળોચીયાં વચ્ચેનો તફાવત હું સમજી શકું પણ તું હોડ જીત્યો છે તે બેલમોરના માકવીસ આગળ શી રીતે સાબીત કરશે ?”

“જો હું એક સામગ્રી વાત કહી દઉં; તારે ત્યાં આવવા જવાની તક મેળવવા માટે મેં મારી બેન સાથે તારાં બહેનપણાં કરાવ્યાં; મારી બોળી બેન શું સમજે કે તેમાં મારી નેમ કંઈ જીંદગી હતી. પણ મહિનાઓ સુધી ધીરજ રાખ્યા પછી કાલે તક મળી ગઈ. જોના ઘેર આવી અને તેણે મને તારા સંતાપ તથા સારીલની ધરપકડ તથા તું સોલીસીટરને ત્યાં ગઈ તે બધું કહ્યું; આ બનાવથી તારી માનસિક સ્થિતિ કેવી ગભરાયેલી, અકળાયેલી અને ચિંતાતુર હશે તે મેં કહી લીધું; કેથેથી મારી બેનનાં કપડાં તપાસી તે પહેરીને તથા જરા અવાજ બદલાવે તારા બંગલામાં દસી ગયો તેમાં જરાય તરદી પડી નહિ. વળી બેલમોરના મારકવીસને પણ મારાં સાહસની વાત કરી અને તેને આ બંગલાથી થોડે છેટે ઊભા રહેવા કહ્યું; અને સંકેત કરી રાખવામાં આવ્યો હતો કે જો ખતી યુદ્ધાયા છતાં હું બંગલામાંથી બહાર નહિ નીકળું તો જાણવું કે હું કાળ્યો છું. બાકીનું તો તું બધું જાણે છે. તારી ગભરામણમાં તારી બહાને પણ ભાન નહોતું કે તારાં કપડાં જોના બદલાવતી હતી કે તેનો ભાઈ ? વાહ, આ બનાવની હવે તું મારી બેનને ક્યાં કરવા માગે છે કે ?”

“અને તું તારા ભાઈનાં દોસ્તારોમાં તારાં સાહસની શેખી કરવા માગે છે કે ?”

“નારે ના.”

“તું નહિ તો તારો દોસ્ત મારી નાલેસી ફેલાવશે.”

“ના, ના, તે પણ તેમ કરે નહિ; અને જે તું મારી રખાત તરીકે રહે.....”

“કદી નહિ; તું ને તારો દોસ્ત, એક આખાં ગામમાં જેઘએ તો ઢોલ વગાડીને મારી નાલેશી કરજો; પણ તારા જેવા મૂખ અને ધાતકી માણસ સાથે હું કદી નહિ રહું. જે માણસ પોતાની પવિત્ર બેનને મારા જેવી સ્ત્રી સાથે બહેનપણું કરાવે; જે માણસ સામાં ધણીના ખરેખરા દુઃખના પ્રસંગે પોતાની પાપી વાસનાને પાર પાડવા ચાહે; તેવા શયતાનના સરદાર સાથે હું રહું? કદી નહિ, કદી નહિ.”

“અને જે સ્ત્રી અનેક માણસોની રખાત તરીકે રહ્યા છતાં સતિત્વનો ડાળ ધાલે તેને કેવી કહેવી?”

“ચલ, હવે વધુ વાદવિવાદ કર્યા વગર, ટળ અહિંથી, નીચ કુતરા.”

“પણ મારો જવાબ આપની, તું જોનાને આ વાત કહેશે કે?”

“નહિ કહું; અને તારાં પાપે હવે હું જોનાનાંય બહેનપણું રાખવા ઇચ્છતી નથી.”

“વાર, પણ હવે એક મહેરબાની કર; મને સ્ત્રીનો વેશ પહેરવામાં મદદ કર; નહિ તો તારાં પોતાનાંજ નોકરોને વહેમ પડશે.”

મેં તેને તે કપડાં પહેરાવીને વિદાય કીધો.

તે પછીનાં ત્રણ અઠવાડીયાં સીરીલના કેસની ખટપટમાં વીતી ગયાં, સીરીલને દેશનિકાલની સજા નહિ થતાં એ વરસ સુધી તેને કેદીઓને રાખવાનાં જહાજમાં રાખવાની સજા થઈ. વુલીય ખાતે તે જહાજમાં સીરીલને ચઢાવ્યો ત્યારે હું પણ ત્યાં ગઈ. આ વખતે સીરીલે છેક નફ્ટાઈથી મારી પાસે નાણાં માગ્યાં; અને મેં પચાસેક પૌંડ આપ્યા. સીરીલમાં નીતિનો એક છાંટો પણ રહ્યો નહોતો; લાગણી કે પશ્ચાતાપ કંઈજ નહિ. સીરીલને થયેલી સજાની ખબર જ્ને કે વત'માનપત્રોદ્ધારા આખા દેશમાં ફેલાઈ હતી તો પણ મેં મારા પિતાને પત્ર લખી જણાવ્યો.

થોડા દિવસ પછી બેલમોરનો માકવીસ મારી પાસે આવ્યો; તેણે મને સામ, દામ અને બેદથી તેની રખાત તરીકે રહેવા સમજાવી; પણ મેં ધસીને ના પાડી; છેવટે તે દાંડ દેવાની ધમકી આપતો વિદાય થયો; તેની સાથેની આ મુલાકાત દમ્યાન માકવીસે ક'મુલ કીધું હતું કે મને ઉપાડી જવા તેણેજ માણસો રોક્યાં હતાં; પણ બૂલથી મારે બદલે તેઓ જ્નેનાને ઉપાડી ગયા હતા.

મારા બાઈ સીરીલની ધરપકડના દિવસથી ગણતાં એ મહિને માલમ પડ્યું કે મને મારા પાપી મસીઆઇનાં પેટથી ઓધાન રહ્યું હતું. આ વખતે મારી માનસિક હાલત લગભગ પાગલ જેવી થઈ ગઈ હતી; મને અનેક પ્રકારના તરંગ-કુતરંગ આવતા હતા; ફક્ત એકજ શુદ્ધ વિચાર મારા દીલમાં હતો કે કેપટન બોમોંટ સફરથી પાછો ફરે ત્યારે મારે તેને સર્વ હકીકત કહેવી; તે પોતાની બલમ-મનસાઈથી ગમે તેટલું કહે તો પણ તેને પરણવાની ના પાડવી;

કેમજે તે માટે મારી લાયકાત જગવાઇ નહોતી; અને તે આવે ત્યાં સુધીમાં બીજા કંઇ અનિષ્ટ પ્રસંગો ન અને તો તેની સાથે તેની રખાત તરીકે રહેવું.

કર્મનું ફળ નં. ૧

એક દિવસ હું ઘોડે બેસીને કશે જતી હતી, તેવામાં અમે “હાઇગેટ આયર્વે” ઉપરથી પસાર થતાં હતાં, આ વખતે મારા ઘોડાવાળાએ મારું ધ્યાન ખેંચ્યું કે આ રસ્તો એટલો બધો ઊંચો છે કે જો કોઇ માણસ ઘોડે બેસીને જતો હોય અને નીચે જુએ તો તે તંમર ખાઇને નીચે પડે અને મરી જાય. કોઇ કોઇવાર એવા અકસ્માતો બને છે. માટે તમે સાવધ રહીને ઘોડાને ચલાવજો. છતાં હું સાથે છું એટલે બીહીવાનું કારણ નથી.

મેં કહ્યું; “રસ્તાની આસપાસ કહેરા જડેલા છે ને ?”

“પણ કહેરા એટલા બધા ઊંચા નથી કે કોઇ ઘોડેસ્વાર નીચે પડતો બચે.” તેણે કહ્યું.

આટલી વાતથી મારા દીલમાં ધ્રાસકો પડ્યો અને મને અમંગળ શંકાઓ થવા લાગી. વળી ઘોડાવાલાએ આ જગાએ પૂર્વે થયેલા અકસ્માતોની વાતો કહેવા માંડી એટલે મારું પણ લોહી જાણે ઉડી ગયું. આ રસ્તા ઉપર ચાલતાં અધવચ્ચે એક પુલ આવે છે કે જેની નીચેથી રેલ્વે પસાર થાય છે. મારું આ પૂલ પર એક બાજુથી દાખલ થવું અને સામે બાજુથી ચેસ્ટરવાળા શાહુકાર મી. વીન્ટરનું

પૂલપર દાખલ થવું. મી. વીન્ટર તેના તેજ ઘોડાપર સ્વાર થયેલો હતો; અમે એક બીજાને ઓળખ્યા; તેમણે મને ડોકું નમાવી નમન કયું; પણ મેં તેમ કરવાની કશી જરૂર ધારી નહિ. વાંચકોને યાદ હશે કે આજ મી. વીન્ટરે પોતાના ઘરમાં મને મહેમાન રાખી દારૂમાં કંઈ પાછ દઈને મારી બેભાન અવસ્થામાં બ્રષ્ટ કરી હતી; મી. વીન્ટર પસાર થયો ત્યારે ફાલુ જાણે શ્વાથી; પણ તેનો ઘોડો બડકયો; તેણે તેને કાણુમાં લાવવા એક બે ચાથુક ચોઢી. કાઢી ઘોડો વધારે ખીજવાયો; મારા નોકરે મી. વીન્ટરને ચેતવણી આપી કે સાચવીને જાઓ; નહિતો કંઈ અકસ્માત થશે; મારો ઘોડાવાળો આટલું બોલે તેટલામાં તો પવનની કંઈ લહેર આવી અને મારા માથાં પરની ટોપી ઉડીને ગળડતી ગળડતી મી. વીન્ટરના ઘોડાના પગ સાથે અથડાઈ. પૂલની બરાબર અધવચ્ચે મી. વીન્ટરનો ઘોડો કુદ્યો મારા નોકરના મોઢાંમાંથી ભયંકર ચીસ નીકળી પડી અને મી. વીન્ટર “ઓ દાય” કરતો પૂલપરથી છોક નીચે ઉડે પડી જઈ ખલાસ થઈ ગયો. મી. વીન્ટરનું મોઢું મેં એક પળવાર તે પડતો હતો તે વખતે જોયું, ઓ ખુદા, તે પળવારમાં તેને જીવતાં જીવત થયેલી સજા એક યુગની સજા કરતાં વધારે હતી એવો તેનો મોઢાંનો આકાર થઈ ગયો હતો. નીચે પડ્યો એટલે તો છુંદાઈને રોટલોજ થઈ ગયો હતો. મને પણ ફેર ચઢવાથી હું મારા ઘોડા પરથી ઉતરી પડી, નહિ તો હું બેભાન થઈ નીચે પડતો. આ દેખાવ જોઈ મારું હૃદય આખો દિવસ ધડકયા કીધું.

ઉપરોક્ત વિષાદપૂર્ણ ઘટનાને બની ગયા ને પંદરેક દિવસ થયા

પછી એક દિવસે સાંજે એક જુવાન બાપ મને મળવા આવી. તેણે કહ્યું:

“બાપ સાહેબ, તમારો બાપ નામે સીરીલ છે?”

“હા, છે, તેનું શું?” મેં પૂછ્યું.

“તમારો બાપ તેના જહાજમાંથી છટકી નાહો છે. મારાં માત પિતાએ તેને અમારાં ઘરમાં સંતાડ્યો છે, હું વુડીયથી આવું છું સીરીલની હાલત મરણુનોલ છે અને મરવા પહેલાં તે તમને મળવા માંગે છે.”

“પણ મારું આ સરનામું તેં કેવી રીતે જાણ્યું? મેં તે કદી સીરીલને આપ્યું નહોતું.”

“તમે કેસ વખતે ન્યુગેટના જે સોલ્ડીસીટર પાસે ગયાં હતાં; તેની પાસેથી મેં મેળવ્યું.”

મારા બાપની જૂતપૂર્વ નાલેશીની વાત બહાર પડી જાય એ ધાસ્તીથી કોઈ પણ નોકરને સાથે નહિ લેતાં હું એકલી તે બાપ સાથે વુડીય જવા નીકળી પડી. રસ્તે મેં તે બાપ-મીસ ફેન્શોને પૂછ્યું:

“સીરીલને ને તારા પિતાને ક્યાંથી ઓળખાણ?”

“મારા પિતા વુડીયની ગોદીમાં કારકુન છે.....બીજી વિગતો હું આપી શકતી નથી. મારા પિતાએ તેને આશ્રય આપ્યો છે એવો સળસારો પણ જાહેર થાય તો અમે મોટી આફતમાં આવી પડીએ.”

વુલીચમાં હું તે બાઈની સાથે તેને ઘેર પહોંચી; તેની માતાએ મને આવકાર આપ્યો. મેં પૂછ્યું:

“મારો બાઈ તો હયાત છેને?”

“હા, હા, હયાત છે; પણ થાકેલાં પાકેલાં, પહેલાં કંઈ રીફ્રેશમેન્ટ તો લો.”

“ના, મને કંઈ ન જોઈએ. તાકીદે મને તેની પાસે લઈ જાઓ.”

મને એક ઓરડામાં દાખલ કરીને મીસીસ ફેનશે જતી રહી. ઓરડામાં એક ટોલીઓ હતો તેના ઉપર કોઈ મોઢે માથે ઓઢીને સૂતેલું હતું; મેં સીરીલને મળવાની આતુરતામાં તે ઓઢણ વચ્ચે ખસેડ્યું અને—અને—હું બેલમેરના માકવી'સના બાહુપાશમાં સપડાઈ ગઈ. તેણે મને પલંગ પર ધસડી લીધી અને કહ્યું:

“પ્રિય રોજ, જો હું ૧૦૦૦ ગીનની હોડ તારા મસીઆઈ પાસે જાવો.”

“ચુલામાં પડી તારી હોડ અને ચુલામાં પડ્યો મારો મસીઆઈ પણ સાથે.” મારા ખીજવાટનો પાર નહિ રહ્યો.

મેં તેના મોંઢામાં મુકીઓ લગાવી અને તેના લુજ પિંજરમાંથી છુટા થવા બાથોડીઆં માર્બો, અને કહ્યું કે જો કાયદાની મદદ મળતી હોય તો મેજસ્ટ્રેટ આગળ આની ફર્યાદ કરવી જોઈએ.

“તો અમને જુબાની આપતાં આવડે છે કે તું તારી મેજે અહિં આવી હતી; પણ શ્રીની બાબતમાં મતભેદ પડ્યાર્થી તું ફર્યાદ કરવા ગઈ.” માકવી'સ બોલ્યો.

મેં તેને ગાળો બાંડી; શાપ આપ્યા, પણ તેની ઉપર કંઈ અસર નહિ થઈ; ઉલટું તે વધારે નફટાઈથી બોલ્યો:

“તું જેમ જેમ ખીજવાય છે તેમ તેમ વધારે સુંદર લાગે છે; માટે અમે તને ચાહીએ છીએ પણ અમારે સ્વાધીન નથી થતી માટે ધિક્કારીએ છીએ; હજી પણ માન, અને મારી રખાત તરીકે રહેવાનું કબુલ કર. લાખો રૂપિયાની મીલકત હું તારી ઉપર ઓવારી નાખ્યા તૈયાર છું.”

“જલ્દ-મમાં પડી તારી મીલકત અને તું પણ સાથે. મારી સાથે દગો કરીને તું આજે ફાગ્યો; પણ યાદ રાખજે કે ખુદા તને તેની સગ્ન કર્યા વગર રહેડાતો નથી. ખુદા આ દુનિયામાં પણ મારાં જેવાં પવિત્ર પ્રાણીને—અલ્લે અળાત્કારે પતિત કરેલાં પ્રાણીને—ખુદા તરફથી ન્યાય મળે છે; સાંભળી લેાય તે એક વાત કહું.”

“જરૂર સાંભળીશ; તારો કંઈ એવો મધુર છે કે જાણે સાંભળ્યાજ કરીએ.”

“પંદરેક દિવસ ઉપર એક ગૃહસ્થ હાઇગેટ આચાર્યે પરથી...”

“અરે, તે તો અમે વનમાનપત્રોમાં વાચ્યું છે; તું કહેવા શું માગે છે ?”

“તે ગૃહસ્થે એ વરસ ઉપર તારી માફક મને દગાથી બ્રષ્ટ કરી હતી; તેને ૧૨૦ ફીટ નીચે પડતો જોયો; મરણ વખતની ચીસો મેં સાંભળી, તે વખતે તે જગાએ મારી હાજરી શું કેવળ આકસ્મિક હતી? મારીજ ટોપી ઉડી જવાથી તેનો થોડો ભડક્યો એ શું કેવળ અકસ્માત હતો? તું પણ એમજ કમોતે મરશે અને મને લાગે છે કે મારી નજર આગળજ નાશ પામશે.”

માકવીસે કુજી ઉઠ્યો; ઓરડામાંથી ચાલી જતી તેણે મને અટકાવી નહિ. ઘરમાંથી બહાર નીકળતાં મીસીસ ફેનસો મને રોકવા આવી તેને રૂબારૂથી ‘ચલાવ, હઠ,’ કહી બાબુએ કરી હું મહોલ્લામાં નીકળી પડી અને હોટલમાં જઈને એક રાત માટે ઓરડી રાખી લીધી.

માકવીસે મને બ્રષ્ટ કરી પણ તે સાથે મેં તેને સદાને માટે બીહીનો કર્યો એ મારી એક ફતેહ હતી.

પ્રકરણ ૩૫ મું.

બોમોંટનો ત્યાગ-નવો પ્રીતમ વેલેસ્લી.

વુલીચખાતે બેલમોરના માકવીસના દગાઆજ અત્યાચારનો ભોગ થઇ પડ્યા પછી હોટલમાં તે રાત્રે મને કેમે કરી ઉંઘ આવે નહિ; અખમે જણા તરફથી દગાથી બળાતકારે સંભોગ થયા પછી અને તેમાંના એકનાં પેટના તો ઓધાન પણ રહ્યાથી હવે કેપટન બોમોંટના ખચે, તેના નામે અને તેના વાડી બંગલા ઘોડાગાડીમાં સુખચેતથી રહેવાનું મને પ્રમાણિક લાગ્યું નહિ. ઉંઘ લાવવા મેં કશુંક વાંચવા માંડ્યું, અને વાંચતાં વાંચતાં ઉંઘી ગઇ. ઉંઘમાં મને એવું સ્વપ્ન લાખ્યું કે હું જાણે છેક અખર વેશ્યાની પંકિત પર ઉતરી પડી હતી; જીવાની જતી રહી હતી; સૌન્દર્ય નષ્ટ થયું હતું; કોઇપણ પુરૂષ મારા તરફ દ્રષ્ટિ કરતો નહોતો; હું બૂખે મરવા અને રસ્તા પર બીખ માગવા લાગી. દીલપર પૂરતાં કપડાં નહોતાં; શિયાળાની રાત્રી અને તેમાંય બરફનો વરસાદ, આ બધાંથી અકેગાલ ગઇ હતી તેવામાં થોડે છેટે તાપણું દેખાયું; “પેલું રહ્યું તાપણું” એમ જીમ મારી દોડવા જાઉં છું ત્યાંતો સ્વપ્ન પૂરું થયું; આખ ઉંઘડી ગઇ અને જે ઓરડામાં હું સૂતી હતી તેમાં ખરેખર આગ લાગેલી હતી; મારા મોઢામાંથી “આગ, આગ” એવી ચીસ નીકળી પડી અને ત્યાંને ત્યાંજ બેભાન થઇ પડી.

શુદ્ધિમાં આવી ત્યારે મને જણાયું કે હું બીજા ખંડમાં હતી, અને હોટેલવાળાની એક આઇ નોકર મારી સૂચવા કરતી હતી. તે

બાપ્તએ મને વાત કરી કે મારી પથારીની આસપાસનો પડદો ટેબલ પર બળતી રહી ગયેલી મીઝુબતીને લીધે સળગી ઉઠ્યો હતો અને મારી ચીસ સાંભળીને પડોશની ઓરડીમાં રહેતા મી. ફેલીકસ વેલેસ્લીએ દોડી આવી મને બચાવી હતી. આગ તુરત શુઝાવી દેવાઈ હતી. અને બહુ નુકસાન થયું નહોતું. બાકીની તે રાત તે ઓરડામાં ગુળરી. સવારે નાસ્તા વખતે મી. વેલેસ્લી મારી ખબર લેવા આવ્યો; મેં તેનો આભાર માન્યો. તેણે કહ્યું.

“બાનુઓને જ્યાં સુધી સૂતાં સૂતાં વાંચવાની ટેવ રહેશે ત્યાં સુધી આવા અકસ્માત થયાજ કરવાના.”

મી. વેલેસ્લી ૨૭ વર્ષનો સોહામણો જુવાન હતો. બીજી વાતચીત દર્મ્યાન મેં તેને જણાવ્યું કે મારે લંડન પાછું જવું હતું; તેણે કહ્યું કે તે પણ લંડનજ જવા માગતો હતો; એટલે હોટેલવાળાને આગની પૂરતી નુકસાની આપી, અમારે બે માટેજ ખાસ એક ગાડી જાડે કરાવી અમે લંડન આવ્યા; રસ્તે મને વેલેસ્લીએ કહ્યું કે તે કુંવારો હતો અને વરસ દ્વારે ૩૦૦૦ પૌંડની આમદાની ધરાવતો હતો. મેં તેને માફ ઓળખાણ મીસીસ ઓમોંટ તરીકે ના આપ્યું અને માફ સીરનામું પણ આપ્યું. ગાડીમાંથી ઉતરી મારે અંગ્રેજ જવાની હતું બીજી ગાડી કરતી હતી તેવામાં પેલા કંજુસ યાદુદીની દોકરી કેરોલીન સેમોર કે જેને મેં આપઘાત કરતી બચાવી હતી અને જેને મેં તેના પિતા સાથે સુલેહ કરાવી આપી હતી તે પોતાની ગાડીમાં બેસી પસાર થતી મને મળી. પોતાને ઘેર મહેમાન તરીકે તેડી જવા મને બહુ આગ્રહ કર્યો પણ મેં તેને વચન આપીને

પતાવ્યું કે કોઈકવાર આવીશ. કેરોલીને મારી રિયતિ જાણવા બહુ કાળજી બતાવી અને મને માફું ન લાગે તેવી રીતે સંધ્યારે આપ્યો કે ન્યારે પણ કંઈ ચીજ કે પૈસાટકા મારે જોઈએ ત્યારે ખુશીથી લખીને મગાવી લેવા.

તે પછી બીજો દોઢેક મહિનો વીતી ગયો. તે દરમ્યાન મી. વેલેસ્લી મને લગભગ રોજ કે બીજો ત્રીજો દિવસે મળવા આવ્યા કરતો અને ગૃહસ્થની માફક નોકર ચાકરોની હાજરીમાંજ મારી સાથે ઘડી બેઘડી વાતચીત કરી ચાલ્યો જતો; એક દિવસ તે આવેલો હતો તેવામાંજ મને કંઈ ગભરામણ થઈ આવી અને હું બેભાન થઈ ભોંય પર પડી. વેલેસ્લી દોડતો કે ડાકટરને બોલાવી લાવ્યો; મને એક ઓરડામાં લઈ જવામાં આવી; ત્યાં વેલેસ્લી અને મારી એક દાસી બેજ જણુ હતો; ડાકટરે મારી તપાસ કરવા પેટ પરથી મારાં કપડાં ઉતારવાનું કહેતાં વેલેસ્લી બહાર નીકળીને ઉભો રહ્યો હતો; ડાકટરે કહ્યું: “બેન, તમે ભારે પગે છો તેથી, કંઈ આવેશભર્યા વિચાર આવતાં બેભાન થઈ જાઓ છો; બીજું કંઈ નથી, હું દવા મોકલીશ એટલે આરામ થઈ જશે.”

ડાકટરની જાણે બહા, કે હું કોણ હતી. અને મારો ધણી કોણ હતો. પણ મારી દાસી અજબ થઈ. કુદરતીજ મારાં ચારિત્ર્ય માટે તેને શક પડ્યો; તેથી મેં તેને વિશ્વાસમાં લઈને મારાં જીવનચારિત્રને ફક્ત કેપ્ટન બોમોંટ સાથેના સંબંધનો ભાગ અને મારા મસીઆઈએ મને શી રીતે દસાવી હતી તેટલું કહી તેને એ બીના ગુપ્ત રાખવા

વિનાંતિ કરી. રાતના વેલેસ્લી પાછો મારી ખબર લેવા શરમાતે. શરમાતો આવ્યો; તેને એમ ધાસ્તી હતી કે નોકર ચાકરોને તેનાંજ આરિત્ય પર વહેમ પડ્યો હશે.

મી વેલેસ્લીને પણ મેં વિશ્વાસમાં લઇને જેટલું દાસીને કહ્યું હતું; તેટલુંજ કહ્યું; ફક્ત એટલું વમારે કે હું કેપટન બોમોન્ટને પરણીયાત સ્ત્રી નહિ પણ રખાત હતી.

મી. વેલેસ્લીએ મને પૈસા ટકાવી કે બીજા જે પણ મદદ જોઇએ તે કરવા કહ્યું. પછી મેં જણાવ્યું કે કેપટન બોમોન્ટને હું વફાદાર રહી શકી નથી-અથવા બળાતકારે તેના તરફની મારી વફાદારીના બાંધ કરવામાં આવ્યો છે; એટલે હવે હું મારી મંગેજ તેનું ઘર છોડીને જતી રહું છું. ગમે ત્યાં એકાંતમાં જઈ રહીશ અને સુવાવડ વીત્યા પછી નવેસરથી જીંદગી શરૂ કરીશ; એટલે વેલેસ્લીએ કહ્યું:

“ત્યાર પછી મારી સાથે રહેજો, હું તમને કેટલાં બધાં ચાહું છું! જ્યાં જાઓ ત્યાંથી મને કાગળ પત્ર લખ્યા કરજો અને જે જોઇએ તે ખુશીથી મંગાવજો.”

પણ હાલ તુરત તેવું કંઈ પણ નહિ કરવા મેં કહ્યું. બીજે દિવસે કેપટન બોમોન્ટના ઝંજન્ટને મેં બોલાવ્યો તેને ગાડી ઘોડા, બંગલા, માલમતા, દાગીના બધું સ્વાધીન કયું, તેની પાકી રસીદ લીધી, નોકર ચાકરોને પગાર ચુકવીને સારી ગાલ ચલગતના સડી'શીકેટા લખી આપી વિદાય કર્યાં, અને કેપટન બોમોન્ટ પર જે કાગળ લખ્યા, એક તે જ્યાં સફરમાં હોય ત્યાં જાય, અને કંઈક અણુધારી રીતે

તે ઇંગ્લેંડ આવે તો બીજો કાગળ તેને અહિં તરત મળે તેવી રીતે તેની સ્થાનિક એફિસ પર મોકલ્યો. બોમ્બેટ મને બેટસોગાદો આપી હતી તે ધન ભારી પાસે પૂરતું હતું, તે લઈ હું ક્રાન્સ જવા નીકળી પડી, પણ રસ્તે ઇંગ્લેંડનું જ એક સેન્ડગેટ કરીને દરિયાકાંઠે ગામકું જોયું તે એકાંત અને સગવડભર્યું લાગવાથી એક નાનકડું ઘર ભાડે રાખી “મીસીસ લામ્બટ” નું નામ ધારણ કરીને ત્યાં રહી. થોડાક મહિના પછી આગસ્ટ મહિનામાં મેં એક મુએલા છોકરાને જન્મ આપ્યો. છોકરો મુએલો જન્મ્યો તેથી હું રાજ થઈ, કમજો તે મારા દુષ્ટ મસીઆદના પેટનો હતો, પછી નચિંતપણે સારા હવા પાણીના સ્થળે રહેવાને લીધે અને નિયમિત કસરત કરવાથી હું પાછી હતી તેવી તન્દુરસ્ત થઈ. ૨૩ વરસની વય, સૌન્દર્યનો મદ, લખણુટ મોજશોખમાં રહેવાની પહેલી ટેવ, આ બધાં કારણોને લીધે ભાવિએ મને વળી જીલાવી. પ્રમાણિક મજ્જુરી કરીને જીવન ગાળવાના ખ્યાલ મનમાં ટક્યો નહિ, કાગળ લખીને મેં વેલેસ્લીને બોલાવ્યો, આ પહેલાં એક દિવસ મેં બોમ્બેટના એજન્ટ ઉપર બોમ્બેટની એક ઉપયોગી સનંદની મહેર ભારી પાસે રહી ગઈ હતી તે મોકલી આપી હતી અને તેણે તે પહેંચ્યાની રસીદ મને લખી જણાવી હતી; આથી એક અણુધાર્યો બનાવ એ બન્યો કે વેલેસ્લીને કાગળ લખ્યા પછી બીજો દિવસ હું ફરવા ગયેલી તે રસ્તા ઉપર તેની રાહ જોતી બેઠી હતી તેવામાં કેપ્ટન બોમ્બેટ એકાએક આવીને મને બેઠી પડ્યો. મારાં મોઢામાંથી અજબબીનો ઉદ્ગાર નીકળી ગયો !

બોમ્બેટ કહ્યું : હું ઇંગ્લેંડ પાછો આવ્યો તે શું આવા સંજોગો

જોવા? મારાં ઓચિંતાં આગમનથી આશ્ચર્ય પામે છે ખરું? પણ મારું વહાણ ભાંગ્યું અને કંઈ ચમત્કારીક રીતેજ ઉગરીને આજે તારી સમક્ષ હું ઉભો છું”.

તેણે પોતાની આકૃતિની મને વિગતે વાત કરી, તે સાંભળી તેની ડોકિ બાકી હું ખુબ રડી. પછી અમારા સંબંધની વાત નીકળી તે વખતે બે.એમોટ મારા પર આરોપ મેલ્યા કે મેં તેને કાગળમાં જે લખી જણાવ્યું હતું, તે બધું જુઠું હતું, અને મારો પ્રેમ કેવળ દંભ હતો. મેં તે પંત્રાની સમ્યાધ પૂરવાર કરવા કાશેય કીધી પણ તેણે કશું પણ માન્યું નહિ. તેણે કહ્યું:

“મારી માલમીલકતના સંબંધમાં તેં એવો પ્રમાણિક વહીવટ બતાવ્યો છે કે તારા જેવી સ્ત્રી આવી બનાવટી વાતો શી રીતે લખી શકે?”

“બે.એમોટ, હવે મને દાઝ્યા પર હાથ નહિ દે, મેં જે લખ્યું હતું તે બધું સાચુંજ હતું, તે કમખખત મારા મસીઆઈથી રહેલા ગર્ભનીજ મોકાણ માંડવા હું અહિં એકાંતમાં આવી રહી હતી.”

“તું મને પાગલ કરી દેશે.”

“બે.એમોટ, પ્રિયતમ બે.એમોટ, પાગલ થવાનો વારો તો મારો આવ્યો છે, આગરદાર જીંદગી ગુજરવાની મારી બધી આશાઓ પુટી પડી છે.”

“અને તેં મારું પણ ઘર ભાંગ્યું, ઇંગ્લેંડને કિનારે પગ મેલતાં

તને બેટવાની શી ઘેલછા અને શી આતુરતાથી હું લાંડન આવ્યો હતો !”

કોણ જાણે કેમ, પણ મારા પર થયેલા અત્યાચારની વાત બોમોંટને સાચી લાગીજ નહિ, તેને એમજ વસી ગયું કે મેં તેને એવકુફ બનાવ્યો હતો, તે પાગલની પેઠે મારી પાસેથી નાસી ગયો.

રાત્રે ઘેર જઈ હું પાછી વિચાર કરવા લાગી કે રખાત તરીકે પ્રમાણિક જીંદગી જીવવામાં કંઈ સાર છે ? કેપટન ફોટેસ્કને મેં સાચાં દીલથી ચાહ્યો હતો તેણે મને એવકુફ ગણીને ત્યાગી હતી, અને આ કેપટન બોમોંટે પણ તેમ કયું ! એટલે કે રખાત તરીકે રહેવું અને પ્રેમના સાચા ઉભરા કાઢવા સ્નેહની ખરી ઉમીંઓ ઉછળાવવી એના કંઈ અર્થજ નથી. મારી સદ્વૃત્તિઓ શમી ગઈ; મારામાં શયતાન બરાયો; મારા પ્રિયતમોની એવકુફીપર હું હસી; એ હાસ્યના પોગળ અને દુર સજ્જારથી હું પોતે પણ ચમકી.

આજથી હવે મનમાં એજ નિર્ધાર થયો કે ગમે તેનાં રક્ષણ હેઠળ રહેવું; પણ હવે આપના ઉપર કદી પણ વિવેકમાત્રમાં દર્શાવી શકાય તે કરતાં વધુ પ્રિત કે લાગણી દર્શાવવી નહિ.

બીજે દિવસે વેલેસ્લી આવી પહોંચ્યો; આવતાની સાથે તેણે મને યુમીઓ કરીને અકળાવી દીધી; જોર કરીને બેટયો, મારી ખુશસુરતીના વખાણ કર્યા; તેના તરફની મારી લાગણી અને વિશ્વાસથી તે આનંદ પામ્યો અને અમે લાંડન રહેવા જવાની ગોઠવણ કરી. તેજ દિવસે મેં ઘર ખાલી કરી આપ્યું; તે આગમ્ય હું

બાજરમાં કંમ કપડાં લેવા ગઈ ત્યાં બીખારચોટ હાલતમાં મારો
ભાઈ સીરીલ મને મળ્યો; અમે ભાઈ બહેને એકાંતમાં જઈ સુખ
દુઃખની વાતો કરી. તે દરમ્યાન તેણે કહ્યું કે ફેદીઓના જહાજમાંથી
તે છાનોમાનો છટકી નાઠો હતો અને હવે ફ્રાન્સ જવા ધારતો હતો,
અને ખેટાં બંદરોએ પકડાઈ જવાની બીકથીજ તે સેન્ડવેઈટ આવ્યો
હતો. સીરીલ એક વંડી ગયો હતો તે હું આગળ કહી ગઈ છું
પણ હવે તો તેના વંડેલપણાની હદજ આવી ગઈ હતી: નાઇપણ
જાતના સંબંધની પવિત્રતાનો ખ્યાલ તો તેને રહ્યાજ નહોતો મારી
સાથે વાત કરતાં પણ તે બેશરમ એવા ભુંડા ગાળવાચક શબ્દો
બોલતો હતો કે કેટલીક વાર હું કમકમી જતી. મારાં રૂપ સાન્દ્ય
અને આડંબરની ગલીચ મજકરી કરતાં પણ તે ચુક્યો નહિ ફેદની
સજ્જ થઈ ત્યારે મેં તેને જે ૫૦ પૌંડ આપ્યા હતા તે સત્તાવાળા-
ઓએ પડારી લીધા હતા; આજે મારી પાસે ૧૫ પૌંડજ હતા; પણ
સીરીલને મન તો રકમ નાની નહોતી, હું આપું આપું તેટલામાં
તો તે ઝડપ મારી ઝૂંટતી લઈને બેઠકારીથી મારાં ખભાં પર હાથ
નાંખાને મને હચમચાવી મેલીને કુર હાસ્ય કરતો કરતો અદ્રશ્ય
થઈ ગયો.

કર્મનું ફળ નં. ૨.

ફેલીક્સ વેલેસ્લીનો મારા પ્રત્યેનો પ્રેમ વિચિત્રજ હતો. કવિ
કલ્પનામાં જેવા આશ્ચર્ય વર્ણવાયા છે તેવો વેલેસ્લી હતો. મારામાં તે
મુગ્ધ અને તક્ષીન રહેતો. હરે ફરેને મનેજ જોયા કરે; મને જરાય
બ્હીલી મેલે નહિ; મારા પ્રત્યે આદર, સન્માન અને સમાનતાનો

ભાવ એટલો બધો કે ફક્ત મારી જીભની પૂજા કરવાનું બાકી હતું; ટુંકમાં એને પાગલ પ્રેમી કહીએ તો ચાલે, પણ તેનામાં એક ખોડ હતી, અને તે કુદરતીજ હતી, હું કોઈની સાથે, બોલું અને વાતચીત કરું તે તેનાથી ન ખમાય; તેને ઓછું આવે, રીસાય, મનાય અને વળી રીસાય; હું તેની સાથે તેના જોડલાજ ઉત્સાહ અને લાગણીથી પ્રેમની મસ્તી કરું; જાણે તેના પ્રેમમાં દીવાની થઈ ગઈ હોય એમ બતાવું તો તેને ગમે; નહિ તો મારે માટે તેને વહેમ આવે અને કંઈ કંઈ તરંગ કુતરંગો કરે પણ આગળ જણાવી ગઈ તેમ મારામાં હવે લાગણીના પૂર ઓસરી ગયાં હતાં એટલે મારે આ નયું નાટક ફટલો વખત નજરે એજ પ્રશ્ન હતો. મને તો તેના પ્રત્યે વિવેક પૂરતું માનજ હતું; રેજનાલ્ડ ફોટેસ્કને હું દીલથી ચાહતી; આર્થર બ્રીજસને હું સદ્ભાવથી ચાહતી; રેજનાલ્ડ ફોટેસ્કની સોબતથી મારામાં સ્ત્રી જાતિને ઉચિત એવા ઉમદા ગુણો ઉદય પામ્યા હતા; આર્થર બ્રીજસની સોબતમાં તે પીકર્યા હતા; પણ હવે કોઈપણ માણસને ખરા પ્રેમથી ચાહવાની મારી વૃત્તિ નાશ પામી હતી. કેપટન બોમોન્ટ અને આ વેલેસ્લી જેઠને ફક્ત હું મારા દિલચિતંકે મિત્રો અને રક્ષકો ગણતી; તેથી વધુ કંઈજ નહિ.

અમે કાયમ માટે લંડનમાં રહેવાની ગોઠવણ કરી હતી પણ સેન્ડગેટથી લંડન જતાં વચ્ચે ડોવર આવ્યું; ત્યાં અમે થોડો વખત ગુળરી કાઢવાનો મનસુબો કરી ઉતરી પડ્યાં અને દરિયા કાંઠે એક સુંદર બંગલો ભાડે રાખ્યો; ત્યાં અમને એવું ગમી ગયું કે અમે બંગલાની ભાડાચિઠ્ઠીની મુદત લંબાવ્યા કરી. વેલેસ્લી બહુ ઉદાર

હતો; હું જો તેને અટકાવું નહિ તો આખા ગામની અડધી દુકાનોના દાગીના મારે માટે ખરીદી લેવા તે હિત્સુક હતો. ડાવરમાં રથાને મહિનો સવા મહિનો થયો હશે તેવામાં નીચલો બનાવ બન્યો:

એક દિવસ હું અને વેલેસ્લી ડાવરની ચોપાટીપર ફરતાં હતાં તેવામાં વેલેસ્લીનો એક જુની ઓળખાણનો વીલીયમ્સ નામનો વહાણવટી મળ્યો; વેલેસ્લીએ તેની સાથે મારું મીસીસ વેલેસ્લી તરીકે ઓળખાણ કરાવ્યું અને વાતવાતમાં તેણે પોતાની હોડીમાં બીજો દિવસે અમને સહેલ કરવા જવાનું આમંત્રણ આપ્યું; હું 'કાષ્ટ દિવસ વહાણમાં બેઠી નહોતી તેથી વીલીયમ્સનું આમંત્રણ મેં સ્વીકાયું' અને પછી તે ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી વેલેસ્લી મારી સાથે ફરવા લાગ્યો.

“મારો વિચાર એવો હતો કે ડાવરમાં રહીએ ત્યાં સુધી આપણે તદ્દન એકલાંજ રહીએ અને કાષ્ટ સાથે ‘બેળાપણે’ નહિ. પણ તું તો કાલે સહેલ કરવા જવાની હા પાડી બેઠી, અને હોડીમાં બીજા સહેલાણીઓ પણ હશે એટલે કલાકો સુધી આપણાથી વાતચીત થઈ શકશે નહિ.”

“હું શું જાણું કે તમારો એવો ધરાદો હતો; પણ હવે તો કરેલી ગોઠવણ અમલમાં મેલવીજ જોઈએ; પણ તમે મુંઝાઓ છો શું કામ? આપણે હોડીમાં જોડાજોડજ બેસીશું કેની!” મેં કહ્યું.

“પાસે બેસવામાં શું વળ્યું? તું કાષ્ટ બીજા સહેલાણી સાથેજ ગપ્પાં માર્યાં કરશે,”

“અને સહેલાણીઓમાં કાઢી જાવું હોય તો તમે તેની સાથે ગપ્પાં મારવામાં રોકાજોને.”

“રોક, તું, આમ કેમ વાતો કરે છે?”

“હું તમને ખાત્રી આપું છું કે તમે કાઢી સાથે ખુશ થકતેજો કરશો તો હું તમારી કે તે સ્ત્રીની અદેખાઈ નહિ કરું.”

“પણ તારી સાથે કાઢી ખીજો માણસ ટાણલાં કરવા બેસશે તેની મને અદેખાઈ આવશે કેની?”

“વેલેસ્લી, તમે મુખાંખીરી દલીલ કરો છો; જગતમાં કાઢીને પણ મળ્યા વગર કે. કાઢીના પણ સમાગમમાં આવ્યા વગર, આપણે બેના બે એકલાંજ શી રીતે હંમેશને માટે દિવસો ગુમરી શકીશું? અને તેમ કરતાં કંટાળો નહિ આવે?”

“પ્રેમના સતત ઉપભોગમાં કંટાળો કદી આવેજ નહિ.”

પછી મેં વાતનો વિષય બદલી નાંખ્યો. મેં વિચાર કર્યો કે જો વેલેસ્લીની આવી વલણને હું ઉતેજન આપીશ તો આગળ જતાં પ્રેમીને બદલે સીતમગર થઈ જશે અને મને પોતાની પાસેથી જરાય ખસવા દેશે નહિ અને બધી બાબતોમાં તેને જેમ કરવું હશે તેમજ કરવા દેશે; માટે આસ્તે આસ્તે તેની પ્રેમની ખુમારીને ખીજા ત્રીજા માર્ગોમાં વાળવીજ જોઈએ.

સહેલાણીને જવાનું ભાંગી પાડવા સારૂ ખીજો દિવસે સવારે વેલેસ્લીએ કંઈ કંઈ વાંધાવિષ્ટી બતાવ્યાં; આજે પવન સારો નથી

રતુ તોફાની છે, સહેલમાં મઝા પડશે નહિ વિગેરે વિગેરે, પણ આ વખતે તેની સાથે દલીલ કરવાને બદલે લાડ અને નખરાં કરીને હું તેને દરિયા કાંઠે લઈ ગઈ. વહાણમાં બેસતાં બેસતાં પણ પાછી ઉતારી પાડવા વેલેસ્લીએ બાનાં બતાવ્યા, પણ હું શાની ઉતરું ?

વહાણવટી વીલીયમ્સ આ હોડીમાં સહેલ કરાવવા માટે પોતાના બીજા પણ ત્રણ દોસ્તોને લાવ્યો હતો તેમાંનો એક બેલમોરનો માકવીંસ હતો, પણ તેને જાણે ઓળખતીજ નહિ હોઈ તેમ તેના તરફ નજર સુધ્ધાં નાંખ્યા વગર હોડીમાં હું બેઠી. શિષ્ટાચાર પ્રમાણે વહાણવટીએ અમારી તેના ત્રણે દોસ્તો સાથે ઓળખાણ કરાવી. એક બેલમોરનો માકવીંસ, એક મી. બ્લેન્ક અને એક મી. ફેઇન, બધા વાંદાઓજ હતા, અને અમે બે.

શિષ્ટાચારને ખાતર માકવીંસ જાણે આજે મને પહેલ વહેલોજ મળ્યો હોય તેમ તેણે નમન કર્યું. મેં પણ સામો ઘટતો વિવેક કર્યો. હોડી ઉપડી, મી. બ્લેન્ક અને મી. ફેઇન વહાણવટી સાથે હલેસાં મારવામાં જોડાયા, અને માકવીંસ અમારી પાસે ગપ્પાં મારવા બેઠો, શિષ્ટાચાર પ્રમાણે જોટલું નજીક બેસાય તેટલું મારી નજીક વેલેસ્લી બેઠો અને પોતા તરફજ મારું ધ્યાન રોકેલું રાખવા માકવીંસને વાત કરવાનો વખત નહિ આપતાં પોતેજ વાતો કરવા લાગ્યો, પણ તેવામાં વહાણવટીએ તેને મદદે બોલાવ્યો, તે કચવાતે દીલે મારી પાસેથી ઉઠીને ગયો અને હું તથા માકવીંસ વાતો કરવા માટે એકલાં પડ્યાં; હોડીને સદ ચલાવ્યો હતો, પવનને લીધે

થતા તેના ફફડાટ તથા સમુદ્રનાં મોજાનાં અવાજમાં અમારી વાતો
ખીબું કોઇ સાંભળી શકે તેમ નહોતું.

“હું ધારું છું કે તમે મને મારી બક્ષી છે.” માકવીસે મને કહ્યું.

“ભૂતકાળની વાત તાજી કરવાનું કંઈ કારણ છે?” મેં તિર-
સ્કારની દ્રષ્ટિ નાંખી કહ્યું.

“વહાલી રોઝ, જો તું મને.....”

“મહેરબાની કરીને વિવેકથી ખોલો, હું કંઈ તમારી ઘેરી નથી.”

“હું એમ પૂછું છું કે તમે ભૂતકાળની ખીના સદંતર ભુલી
ગયાં છોને?”

“તે કદી પણ ભૂલાય તેવી ખીના નહોતી બની.”

“ત્યારે તમે મને કદી માફ કરશો નહિ?”

“તમારા હૃદયને પૂછોને કે તમારો ગુન્હો જોવો તેવો હતો?”

“તમે બહુ ખારીલાં છો, વુડીચમાં તમે મને એવી હાલતમાં
મૂકી ચાલ્યાં ગયા.....”

“પાછી, તેની તે વાત.....”

“પણ તમે મને શાપ આપ્યો હતો તે મારા વિચારમાંથી
ખસતો નથી, એ કે તમારી નજર આગળજે કંઈક ઘાતથી મારું
મરણ થશે.....”

“ તેમ થાય એવું હવે હું ઇચ્છતી નથી, પણ જે દિવસે તમે મને ફસાવેલી તે વખતે મેં જે શાપ દીધો હતો તે વહેલો મોડો ફળશેજ, એમ મને તો ધાસ્તી રહે છે.”

“ તારું વેર વળે તે આગમય જો હું હમણાં તારી બેઠજતી જાહેર કરું તો ? કે તું એકની નહિ પણ અનેક માણસોની રખાત તરીકે રહી ચુકી છે.....”

“ એવી ધમકીથી હવે હું બીતી નથી, તમે મારી નાલેશી કરવા માંડો એટલે આ બધા ગૃહસ્થોજ તમને નીચ બદમાશ જાણીને અહિં ને અહિં ઠોકી પાડશે.”

“ ચાલો, તમારે હવે કંઈ બીજી વાતો કરીએ.”

“ લલે, પણ જ્યારે મારો શાપ ફળે તે વખતે મને યાદ કરજો, અને તમારા વિનાશકાળે જો હું નજીક હોઈશ તો તમને જરૂર મારી બંધીશ.”

માકવીંસ કોણ જાણે કેમ મારા શાપથી વુલીચમાં તેણે મને બ્રષ્ટ કરી તે દિવસથીજ બહુ ધુન્યા કરતો હતો. પછી અમે કંઈ બીજી બાબત પર વાત કાઢીએ તેટલામાં તો વહાણવટી, બ્લેન્ક, ફ્રેન્ક, બધા સાથે જુમ પાડી ઉઠ્યા; “બરાબર, જોરથી પકડીને બેસજો.” વેલેસ્લીએ એકદમ કુદકો મારીને પાસે આવીને મને પકડી લીધી અને બેલમોરનો માકવીંસ દરિયામાં ઉથલી પડ્યો અને મોજા સાથે ધસડાયો. મરતી વખતે પેલા બૌન્ટરે જેવી ચીસ પાડી હતી તેવીજ ચીસ માકવીંસના મોઢાંમાંથી દરિયામાં ઉથલી પડતી વખતે

નીકળી પડી. દરિયાનું એક મોટું મોજું આવતું જોઇ વહાણવડી અને બીજાઓ યુમ પાડી ઉઠ્યા હતા; અને માકવી'સ કંઈ પકડવા જાય તેટલાંમાં તે હોડીને મોજાંથી લાગેલા ધક્કાથી તે ઉથલી પડ્યો. મોજાંના પાણીના છંટકાવથી હું અને વેલેસ્કી સગડ બીજાં ગયાં; પણ પળતારમાં અમે આંખ ખોલીને જોઈએ છીએ તે દૂર પાણીમાં માકવી'સ ડુબકાં ખાતો દેખાયો. વળી એક મોટાં મોજાંથી માકવી'સ ઘસડાઈને હોડી પાસે આવ્યો; મરતી વખતનું તેનું મોટું મેં જોઈ લીધું; જાણે તે એમ કહેતું હોય કે રોજ તારો શાપ ફળ્યો છે; તારું વેર વળ્યું છે. હું દોરકું પકડીને બેડી હતી ત્યાં ટુનક પરજ બેભાન થઈ પડી; વેલેસ્કી ખલામીઓને મદદ કરવા ગયો હતો ત્યાંથી વળી પાછો મારી પાસે હોડી આવ્યો; મેં આંખો ખોલીને પ્રશ્ન્યું:

“બેલમોરના માકવી'સ?”

“ઘસડાઈ ગયા.” વેલેસ્કીએ જવાબ આપ્યો.

પછી હોડીને કાંઠા તરફ વાળીને અમે સહીસલામત ડોવરના ખંદરમાં દાખલ થયાં; હોડીમાંથી ઉતર્યા પછી વેલેસ્કીએ મને ઠપકો આપ્યો:

“હવે કોઈવાર હક કરીને મારી નામરજીથી આવી સહેલ કરવા જશે?”

પછી અમે ગુપચુપ ઘેર ગયાં; આ બનાવ પર વિચાર કરતાં મારાં મનમાં તરંગ આવ્યો કે મારા ઉપર દગાથી અત્યાચાર કરનારા ત્રણ જાણમાંથી બે જાણનો મારી નજર આગળજ કરેલાં જનક વિનાશ થયો. હું મારા મસીઆઈ સર જોન હેવરસ્ટોકની હાલત પણ આવીજ થશે કે શું?

બીજે દિવસે માકવી'સની લાશ કાંઠે નીકળી; તેના સગાંવહાલાંએ ઘટતી ઉત્તરક્રિયા કરવા તેને દેશમાં લઈ ગયા; દશ દિવસ પછી અમે પણ લાંડન ગયાં અને શહેરની બહાર બેઝવોટરના પરામાં એક બંગલો ભાડે રાખી રહ્યાં.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

બીજો ઘરડો ધ્રુવડ

લંડનમાં રહેવા આવ્યા પછી વેલેસ્લી સાથે પાછો તેનો તે રડકુટો, તેના અને મારા સ્વભાવનો કાષ્ઠપણુ રીતે મેળ બેસે નહિ. હું ન્યાં જાઉં ત્યાં તે તો સાથે ને સાથે. દીવાનખાનામાં એકલી જરા વધારે વાર બેઠી હોઉં કે તરત ત્યાં દોડી આવે; એકા બેકા જવામાં કે નહાવામાં વધારે વખત રોકાયો કે ને ખમર કાઢવા આવી જ ઉભો સમજવો, બજારમાં જાઉં તે ત્યાં સાથે; દરજીને ત્યાં પણ સાથે; કાપડીઆને ત્યાં પણ મારે એકલીને જવાનું નહિ. સાથે નહિ રહેવું જોઈએ તેવા પ્રસંગે તે મારી સાથે રહીને તે મારી સ્થિતિ હાસ્યાસ્પદ કરી મેલતો; તેના પ્રેમનો અતિરેક થતો હતો અને મને અતિશય કંટાળો આવતો હતો. હું તેને ક્યે મારી સાથે આવવા ના પાડું તો તે ધણો જ ગમગીન થઈ જતો; કલાકોના કલાકો સુધી અમારે સાથે બેસી રહેવું અને ફક્ત પ્યારની જ વાતો કરવી; એક એકને ગળે હાથ નાંખી, અથવા એક બીજાની કમર પકડી દીવાનખાનામાં ફર્યાં કરવું; અથવા મારે તેના ખોળામાં સૂઈને; કે તેણે મારા ખોળામાં સૂઈને પ્યારના પાઠો પઢ્યા કર્યા; અને નાનાં બાળકોને રમાડતાં, જેવું કાલું બોલીએ તેવું એક બીજાને સંબોધીને બોલ્યા કરવું, આ અમારો રોજનો કાર્યક્રમ હતો અને અનેક વખતે આવી રાસલીલાઓ કરતાં હોઈએ ત્યારે નોકર ચાકરો પણ જોઈ લેતા; તેઓ આગળ મારે વારંવાર એટલું બધું

શરમાવું પડતું કે ન પૂછો વાત. વેલેસ્લીની આવી ઘેલછામાં જો મેં તેની સાથે કાયદેસર લગ્ન કરવા ગાગ્યાં હોત તો થઈ શકતો; પણ આવા પાગલ પ્રેમી સાથે લાંબો વખત નભાવટ થાય એમ નહિ લાગવાથી મેં તે ખ્યાલ પડતો મેલ્યો હતો. વૃદ્ધપતિ તરણ પત્નીની તહેનાતમાં જોડલો નહિ તે કરતાં વધારે આ ૨૭-૨૮ વર્ષનો યુવક મારી તહેનાતમાં રહેતો હતો. મારો છોડો જરાય છોડે નહિ, હું તેની પરણીયતની સ્ત્રી તરીકે પસાર થતી હોવાથી આસપાસના અંગલા-ઓના રહેનારાઓ સાથે મેં હળવા ભળવા કોશિષ કરી; તે ખીચારાં બધા અમને અકેક બખ્ખેવાર મળવા આવી ગયાં; પણ વેલેસ્લી તેઓ સાથે વિવેક કરવામાં ઉણપ બતાવતો અને મને તો કોઈને ત્યાં જવા જ ન દે; એટલે આડોશીપાડોશીઓ સાથે કશો સંબંધ થઈ શક્યો નહિ.

એક દિવસ વેલેસ્લી કંઈ કાગળ લખતો હશે; તેટલામાં હું બગીચામાં ફરવા નીકળી પડી; તેવામાં તે રસ્તે થઈને મી. આલ્ફ-નલી પસાર થતો હતો; તે મળી ગયો; દરેક મીનીટ તેની સાથે ગપ્પાં માર્યાં; તે વાત મેં તેને કરી પણ નહિ; માકવીસના મરણ વખતે હું તેજ હોડીમાં સંજોગવશાત્ હતી તેટલું મેં તેને કહ્યું; પછી હસ્તધુનન કરી તે આલ્યો ગયો. હું બંગલામાં જવા પાછી ફરી; ઉમરા ઉપરજ વેલેસ્લી કોષથી રાતોપીળો થયેલો ઉભો હતો; હું તરત સમજી ગઈ કે લડાઈનો વાવટો ચલ્યો છે; પણ નોકર આકરોનાં દેખનાં કાંઈ નહિ અને તે સારું હું રવાબમાં ને રવાબમાંજ મેડી ઉપર આલી ગઈ. વેલેસ્લી ત્યાં આવ્યો.

“પ્રિય રોઝ, આટલી બધી વાર તું કોની સાથે વાત કરતી ઉભી હતી. ?” તેણે પૂછ્યું.

“મારા એક જીના મિત્ર હતા.” મેં કહ્યું.

“જીના મિત્ર?”

“ત્યારે બીજું કોણ? કેમ મારો કોઈ મિત્ર ન હોય?”

“પુરૂષ મિત્ર હોય એ અજબ થવા જેવું છે : અને તેની સાથે તું વળી હસી હસીને વાતો કરતી હતી. મારાથી અજાણ્યો હોય તેવા માણસ સાથે મારા દેખતાં તું આવી છુટ લે : તે મને બીલકુલ પસંદ નથી.”

“પણ જો તમારી કોઈ ઓળખાતી સ્ત્રી તમને મળે—કે જેને હું નહિ ઓળખતી હોઉં—અને તેની સાથે તમે અડધો કલાક વાત કરો તો મને કંઈ ચિંતા થાય નહિ.”

વેલેરલી આ સાંભળી છક થઈ ગયો : તે બોલ્યો.

“રોઝ, તું મને ચાહતી નથી?”

“તમને ચાહતી હોઉં એટલે મારે બીજાં કોઈ સાથે કંઈ બોલવું જ નહિ એમ? નોકર, ચાકર દરજી, ધોબી, ટ્રિગેરે પાસે બોલ્યા વગર કામ કેમ કરાવવું? હું મારી પોતાની રીતે અબ્યાસ પૂર્વક તમારી સાથે પ્રેમ કરું તે કરવા દો : બાકી આ બધી ઘેલછા મને નથી સારી લાગતી.”

“મારો પ્રેમ, તે તારે મન ઘેલછા? તું બોલે છે શું?”

“હા, ખરેખર, તમારો પ્રેમ તો હવે જાણે જીલમ જેવો લાગે છે. દરવાજા પર ઉભી રહી હું જેની સાથે વાત કરતી હતી તે મી. આનવનલી હતા. તે પાર્લામેન્ટના સલાસદ છે અને એક વાર સામાન્ય ચુંટણી વખતે તેમને અને મને પરિચય થયો હતો.”

“તો સલામ કરીને પતાવવું હતું ને?”

“અને થોડીક મીનીટ વાત કરી તેમાં શું બગડી ગયું? ફેલીક્સ, હવે બીજી વાર તમે આવા પ્રસંગ નહિ ઉભા કરતા.” હું જરા ગુસ્સે થઈ બોલી.

“ઉલટું, મારે તને, કહેવું જોઈએ કે ફરીથી તું આવા પ્રસંગ ઉભા નહિ કરતી.” વેલેસ્લી રડવા જેવો થઈ બોલ્યો.

“માંડી વાળો હવે : આંધો ઘોડે બેસી ફરવા જઈએ.”

તેણે માની લીધું કે હવે હું કાંઈ પણ પુરૂષ સાથે ૧૦ મીનીટ વાત નહિ કરું : તેણે નોકરોને ઘોડા તૈયાર કરવા વરદી આપી અને હું પણ ઘોડેસ્વારનો પોશાક પહેરવા મારા શલુઝાર ભુવનમાં ગઈ. પોશાક પહેરી મેં આયનામાં જોયું અને મારી ખુબસુરતી તથા તન્દુરસ્તી મારે મગર થઈ પછી નીચે આવી વેલેસ્લીની રાહ જોતી હું ઉભી : વેલેસ્લી સજ્જ થઈને આવ્યો : મને જોઈને એકદમ વિહવળ થઈ ગયો અને એ ઘોડાવાળો ઘોડા તૈયાર કરીને ઉભો હતો તે સુધાં ભૂલી જઈને કમરેથી મને પકડીને પોતા તરફ ખેંચીને છાતી સરસી દેખાવી.

“આ પોશાકમાં તું અતિશય કામચુગારી લાગે છે.” તે બોલ્યો.

“કંઈ જાન છે કે નહિ?” કહી તેના બાહુપાશમાંથી છટકીને સ્વસ્થ થઈ હું નીચું જોતી હતી. વેલેસ્લી પોતે પણ ચાટ પડી ગયો : ઘોડાવાલો મહામુસીબતે પોતાનું હાસ્ય રોકી શક્યો હતો.

“લો, ચાલો, હવે મને ઘોડા પર બેસાડો.” મેં આ હાસ્યાસ્પદ પ્રસંગને બીજું ૩૫ આપીને કહ્યું.

“હું ધારું છું, રોજ, કે આજે આપણે ફરવા જવાનું માંડી વાળીએ.” વેલેસ્લીની આંખમાં કામવાસનાની ખુમારી ચઢી ગઈ હતી.

હું ગુસ્સે થઈ ફરકી : “એક શરસ ઓછું પડ્યું જે હજી બીજું ફરસ લજવવું હશે; નોકરોને ઠીક, વગર પૈસાનાં નાટકો જોવા મળે છે.”

હું મારી મેળે ઘોડા પર ચઢી બેઠી; વેલેસ્લી પણ ઓશિયાળું મોઢું કરી થોડે બેઠો; થોડેક દૂર ગયા પછી પોતાનો ઘોડો મારા ઘોડાની લગોલગ લાવી તે બોલ્યો :

“રોજ, તને માહું લાગ્યું? તું મને જોડલો ચાહે છે તેટલોજ ચાહે છે એમ તમારા મુખથી કહેશે નહિ, ત્યાં સુધી મને ગમવાનું નથી.”

“બસ, પ્રેમ, પ્રેમ, પ્રેમ, બીજી વાતજ કંઈ નથીને.” હું કટાણું મોઢું કરીને બબડી.

“ રોઝ તેં થું કહ્યું ? મેં સાંભળ્યું નહિ.”

“ મેં એમ કહ્યું કે આપણે હાઈડ પાક તરફ જઈએ.”

“ ત્યાં ઘણા લોકો એકઠા થાય છે એટલે આપણે વાતો કરીશું નહિ, હું ધારું છું કે.....”

વેલેસ્લીનો જ્ઞાતિ સાંભળવાની દરકાર કર્યા વગર મારા ઘોડાને એડ મારીને હાઈડ પાક તરફ મેં વાળ્યો; વેલેસ્લીને પણ નહુટકે મારી પાછળ ઘસડાવું પડ્યું.

આગમાં ઘોડાપરથી ઉતરીને અમે ફરવા લાગ્યાં; તેવામાં એક સ્થળે કોઈ લશ્કરી અમલદાર જેવો દેખાતો બહુજ ફાંકડો યુવક ઉભેલો હતો અને તેનો ઘોડો પણ એક જેવા જેવું જાનવર હતું. તે તરફ મેં નજર ઠેરવી જેવા માંડ્યું; પણ વેલેસ્લીથી તે ખમાયું નહિ; તે બોલી ઉઠ્યો:

“ રોઝ, થું કરે છે ? ”

“ પેલો સુંદર ઘોડો જોઈં છું ”

“ લે ચાલ, હવે ઘેર જઈએ.”

ઘેર આવતાં રસ્તે વેલેસ્લી બોલ્યો: “ રોઝ, ખરેખર પેલા અમલદારે ધાયું હશે કે તું તેને જોયા કરતી હતી; અને તે તારા બહુ કિંમતી નફ્ટાઈથી જોયા કરતો હતો ! ”

“ એ વિષે મારાં કરતાં તમે વધારે ધ્યાન આપ્યું લાગે છે.”

આ વખતે પાછળથી એક ગાડી પૂર વેગે આવતી હતી અને મારા ઘોડાને આજુએ લઈ જઈ તે પહેલાં તે તે પાછળથી આવતા

અવાજથી લડકો; તેમાં વળી અધુરામાં પુર તેજ દિશાએથી અડધો ડઝન સ્ત્રી પુરુષ ઘોડેસ્વારો પણ પૂર ઝડપે ઘોડા દોડાવતાં આવતાં હતાં; આ ગલરાટમાં ઘોડાપર મારો કાણુ રહ્યા નહિ અને હું ઉથલી પડી; આ અકસ્માતમાં વેલેસ્લી મને સંભાળી લે તે આગમ્ય પેલોજ ફાંકડો અમલદાર કે જેના ઘોડાને હું જોયા કરતી હતી તે પોતાના ઘોડા પરથી તરત કુદી પડ્યો અને મને હાથ પકડીને ઉઠાડી. મેં મારા પોશાકને વળગેલી ધુળ ખંખેરી અને તે અમલદારનો આભાર માનીને જણાવ્યું કે મને કંઈ પણ ઇજા થઈ નથી. બીજે દિવસે મારી ખબર લેવા આવવા તેણે મારું સરનામું માગ્યું; અને મેં અમારું કાડ તેને આપ્યું.

બીજે દિવસે સવારે વેલેસ્લી મને કહે છે: “હવે પેલો સાજો ગધેડો, પાછો તારી ખબર લેવા આવશે અને વખત લગાડશે; દરવાજાના પર નોકરને ઉભો રાખીને હું કહેવડાવીશ કે તું સારી છે અને મળવાની જરૂર નથી.”

“એમ કેમ અને?” મેં કહ્યું.

એટલામાં નોકરે આવીને જણાવ્યું કે લોડ આફ્ટરન બાર્નની ખબર પૂછાવે છે. મેં પૂછ્યું કે એ લોડ આફ્ટરન વળી કાણુ છે? વેલેસ્લીએ જવાબ આપ્યો કે આપણા સામા બંગાલમાં જે વૃદ્ધ ગૃહસ્થ રહે છે તે; કાંઈ કાંઈવાર બગીચામાં ફરતા નથી દેખાતા ? તે.

ઘોડા પરથી પડી જતાં મને વાગ્યું તો હતુંજ; પીટે અને કમરે પણ મને જરા જરા દુખતું; તેથી હું પલંગમાં પડી પડી આરામ

લેતી; પણ વેલેસ્લી બંદો મારી પાસેથી જરા ખસે નહિ; મારાં
કુલ્હાં સાથે રમત કર્યા કરે; મારા હાથપગ દબાવે; મીનીટે મીનીટે
ચુંબન કર્યા કરે અને દર પાંચ મીનીટે પ્રજ્યા કરે કે હવે કેમ છે?

બપોર પછી પેસો અમલદાર કે જેનું નામ ફેટન સીડનહેમ
હતુ તે બે થોડાની ફેટનમાં બેચાર હજુરીઆઓ સાથે દમામચી
મારી ખબર લેવા આવ્યો; અને પાંચેક કલાક થોભી વિદાય થયો.
સામેવાળા લોડ' આલ્ફ્રેટને ત્રણ ચાર દિવસ રોજ ખબર પૂછાવી
હતી; ત્યાર પછી હું સારી થઇ ગઇ અને પાંચમે દિવસે ગાડીમાં
બેસી ફરવા ગઇ. ફરીને પાછાં આવ્યાં ત્યારે લોડ' આલ્ફ્રેટને રસ્તા
પર ઉભા ઉભાજ વળી પાછી મારી ખબર પૂછી અને અમને બેઉને
પોતાના બગીચામાં ચોકસ જાતના ખાસ ફુલગ્રાડ હતાં તે જોવા
એક દિવસ જવા કહ્યું; અમે હા પાડી બંગલામાં દાખલ થયાં; હું
મેંડી પર જઇને ઉભી ને રસ્તા પર નજર કરી તો જણાયું કે
લોડ' આલ્ફ્રેટન સાથે એક શખ્સ વાત કરતો હતો તે હું જ્યારે મી.
આલ્ફ્રેટની સાથે રહેતી હતી ત્યારે એકાદ બેચાર તેની સાથે મારે
ધેર આવ્યો હતો; તેણે ઝરખા સામે જોઇ મને ઓળખીને નમન
કયું; મેં પણ ડોકું હલાવી તેનું નમન સ્વીકાયું. વેલેસ્લીએ તે
જોઇને પૂછ્યું કે એ કોણ છે. મેં કહ્યું. મારો ઓળખીતો છે.
વેલેસ્લીએ ટાણે માર્યો કે તારા ઓળખીતાઓની સંખ્યા વધી જશે
તો આપણને બેને એકલાં પડીને વાત કરવાનો એક કલાક પણ
ભાગ્યે મળશે.

બીજો દિવસે કેપટન સીડનહેમ વળી મારી ખજર લઇ ગયો. ખરું જોતાં તે મારું 'સાન્ડય' નિહાળી પોતાની આંખ ટાઢી કરવાજ આવતો હતો તે સમજી જતાં મને વાર લાગી નહિ. તેને બીજો દિવસે બપોરે લોડ' આલ્ફ્રેટનના બંગલામાંથી એક ગાડી કેથે ગઇ. તેમાં ત્રણ સ્ત્રીઓ હતી; એક લોડ'ની આજન્મ કુમારિકા, વૃધ્ધ એન અને બીજી બે કુમારિકા પાંત્રીશ પાંત્રીશ કે ચાલીસ ચાલીસ વર્ષની કુમારિકાઓ. તે લોડ'ની દીકરીઓ હતી. લોડ' પોતે વિધુર હતા. તેઓનાં ગયા પછી લોડ' સાહેબ અમને પોનાતો બગીચો બતાવવા તેડવા આવ્યા. હું ચેતી ગઇ કે લોડ' આલ્ફ્રેટન મારી આગલી પાછલી જણતો હોવો જોઇએ; તેથીજ પોતાનાં ઘરનાં બાનુઓ બહાર ગયાં છે તેજ વખત તેણે અમને બોલાવવા માટે પસંદ કર્યો છે. તેણે અમને પોતાનાં નવી જાતનાં ફુલગ્રાડ બતાવ્યાં; પોતાની ચિત્રશાળા બતાવી અને એએક કલાક અમારી ઠીક સરભરા કરી. ત્યાર પછીનાં પખવાડીયામાં કેપટન સીડનહેમ અને લોડ' આલ્ફ્રેટન બેઉ કેટલીકવાર અમારે ત્યાં મળવા આવી ગયા હતા; પણ લોડ' આલ્ફ્રેટને પોતાનાં ઘરની સ્ત્રીઓ સાથે મારી ઓળખાણ કરાવવાનું અમથું અમથું પણ કઠી કહ્યું નહિ, એટલે મને મારી કલ્પના સાચી લાગી કે મારે વિષે તે જરૂર કંઇ માહિતિ ધરાવતો હશે.

એક દિવસે સવારે—ઇ. સ. ૧૮૪૬ ના ફેબ્રુઆરી મહિનામાં લોડ' આલ્ફ્રેટને અમારે ત્યાં આવીને કહ્યું: “એક ચિત્ર પ્રદર્શન ખાનગીમાં જોવા માટે મારી પાસે કાડ' આવેલાં છે; જેઓને તેડી જવાની મારી પહેલી ફરજ હતી તેઓ આવી શકે તેમ નથી: તો

હું ઇચ્છું છું કે તમે બેઠે જણાં મીસ્ટર અને મીસીસ વેલેસ્લી મારી સાથે આવશો.

વેલેસ્લીએ બપોરે પોતાના સોલીસીટરને ત્યાં જવાનું બહાનું બનાવ્યું; અને મારે માટેય તે ના પાડી દેવાની અણી ઉપર હતો તેવામાં મેં લોડ' સાહેબનું આમંત્રણ સ્વીકારી દીધું. વેલેસ્લી ભુલે પડ્યો અને પોતાની લાગણી પર તેણે જેમ તેમ કાપુ રાખ્યો. બપોરે હું લોડ' આલ્ફ્રેટન સાથે મારી ગાડી જોડાવી, જવા તૈયાર થઈ ત્યારે વેલેસ્લી પણ સાથે આવવા તૈયાર થયો. લોડ' આલ્ફ્રેટનની સાથે હું એકલી જઈ તે તેને પસંદ નહોતું: પણ મેં તેને ધમકાવ્યો કે મારામાં તેને અવિશ્વાસ છે એવું મોટા લોકો જાણી જાય તે મને ગમતું નથી. અમે થોડો કજીઓ કર્યો. કારણ, વેસ્લીની અધીરાઈ સુવિદિતજ છે; આખરે તેને જરા દયાવી, ધમકાવી, શાંત કરી, હું લોડ' આલ્ફ્રેટન સાથે ગાડીમાં બેઠી. જરા મોડું થવા માટે મેં લોડ' સાહેબની દરગુજર ચાહી: પણ તેણે જવાબ આપ્યો કે બાનુઓ તો બધાંજ ગાડી બોટી કરે; પ્રદર્શનના સ્થાન સુધી વેલેસ્લી પણ અમારી સાથેજ ગાડીમાં આવ્યો: પછી મેં તેને ઇસારતથી ધમકાવીને તેના સોલીસીટરને ત્યાં વિદાય કર્યો: ક્યવાને દીલે તેમને લોડ' આલ્ફ્રેટન સાથે એકલી છોડીને ગયો તો ખરો; પણ કાણ જાણે કર્યા?

“મી. વેલેસ્લીની તખીયત સારી નથી?” લોડ' આલ્ફ્રેટને મને પૂછ્યું.

“નહિજી, તખીયત સારી છે, તેમને પ્રદર્શન જોવું હતું, પણ સોલ્ડીસીટરને મળવાનું વધારે અગત્યનું હોવાથી તેમને જવું પડે છે તે માટે દિલ્લગીર દેખાતા હતા.” મેં જવાબ વાળી દીધો.

પણ લોડ આફ્રેટન હું ધારી શકું તે કરતાંય વધારે પહોંચેલ ખુટી હતો. તેણે કહ્યું:

“હું ધારું છું કે વેલેસ્લીને મારો વિશ્વાસ નથી.”

“એવી ધાસ્તી હોય તો તેની મૂખાંધ કહેવાય” મેં કહ્યું.

“તેને ધાસ્તી રહેતી હશે કે તમે તેને છોડીને નાસી જાઓ.”

“તમે એક સન્નારી સાથે કેવી રીતે બોલો છો! મારા લોડ.” મેં જરા ગુસ્સો બતાવી કહ્યું.

“જીવાન સ્ત્રીઓ વૃદ્ધ માણસો સાથેના નાસી જવાના દાખલા બન્યા છે.” તેણે ઠંડે પેટે કહ્યું; હું કલ્પના કરી શકું છું કે એક વૃદ્ધ માણસ કોઈ જીવાન સ્ત્રીને હાથપર લેવા આમ બોલે; તું હમણાં સુખી નથી; પણ હું તને સંપૂર્ણ સુખ આપી શકું. હું તને જોઈએ તેટલું ધન આપી શકું; કારણ કે તને આકર્ષવા મારામાં જીવાનીનું જોમ નથી. તને મહેલાતોમાં રહેવા મળશે; સર્વ કંઈ સાહેબી મળશે; અને તારા ઉપર કોઈનો જરાય કાબુ રહેશે નહિ; ફક્ત એકજ શરત કે તારે મને એકલાનેજ વફાદાર રહેવું અને મારાં રક્ષણ હેઠળ રહી કોઈ બીજા સાથે સંબંધ બાંધવો નહિ.”

હું સમજી ગયે કે આ ધરડો ધ્રુવ કલ્પનાને બહાને પોતા તરફની માગણીઓ રજૂ કરે છે અને ફેલીક્સ વેલેસ્લીથી કંટાળેલી

હોવાથી તેનાથી છુટા થવા આ લોડ' આફ્રેટનનું રક્ષણ સ્વીકારવાનું મને મન થયું. મને વાંધો એટલોજ હતો કે આ ઘરડા ધ્રુવડને શરીર સમર્પણ કરતાં કેટલો કચવાટ અનુભવવો પડશે ; પણ કંઈ ફિકર નહિ. હું બોલી :

“તમારું આ કલ્પિત વર્ણન સાંભળીને કાર્મ જરૂર એમ ધારે કે તમે સાહેબે ઘણી જીવાન સ્ત્રીઓને આ રીતે સંબોધી હશે.”

“મારા બાપણને કલ્પિત અથવા સાચું માનવું એ તમારા અખત્યારની વાત છે.”

પછી અમે ચિત્ર પ્રદર્શનમાં ગયાં : ઘણાં ચિત્રો જોયાં અને કેટલાક પસંદ કર્યાં. લોડ' આફ્રેટને મામિક રીતે કહ્યું : “જે તરૂણી પેલા વૃદ્ધ પુરૂષની માગણીનો સ્વીકાર કરે તેના દીવાનખાનને આ ચિત્રો શાયગારે એમ હું ઇચ્છું છું તે સિવાય મારે તો તે ખરીદવાનો વિચાર નથી.”

એક જાણુ આ ઘરડા ધ્રુવડની લલચ અને બીજી જાણુએ બીચારા ફેલીક્સ વેલેસ્કીનું મારા વગર શું થશે એ વિચાર, તેની વચ્ચે જોલાં ખાતી હું તે વૃદ્ધ લોડ' સાથે પ્રદર્શનના ઓરડામાં દાખલ થઈ, ત્યાં જોઈં છું તો મારી પોતાની છબી-કે જે છબી પાડનાર ચિત્રકાર ઓગિંતો મરી ગયો હતો. અને જેના સામાન અસખાખનું લીલાઈં થઈ ગયું હતું અને જેથી હું તે મેળવી શકી નહોતી. લોડ' આફ્રેટીન તે છબી જોઈ ઝક થઈ ગયો : તે છબી બહુ જોતો જય મારા બહુ જોતો જય

અને સ્વગત બોલતો જાય કે કેટલું મળતાપણું ! તદ્દન એક સરખું આંખે આંખ, હોઠે હોઠ, બાલે બાલ, છાતીએ છાતી, ચહેરે ચહેરા, પછી મને સંબોધીને તેણે કહ્યું :

“ માનો ન માનો, પણ આ છખી તમારી પોતાનીજ છે. ”

છખીપર કોની છખી તે નહોતું લખ્યું; પણ મરનાર ચિત્રકારનું નામ હતું; તે ઉપરથી લોડ આલ્ફ્રેડનને મેં તે છખીને લગતી તવારીખ કહી. એટલામાં ત્યાં પ્રેક્ષકોનું ટોળું બન્યું; તેઓ પણ એક બાજુ છખી જુએ અને બીજી બાજુ મને જુએ; આથી હું શરમાઇ અને લોડ આલ્ફ્રેડનને ખેંચીને બહાર લાવી ગાડી આગળ આવી ઉભી રહી. ગાડી મારી હતી અને લોડ તે બીજે કેથે લઇ જવા મારી પરવાનગી માગી; મેં ખુશીથી હા પાડી; અને એક જગાએ અમે ગયાં; મને ગાડીમાં જ બેઠેલી રહેવા દઇ વૃદ્ધ લોડ એક મકાનમાં જઇ દરેક મીનીટમાં પાછો આવ્યો અને મને કહેવા લાગ્યો:

“ હમણાં જે શબ્દસની માલેકીમાં તે છખી છે તે ખરીદી લેવા હું બાગ્યશાળી નીવડયો છું; પણ તે છખીની જીવતી જગતી અસલ વ્યક્તિને કોઇ પણ ખર્ચે હું હસ્તગત કરવા માગું છું. સ્પષ્ટ શબ્દમાં બોલું તો, બહાલી રોઝ, તું મારા રક્ષણ હેઠળ રહેશે ? ”

“ પણ વેલેસ્લી તું શું યશે ? ” મેં કહ્યું.

“ તેની શીકર ન કર; હું જાણું છું કે તેની સ્કુલ બોય જેવી લાગણીઓથી તું તદ્દન કંટાળી ગઇ છે. ”

“ અને મારે વિષે તમે બીજું શું જાણો છો ? ”

“ એટલુંજ કે સૌથી પહેલાં તું મી. આલ્ફ્રેડની સાથે રહી હતી;

પણ તેની ફિકર નહિ; જો તું ચાલતી હોય તો અત્યારથીજ સ્વતંત્ર થઈ શકે છે. વેલેસ્લીને ત્યાં જવાનું હમણાથીજ માંડી વાળ; અને હું એવા યુક્તિસર જવાખ આપીશ કે તને હું ભગાડી ગયો છું એવો તેને ખ્યાલે ન આવે. દાખલા તરીકે ગાડીને થોડીક આગળ લઈ જઈ હું ઉતરી પડીને ચોકસ જગાએ જઈ; તું ગાડીને તેથી જરા આગળ લઈ જઈ એકાદ મકાનમાં દાખલ થવાનો ડોળ કરી ત્યાંથી પાછલે દરવાજેથી નીકળી જઈ મને આવી મળ. ગાડીવાળો રાહ જોઈને એકલો જશે. વેલેસ્લીથી ગૃહસ્થ તરીકે મને દયાણુ કરીને કંઈ પૂછાવાનું નથી અને પૂછે તો ઉપર પ્રમાણે જવાખ આપી છુટી જઈશ; મારી વાતની સાક્ષી તારો ગાડીવાળોજ આપશેને. ”

બહુ ડામાડોળ ચિન્તે વિચાર કરીને વેલેસ્લી માટેની અંતરની લાગણીઓને મારી નાંખીને અને તેની સાથેથી ભવિષ્યમાં જ્યારે ત્યારે ટોટો કરી નીકળવું પડશે એજ ખ્યાલથી મેં લોડ આલ્ફ્રેટનની યુક્તિ કબુલ રાખી; તે પ્રમાણે ગાડીવાળાને ટાળ્યો અને લોડ આલ્ફ્રેટનને હું નકી કરેલી જગાએ મળી; તે પછી તેણે મને પુષ્કળ જરૂરવેરાત લઈ આપ્યું અને સારો જગા મેળવવા મને સાથે લઈને ડોસો કોઈ હાઉસ એજન્ટને ત્યાં ગયો. તે આગમ્ય એક ઝવેરીની દુકાનમાં બેસીને મેં વેલેસ્લી પર એક પત્ર લખી કાઢ્યો; તેમાં મેં શુભ લાગણી દર્શાવી હતી; આંસુઓથી પત્રને ભાંજવી નાંખ્યો હતો; વેલેસ્લીનું શુભ ભવિષ્ય ઇચ્છ્યું હતું અને મને શોધવાની જરાય તસ્દી લે નહિ તે બાર મેલીને જણાવ્યું હતું; તેનો ત્યાગ કરવાનાં કારણ મેં નમ્રતાપૂર્વક જણાવ્યાં હતાં; પણ મારી સદૃશિ વિષે જરાય ઇશારો કર્યો નહોતો.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

બદમાસોના પંખમાં.

બીજે દિવસે બપોર પછી લોડ આલ્ફ્રેટને મને મળવા આવ્યા અને પહેલીવાર ભેટ્યા. મેં તેમને વેલેસ્લીની ખબર પૂછી; તેને જવાબ આપતાં તેમણે જણાવ્યું કે “હું રાતના છેક મોડો મારે બંગલો ગયો હતો; તે પહેલાં વેલેસ્લી તારી ખબર પૂછવા મારે ઘેર પાંચ છ આંટા ખાઈ ગયો હતો, એટલે જોવા હું ઘેર ગયો તેવો સીધોજ વેલેસ્લીને મળ્યો અને આપણે કરેલા સંકેત મુજબ તેને બનાવટી વાત કરી એટલે હું તને ઉપાડી ગયો છું એવો તેને જરાપણ વહેમ પડ્યો નહિ. તેં લખેલી ચિઠ્ઠી તેણે મને બતાવી અને મેં પણ તેને તેવીજ સલાહ આપી કે તેણે તારી શોધ કરવી નહિ; એટલે તે નિસાસા નાંખતો બેસી રહ્યો અને હું મારે કહેવું જોઈએ કે તેનો ત્યાગ કરવામાં તેં ડહાપણજ કયું છે: તેની ઉદાસીનતા તો વખત જતાં ટળી જશે: પણ જો તું તેની સાથે વધુ વખત રહી હોત તેની ઘેલછા એટલી બધી બધી પડી હોત કે જોથી નતો તને સુખ મળત કે નતો તેને.”

લોડ આલ્ફ્રેટને મને રસેલ સ્કવેરમાં સુંદર ઘર લઈ આપ્યું: ગાડી ઘોડા, નોકર ચાકર બધું રખાવી આપ્યું: પણ દરદાગીના અને રોકડ નાણું પણ પુષ્કળ આપ્યું પણ આડોશી પાડોશી સમજી ગયાં હતાં કે હું તેમની રખાત તરફે રહી હતી એટલે મારી સાથે પરિચય કરવા કોઈ ફરકયું: કદાચ વેલેસ્લી કેથે

અચાનક મળી જાય એ ધાસ્તીથી એકાદ મહિનો તો ધરની બહાર મેં પગજ કાઢ્યો નહિ : પણ લોડ' આલફ્રેટને એક દિવસ મને કહ્યું કે વેલેસ્લી તો અંગલો નોકર ચાકર વિગેરે કાઠી નાંખી યુરોપની મુસાફરીએ ચાલ્યો ગયો છે એટલે મારા જીવમાં જીવ આવ્યો અને હું બદાર ફરવા જવા લાગી. લોડ' આલફ્રેટન રોજ સાંજે કલાક એ કલાક આવી જતા, રાત તો કદાપિ રહેતાજ નહિ અને જાહેરમાં મારી સાથે ફરવા નીકળતા નહોતા વસંત રૂતુની શરૂઆતમાં એક દિવસ સાંજે હું ઘોડે બેસીને ફરવા ગઈ હતી : ત્યાં કેપટન સીડેનહેમને પોતાના તેજ ઉમદા ઘોડા ઉપર બેઠેલો મળ્યો : મારી સાથે મારો ઘોડાવાળો નોકર પણ હતો : તે પોતાના ઘોડા પર પાછળ પાછળ આવતો હતો : હું અને કેપટન સીડેનહેમ ઘોડા બાજુ બાજુમાં રાખી આગળ વધ્યાં. વાતવાતમાં જણાયું કે મારી ગેરહાજરીમાં તે વેલેસ્લીને અંગલે મને મળવા ગયો હતો ; પણ નોકરે મારે વિષે જે કહેવા જેવું હોય તે તેને કહી દીધેલું ; એટલે હવે મને શું નામ દઇને બોલાવવી તે વિષે તે મનમાં મુંઝાતો દેખાયો ; મેં તેને બેશરમ થઇને કહી દીધું કે હું હમણાં લોડ' આલફ્રેટનની રખાત તરીકે અમુક જગાએ રહેતી હતી. પાછાં વળતાં તેમને મારા અંગલા સુધી મુકા ગયો અને બીજે દિવસે બપોરે મળવા આવવાનું વચન આપતો ગયો.

અત્રે વાંચકને મારે જણાવી દેવું જોઇએ કે લોડ' આલફ્રેટન સાંજના એક એ કલાક આવી જાય તે સિવાય મારી હાલત લગભગ

કેદી જેવીજ હતી; કોઇને મળવા હળવાનું નહિ, કે કોઇ સાથે વાતચીત નહિ. ઘોડે બેસીને સાંજ સવાર ફરવા જવાનું તે પણ એકલાંજ; ઘરમાં નોકર ચાકર ખરા તેની સાથે શું વાત કરવી? એટલે મને એકાંતવાસ બહુ ખુશ્યો.. તેથી કેપટન સીડેનહેમના પરિચયને મેં જાણ્યે અજાણ્યે વધાર્યો; પણ તે વિષે લોડ' આલ્ફ્રેટ-નને મેં કંઈ ઇસારો સુધ્ધાં કર્યો નહિ; આ પ્રમાણે બીજો એકાદ મહિનો નીકળી ગયો; જે દરમ્યાન કેપટન મને દશબાર વખત મળવા આવ્યો હશે; તેની સાથેની મુલાકાત અને વાતચીત બધું નોકર ચાકરોની હાજરીમાં થતું હતું; મને ધારતી રાખવાનું કંઈ પણ કારણ નહોતું; તો પણ મેં લોડ' આલ્ફ્રેટનને કેપટન સીડેનહેમના અવરજવર માટે એક શબ્દ પણ કહ્યો નહિ.

એક દિવસે લોડ' આલ્ફ્રેટને ચિટ્ટી મોકલી ને જણાવ્યું કે તેઓ સખ્ત બીમારીથી પટકાઇ પડ્યા હતા અને એકાદ અઠવાડિયું ધર બહાર નીકળાશે નહિ; છતાં તે વિષે મને જરાપણ ચિંતા નહિ કરવાની શીખામણ આપી હતી. તે દિવસે હું ફરવા ગઇ નહિ; પણ બીજો દિવસે ઘરમાં નહિ ગોઠવાથી હું ગઇ. આગમાં કેપટન સીડેનહેમ મળ્યો અને અમે વાતે વળગ્યાં અને વરસાદનું જાપદું તુટી પડ્યું; અમે તદ્દન ભીંજાઇ ગયાં અને ભીંજતાં કપડે બંગલા તરફ પાછાં વળ્યાં; કેપટન સીડેનહેમ પણ અમારી સાથે આવ્યો; આ વખતે વરસાદ બંધ પડવાને બદલે મુશળધાર વરસવા લાગ્યો; એટલે કેપટનને હું ઘરમાંજ તેડી ગઇ; તેના ઘોડાને તમેલામાં મોકલાવ્યો અને ઉપર જઇ સગડી સળગાવી મંગાવી અમે તાપવા બેઠાં; મેં

મારાં કપડાં બદલ્યાં; કેપટનના કપડાં તાપે સુકાવા મેલ્યાં અને ગપ્પાં મારતાં બેઠાં; એટલે વાળુનો વખત થયો; કેપટનને પણ મેં મારી સાથેજ જમાડ્યો; પછી ટાઢ ઉડાડવા મેં શેન્પેનના એક બે ગલાસ ગટગટાવ્યા; કેપટને પણ શેન્પેન પીધો; એટલે તેને વાચા છુટી અને વાત કરવામાં તે ગુસ્તાન થઈ ગયો; કેપટન બહુ ફાંકડો જીવાન હતો તે તો હું આગળ કહી ગઈ છું; હમણાં તેની જીવાની મને વધારે મોહક લાગી; કારણ કે બે ત્રણ મહિનાથી હું વૃદ્ધ વાંદરાને પનારે પડી હતી. વાત કરતાં કરતાં કેપટનની માંજરી આંખો મારા તરફ સ્થિર થઈ જવા લાગી; તેનો અવાજ સહેજ ધીમે અને કપિત થવા લાગ્યો, નોકર ચાકર સૌ સૌની જગ્યાએ હતાં, દિવાનખાનામાં અમે બે એક હતાં; શેન્પેનના ગ્લાસ ઉપર ગ્લાસ ભરાતા હતાં અને અવારનવાર અમારાં ગળામાં ઠલવાતાં હતાં, તે રાત્રે મેં શેન્પેન પીવામાં ખરેખર હૃદ કુદાવી હતી, બંગલાની બહાર વરસાદની ઝડી પડતી હતી. મારું મગજ ધેનથી ઘેરાઈ ગયું હતું, શરીરમાં મદનની ભસ્તી જાગી હતી, ત્રણે કાળનું જાન હું ખૂલી ગઈ હતી, ફક્ત તાત્કાલિક વિલાસનાજ વિચાર હતા. વાતવાતમાં સીડેનહેમ પોતાની ખુરશી મારી ખુરશીની પાસે ને પાસે લાવતો હતો, અમારી વચ્ચેનું સ્થારિક અંતર ઓછું થવા માંડ્યું હતું, છેવટે તેણે મારો હાથ કામળતાથી પકડ્યો અને પોતાના હાથમાં રહેવા દીધો, મારી આંખ સાથે પોતાની આંખ મેળવી, વાતચિત બંધ પડી, વળી જરાક નજીક આવી પોતાનો હાથ તેણે મારી કમરની આસપાસ વીંટાળ્યા, મારું મસ્તક તેના સ્કંધપ્રેષ્ટ પર નમી

પડ્યું, તેના હોઠ મારા હોઠ સાથે મળ્યા, પછી તો—કેપ્ટન છેક બીજે દિવસે સવારે નારતો બારતો કરીનેજ ગયો તો.

હવે મને યાદ આપે છે કે પ્રેમની કે કોઇ પણ જાતની લાગણી વગર કેવળ ઇન્દ્રિયોની ઉત્તેજનાને આધીન થઇ જાણીજુઝીને મારા ઇશ્કથી મેં વ્યભિચાર કર્યો હોય તો તે આ પહેલ વહેલોજ પ્રસંગ હતો, મન એક બાજુ ખુશ થતું હતું કે જખ મારે છે જગત અને લોડ' આલ્ફ્રેટન પણ સાથે બીજી બાજુ અંતઃકરણ કંખતું હતું કે હવે તું ખરેખરી કોર વેસ્થા બની.

બીજા ત્રણ ચાર મહીના એવી રીતે વીતી ગયા; કેપ્ટન સીડેનહેમ હંમેશાં દિવસે આવતો તેની સાથે હું યથેચ્છ ભોગવિલાસ કરતી; લોડ' આલ્ફ્રેટને અને તેનો કદી ભેટો થવા પામતો નહિ; નોકર ચાકરો તરફથી મને નચિંતાઇ હતી; કેમજે તેઓને હં ભેટ સોગાદ આપી રાજી રાખતી; અને સાંજનાં ઘડી બે ઘડી ઘરડા ધુવડને બેવકુફ બનાવવામાં આંતરિક રીતે હું ગમ્મત મેળવતી.

એક દિવસે હું બજારમાં ફરવા ગઇ ત્યાં એક નિર્જન ખુણામાં હોરેસ રોકીંગહેમ મને ઓચિંતો મળ્યો; તેની હાલત વધારે બીખારચોટ અને ચીંથરેહાલ દેખાઇ; મેં મોં ફેરવી ચાલવા માંડ્યું; પણ તે મારી આગળ આવીને ઉભો અને શયતાનની માફક દાંત કચકચાવી અને લાલ ડોળા કાઢી સપ'ની પેઠે સસકારા મારતો બોલ્યો:

રોક, તું ધારે છે કે હું તને એમને એમ જવા દઇશ ? અમારો સર્વનાશ કરનારી જોગણી ! તેંજ અમને ખપ્પરમાં લીધા !

લેડી હુસીઆ કેલ્થોપ સાથે મારા લગ્ન અટકાવનાર કોણ ? સેમોરને મારા પિતાને નાણાં ધીરતો અટકાવનાર કોણ ? અને છતાં મારી હાલતની મશ્કરી કરતી ચાલી ગય છે ? તારું મોઢું આ નખથી એવું વતરડી કાઢીશ કે રૂપ અને સૌન્દર્યનું ગુમાન કરતી જ ભૂલી જશે જો ! અને તારો ભાઈ; પેલો ચીનનો સાહુકાર સીરીલ; તેને વિષે વતમાનપત્રોમાં મેં બધી હકીકત વાંચી છે.”

“વાર, મારો હાથ છોડશે ? જવાબ દે છે કે પોલીસને બોલાવું ?” મેં દમ બીડાવ્યો.

“મને દોઢીઆં જોઈએ છે; પોલીશને બોલાવવાની તારી હિંમત નથી.” “મારી પાસે પૈસાની કોથળી નથી; બોલ, તું કહે તે જગ્યાએ કાલે પહોંચાડું.” કેપટન સીડેનહેમનો આવવાનો વખત થયો હતો અને જો તે કદાચ આ રસ્તેથી પસાર થાય અને મને આવી હાલતમાં જુએ તો કેટલું ખરાબ, એ ધારતીથી મેં તેને ટાળવા માંડ્યો.

“મને વળી જગા કેવી અને ઘર કેવું ? ચાલ હું તારી પાછળ પાછળ તારે ઘેર આવું છું; ત્યાં મને મુઠો ભરી સોનામહોર આપી દેજો કે વિદાય થાઉં.”

મુઠો ભરીને સોનામહોર ? ખાંડ ખા, ખાંડ. હમણાં મારી પાસે કોથળી હોત તોય એકાદ બે ગીનીથી વધારે તું પામતે નહિ અને ઘેર કંઈ ધનના ચર દાટેલા નથી.”

“વાર, જો બને તે આપજો.”

તે નરમ પડ્યો અને મારી પાછળ પાછળ આવવા લાગ્યો; મેં તેને એક બે મહોલ્લા પાછળ ઉભો રાખ્યો અને મારી પાછળ જોવાની મનાઇ કરી; ઘેર જઈ મેં લીડીઆ નામની મારી દાસી સાથે બે ગીતી તેને નામ નિશાન આપીને મોકલાવી તે તેને આપી આવી બીજે દિવસે બપોરે પોતાનાં કોઇ સગાંને મળવા લીડીઆ મારી પાસે રળ માગીને ગઇ પણ બે ત્રણ કલાકમાં તે ગબરાયેલી અને ઉશ્કેરાયેલી આવી અને મને કહેવા લાગી:

“બાઇ સાહેબ બધું પોગલ પુટયું છે અને કેપટન સીડેનહેમ તથા લોડ આલફ્રેટન વચ્ચે દંડ યુદ્ધ થવાનું”

• આ સાંભળી હું શીઝી પડી ગઇ. મેં પૂછ્યું:

“પણ કેપટન છે ક્યાં?”

“તેમનું ઠેકાણું મેં નજરે જોયું છે; પણ મોઢે માલમ નથી.”

“તો ચાલ, મને ત્યાં તેડી જા.”

ઉતાવળી ઉતાવળી હું પહેરેલે કપડે તેની સાથે નીકળી પડી અને આગળ પાછળ કે આજુ બાજુ જોયા વગર આંધળી પેઠે તેની પાછળજ ચાલ્યા કીધું. તેની સાથે એક ઘરમાં હું દાખલ થઇ પાછળથી દરવાજો બંધ થયો; લીડીઆ ડાકણી પેઠે હસી; બે ચાર યંત્રી જેવી વેશ્યાઓ મારી આસપાસ ફરી વળી; બધીએ મળીને મને એક ઓરડામાં લઇ ગઇ જ્યાં જોડું છું તો શયતાનનો સાથી હોરસ રેકીંગહેમ બેઠેલો. મેં મારી દાસીને કહ્યું:

“લીડીઆ; આવી દગલખાજી કરવાનું તને કંઈ કારણ? મને લાગે છે કે આ બદમાશ સાથે તને અગાઉનું કંઈ ઝોળખાણુ હતું.”

“આ કંઈ તારા બાપનું ઘર નથી; જરા મોં સંભાળીને બોલ; લીડીઆને શું પૂછે છે? અલબત્ત, તેને અને મને બાવા આદમના વખતનું ઝોળખાણ છે. ત્રણ ચાર વરસ ઉપર લીડીઆએ મને એક બેટાનો બાપ થવા ભાગ્યશાળી બનાવ્યો હતો.” હોરેસ બોલ્યો.

“ચાલ, હવે, આવી નાપાક જગ્યાએથી મને જવા દે છે કે નહિ?” મેં બારીઆ બણી નજર નાંખતાં કહ્યું.

“આવી જગ્યાએ આજે તું કંઈ પહેલ વહેલી આવી નથી.” હોરેસે ટાણો માર્યો.

“મને ઘોડ, નહિ તો બુમબરાડ પાડી હું લોખાને એક્કા કરીશ.”

“તો તારું મોઢું બંધ કરવા આ ડંકુડા તૈયાર છે.”

“ત્યારે તું કહેવા શું માગે છે?”

“કંઈ નહિ; આ કાગળ અને ખડીઓ કલમ તૈયાર છે; લોડ આલફ્રેટનને ચિકિ લખ કે તારા ઉપર માગનારાનું દયાણ છે માટે તાકીદે ૫૦૦ ગીની મોકલી આપે. ચિકિ લખને લીડીઆ જશે અને નાણાં લઈ સીધી અહિં આવશે એટલે પછી તું અહિંથી છુટી.”

“હું એવી છેતરપીંડી કરવા માગતી નથી.”

“બીચારાને આજે ૪-૫ મહિનાથી છેતરે છે તે કરતાં આ છેતરપીંડી વધારે ગંભીર નથી.”

હોરેસે કેપટન સીડેનહેમ સાથેના મારા સંબંધ વિષે દસરો કચો એટલે પેલી કુખળઓ ખડખડ હસી પડી મેં કહ્યું:

“અને પછી શું લીડીઆને મારી નોકરીમાં કાયમ રાખવાની કે?”

“અરે, હું તો ઘરબાર માંડીને બેશીશ. તારી નોકરીની પરવા કાને છે?” લીડીઆએ મગમાંથી પગ કાઢ્યા.

“રોકાંગહેમ જેવા માટી સાથે, કેમ” મેં ટાણો માર્યો.

મેં ચિટ્ટી લખવા ઘસીને ના પાડી અને સ્ત્રી ચરિત્ર કરી બધાંને આશિયાળાં પાડવા પોક મુકીને રડી પડી. હોરેસે કહ્યું:

“આ નામચીન લતામાં ઘણું બહાદુર લાયકાઓ પોતાની બાયડી-ઓને રોજ પોકપાપડી જમાડે છે અને રોજ રડાકુટા અને અવાજ થાય છે; માટે કોઈ વહારે ધાય એવી આશા રાખતી નહિ; વળી તારા લોડ’ આલફ્રેટન માણીગર જેવાનો તારે મહોલે પધારવાનો પણ સમય થાય છે; માટે વખત ના બગાડ.”

“ચિટ્ટી નહિજ લખી આપું; થાય તે કરીલો.” મેં હઠ પકડી.

“તો હમણાંજ લીડીઆ કેપટન સીડેનહેમને અહિં બોલાવી લાવી આ બધાંની સાક્ષી લઈ સાબિત કરશે કે તું કેવી સતી છે.”

“તો પણ હું ચિટ્ટી નહિ આપું; જોઈએ તો લીડીઆ મારી આ કુંચી લઈને જાય અને મારા દાગીના લઈ આવે; પછી કાલે હું રોકડ રકમ મોકલીને દાગીના પાછા મંગાવી લઈશ.” મેં ઉપાય નુચવ્યો.

અમે એવા બેવકુફ નથી. તું લીડીઆ પર ચોરીનો આરોપ લેલી તેને પકડાવે તો?”

“અને ચિટ્ટી લખી આપ્યા પછી નહિ પકડાવાય કે?”

“તો અમે તને પણ સાથે સંડોવીએ કે લોડ’ આલફ્રેટનને લુંટવાનાં કાવત્રામાં તું અમારી સાથે જોડાઈ હતી.”

આ વખતે ઘડીઆળમાં જોયું તો (સાંજના) ચાર વાગ્યા હતા એટલે હું વધુ મક્કમ થઈ. મેં કહ્યું:

તમે લોકો જે અહિત કરવા ધમકી આપતા હતા તે અડધું તો થઈ ગયુંજ છે; હવે હું કંઈજ આપવા માગતી નથી; જોઈએ તો ખુન કરો; કેદ રાખો કે ગમે તે કરો.”

તેઓએ માંહોમાંહે મસલેહત કરી; પછી મારી સાથે રકઝક કરી કરી અને આખરે ૧૦૦ પૌડની ચિટ્ટી લખી આપવાનું કહ્યું; મેં તે લખી આપી પણ લોડ’ આલફ્રેટનને બાર મેલીને લખી જણાવ્યું હતું કે હંમેશાં તમે જેમ હું એક ગણું માણું ને બે ત્રણ ગણું આપો છો તેમ આજે કરશોજ નહિ.

ચિટ્ટી લખતે લીડીઆ ગઈ એટલે કંઈ મારો છુટકારો થયો નહિ. તે નાણાં લખતે આવે નહિ ત્યાં સુધી હોરેસ મને ખસવા દે તેમ નહોતું; એટલે લીડીઆની રાહ અમે જોવા લાગ્યાં; લોડ’ આલફ્રેટન પાસે જઈને નાણાં લઈ આપવાનું કામ ફક્ત અડધા પોણા કલાકનું હતું; પણ ત્રણ ચાર કલાક થઈ ગયા તોય લીડીઆ દેખાઈ નહિ હોરેસે મને પૂછ્યું:

“લોડ’ આલફ્રેટન તારી ચિટ્ટીને માન આપે તેવા તો છે ને?”

“જરૂર, અને ચિટ્ટીમાં ૧૦૦ પૌંડ લખ્યા છે તો પણ કદાચ ૨૦૦-૩૦૦ પૌંડ આપશે.”

“ત્યારે તો મને શક પડે છે કે લીડીઆ પોતેજ આખી રકમ લઇને મને પણ બનાવીને પોલ થઇ ગઇ હોય.”

“તે સાથે મને કંઇ સ્નાન સુતક નથી.”

હોરસ રોકાંગહેમ ખીજવાઇને લીડીઆની શોષમાં બહાર નીકળી પડ્યો; મને તે ઓરડીમાં પૂરી રાખી બહારથી તાણું મારી ગયો હતો. રાત પડી ગઇ હતી; મારી હેબકનો પાર નહોતો. આજુબાજુના ઓરડાઓમાં વેશ્યાઓનો ધંધો શરૂ થઇ ગયો હતો; સંતાપથી અતીશય ગભરાઇ અને ઉશ્કેરાઇને મેં ઓરડાની એક બારીએથી ૭-૮ ફીટની ઊંચાઇએથી રસ્તાપર જુરકો માર્યો; પણ સારે નસીબે તે જગાએથી પસાર થયેલા એક ગૃહસ્થના હાથમાં હું ઝીલાઇ ગઇ. એ ગૃહસ્થ ખીજે કાઇ નહિ પણ મી. ફેલીક્સ વેલેસ્લીજ હતો.

હું જરા સ્વસ્થ થઇ એટલે વેલેસ્લીનો પહેલો સવાલ આજ હતો: “રોઝ, તું મારો ત્યાગ શી રીતે કરી શકી?”

મેં તેને જૂતકાળની વાત નહિ કાઢવા આજીજી કરી; તેણે મને પોતાની સાથે તેડી જવા ખુબ આગ્રહ કર્યો, પણ હું ખીગળીજ નહિ; છેવટે મને ગાડી કરી આખી ઉદાસીન મોઢે તે ચાલ્યો ગયો; આ પ્રસંગે વેલેસ્લીએ જે ધૈર્ય ઔદાય અને ભલમનસાઇ દાખવ્યાં તે કદીય નહિ વિસરાય તેવાં હતાં.

મારે બંગલે જઇને લપાસ કરતાં બજાણું કે લીડીઆ ત્યાં ગઇજ નહોતી; કેપટન સીડેનહેમ બેએક કલાક મારી રાહ જોઇ જોઇને જતો રહ્યો.

હતો. લોડ' ઓલફ્રેટન એક વાર આવી ગયા હતા અને મારા ગયા પછી થોડી વારે પાછા આવ્યા.

“તમને લીડીઆ મળવા આવી હતી?” મેં પૂછ્યું.

હા; તે તો છેક પાંચ સાડાપાંચ વાગે; વારં તેનું છે શું?”

“અને તમે તેને કેટલું નાણું આપેલું?”

“રોઝા, ડીયર, માફ કરજે; તેં તો ૧૦૦ લખેલા પણુ મેં ૩૦૦ આપ્યા હતા.”

“ત્યારે તમે અને હું એક સારી રીતે લુંટાયા!”

“પણુ વાત તો કહે.” લોડ' ઓલફ્રેટને ચમકીને પૂછ્યું.

“આજે બપોરની બે વાગેલી મને એક ખરાબ જગાએ કેદ કરવામાં આવી હતી; ત્યાં એ રાંડે તેના મળતીઆઓ સાથે બળજબરીથી મારી પાસે ચિટ્ટો લખાવી લીધી...”

“અને તું તેવી જગાએ ગઇ શા માટે?”

“એ રાંડ લીડીઆ પોતાનાં કાષ્ટ સગાંપર બીમારી અને કંગાલીયત વિગેરે આકૃત આવી પડી છે એમ મને સમજાવીને, મારી આગળ રડીને, પછી મને તેવી ખરાબ જગાએ લઇ ગઇ અને અનેક પ્રકારની ધમકીઓ આપી; બદમાશોએ તમારે માટે પણુ કહ્યું હતું કે તેઓ તમારાં બેન અને દીકરીઓને નનામાં કાગળો લખીને તમને હેરાન કરાવશે; મને કાઢી મુકાવશે. વિગેરે વિગેરે...”

“ખરેખર, તું સોનેરી ટોળીનાં માણસોનાં કાવત્રાંતોજ ભોગ થઇ પડી. તારાં પ્રત્યે મારી દીલસોજી છે. મારા ૩૦૦ પૌંડ માટે જરાય બેદ થતો નથી.” કહી તેમણે મને છાતી સરસી આપી.

પ્રકરણ ૩૮ મું.

કેપ્ટન સીડેનહેમનું ખુન.

બીજે દિવસે બપોર પછી બે વાગે કેપ્ટન સીડેનહેમ મને મળવા આવ્યો; તેને આગલા દિવસની મારી ગેરહાજરી માટે મેં તકંટી જવાબ આપ્યો કે લોડ આલફ્રેટન સાથે મારે એક જગાએ અણુધાયું જવું પડ્યું હતું અને તમે મારી રાહ ન જુઓ તે માટે તમારે સારૂ હું એક ચિટ્ટી મૂકી ગઈ હતી; પણ તમને તે આપવાનું નોકર ભૂલી ગયો હતો.

કેપ્ટનને મારા જવાબથી સંતોષ મળ્યો અને થોડીવાર બેસીને તે ચાલ્યો ગયો; તેના ગયા પછી મને હોરેસ રોકિંગહામ તરફથી ચિટ્ટી મળી તેમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે લીડીઆ તેને બનાવીને બારેબાર નહાસી ગઈ હતી અને તેની બીબારચોટ હાલતમાં કશો સુધારો થઈ શક્યો નહિ; માટે મારે મહેરબાની કરીને તથા તેની વિશ્વસિ પ્રમાણે ગઈ યુજરી ભૂલી જઈને તેને બે તેવી મદદ કરવી.

કદાચ હું મેજસ્ટ્રેટ પાસે ફરિયાદ કરવા જઈ એવી બીકથી અને પકકાઈથી હોરેસે આ ચિટ્ટી બહુ ધ્યાનનક શબ્દોમાં અને ધમકાનો એક પણ શબ્દ વાપર્યા વગર લખી હતી. હોરેસની બદમાશીનો મને પૂરેપૂરો ખ્યાલ હતો તેથી લોડ આલફ્રેટનને નનામો કાગળ લખીને કેપ્ટન સીડેનહેમ સાથેના મારા સંબંધનું પોગળ ફાડતા થોડો વખત તેને અટકાવવા સાફ ચિટ્ટીમાં લખેલા

સકેત પ્રમાણે મેં તેના ઉપર દશેક પૌંડ મોકલ્યા ; અને મનોમન વિચાર કરીધો કે કેપટન સાથેનો સંબંધ હવે તોડી નાંખવો કે જેથી લોડ' આલફ્રેટન તરફથી કોઇ વાર આરોપ મેલવામાં આવે તોય નામુકર જવાય. કેપટનની આર્થિક સ્થિતિ એવી સધ્ધર નહોતી કે મને રાજવૈભવમાં રાખી શકે; અને ગરીબાઇ કે કરકસરથી મારાથી જાંદગી ગુજરે તેમ નહોતું.

બીજે દિવસે કેપટન રોજને વખતે આવ્યો; તેના આવ્યા અગાઉ હું ચિંતાતુર મોહું કરીને બેડી હતી. તેણે મારી ખબર પૂછી; મેં તેને બનાવટી જવાબ આપ્યો :

“વહાલા; હું જણાવવાને દિલગીર છું કે આજથી આપણો સંબંધ બંધ કરવો પડશે; ગઈ રાત્રે લોડ' આલફ્રેટન આપણા સંબંધ વિષે મમ'માં કંઈ બોલ્યા હતા એટલે તેમને પાકો વહેમ પડ્યો છે એમ મને લાગે છે.”

“તો આપણે બવિષ્યમાં સાવચેત રહીશું.” તેણે કહ્યું.

“નહિ; આપણે તદ્દનજ સંબંધ તોડી નાંખવો જોઈએ. રસ્તે મળીએ સુકીએ તો એક બીજાને લટકતી સત્રામ કરીશું.”

“પણ મારાથી તારા વિયોગે જરા પણ રહેવાય તેમ નથી—”

“ત્યારે મારેય શું કરવું? લોડ' આલફ્રેટન વહેમાયા છે ત્યાં.”

“તું રોજ રાતના મારે ઘેર જાનીમાની નીકળી આવ.”

“નહિ. કેપટન, મારાથી તેમ બને તેમ નથી અને તમારી

સ્થિતિ સારી નહિ હોવાથી લોડ' આલફ્રેટનને છોડીને હું તમારે માથે પડવા માગતી નથી."

"હું તારી પાછળ એટલો બધો ઘેલો થયો છું કે છુટાં પડવાની એક પણ દરખાસ્ત મારે ગળે ઉતરતી નથી; છતાં તારી સ્થિતિનો વિચાર કરીને તું કહે તેમ કરવા હું તૈયાર છું પણ તારે એક મહેરબાની અવશ્ય કરવી પડશે..."

"વાર, મારાથી બનશે તો જરૂર કરીશ."

"તે એજ કે જે દિવસે તેને અગાઉથી ખબર પડે કે લોડ' આલફ્રેટન આવવાના નથી ત્યારે તારે મને બોલાવવો અને એક સંપૂર્ણ રાત, કદાચ છેલ્લી રાત, આપણે ઇશ્કમાં ગુજારવી."

આ માગણી તેણે એવા કરગરતા સાદે કરી કે મારાથી ના પાડી શકાઇ નહિ. મેં કહ્યું :

"વાર, આજે રાત્રેજ લોડ' આલફ્રેટન આવવાના નથી, એટલે તમે કહો છો તેમ આપણે આજનીજ છેલ્લી રાત મોજ કરી લઇએ; પણ સવારે નાસ્તો કરીને જરૂર ચાલ્યા જજો અને મારી માનસિક નબળાઇનો જરાપણ ગેરલાભ લેશો નહિ."

સાંજે અમે ભાવતી રસોઇ કરાવીને સાથે જમ્યાં અને મારા શયનાગારમાં શેમ્પેનની આટલીઓ લઇને બેઠા; અને મન મૂકીને શેમ્પેન પીધો અને એક બીજાને પાયો; પી પીને અમે પાગલ બન્યાં; અને જગત દય કેન ? એમ માનવાની સર્વોપરી (!) સ્થિતિમાં આવી ગયાં. રાતના દશ વાગ્યા એટલે નોકરચાકરોને વિદાય કર્યા; કેપ્ટને

અયનાગારનું આરણ્યું અંધ ક્યું; એ હાથે મને બાથમાં લીધી અને મીણુ-
અત્તી. ને કુંક મારી...થોડી મીનીટ નહિ વીતી હોય એટલામાં મેડાપર
મને કાષ્ટનાં પગલાંનો અવાજ સંભળાયો; કુદરતીજ હું ચેતી ગઈ કે
તે પગરવ લોડ' આલ્ફ્રેટનનો જ હતો; તેણે આવીને આરણ્યું ઠોક્યું:
“ડીયર રોઝ, ઉઘાડતો, એ તો હું છું.”

હું અને કેપ્ટન એકે પતંગપરથી સફાળા ઉઠ્યા;
મને તો એકાદ સિવાય વધારે કપડાં પહેરવાની જરૂર જ
નહોતી; કેપ્ટન પોતાનાં કપડાં અને છુટ લપ્પને ઝટ બાળુના ઝોરડામાં
ચાલ્યો ગયો અને તેની અંદર એક બીજો ઝોરડો હતો તેમાં થઈને
ઘાટર ઉતરીને તે સીધો ચાલ્યો જશે એમ મેં ધાર્યું. મેં પહેલાં
આરણ્યું ઉઘાડ્યું; લોડ' આલ્ફ્રેટનને ઘાબલ કાઢ્યા અને પછી મીણુઅત્તી
સળગાવવા લાગી. લોડ' સાહેબે કહ્યું:

“કેમ હું અણુધાર્યો આવ્યો તેથી તને કંઈ તસ્દી તો નથી
પડીને? હું એક જગાએ જમવા ગયો હતો; ત્યાંથી વિચાર થયો કે
ચાલ તારી પાસે આંટા મારી આવું.”

“થોડી મહેરબાની કરી; મારે તો તમારી સેવામાં ગમે ત્યારે
હાજર રહેવું જ જોઈએ; તેમાં તસ્દી શાની?”

“આજે તું કંઈ વહેલી વહેલી સૂઈ ગઈ?”

“નહિ, જી, હું રોજજ વહેલી સૂઈ જાઉં છું અને વહેલી ઉઠું
છું; સોડા, લેમન, કંઈ મંગાવું?”

“ના મારે કંઈ નહિ જોઈએ; ખરી વાત એ છે કે અત્યારે આવીને હું તારા આરામમાં ખલેલ કરવા માગતો નહોતો; પણ તારાં ધરની આસપાસ મેં જ્યાર મવાલીઓને ફરતા દીઠા એટલે તને સહેજ ચેતવણી આપવાજ આવ્યો હતો કે સાવધ રહેજે.”

“ધણે ઉપકાર થયો, સાહેબ.”

“નીચે તો હું નોકરચાકરોને ચેતના રહેવાનું કહી આવ્યો છું; પણ તારા મેડાપર તો કોઈ ભરાઈ ગયું નથીને તે જોઈ લઈએ.”

“નારે, ના, સાહેબ; બીજે મળે શું કોઈ ઉડીને આવવાનું હતું?”

“મવાલીઓના પરાક્રમ તું નથી જાણતી.” કહી અત્તી લઈને લોડ’ સાહેબ તપાસ કરવા લાગ્યા; તેણે અત્તી લઈને પહેલાં પલંગ નીચે જોયું; પછી બાજુના ઓરડામાં જોયું, અંધાં બારી બારણાં જોયાં, તે ઓરડાની અંદરનો બીજો ઓરડો અંદરથી અંધ હતો, તેની કુંચી તેણે મારી પાસે માંગી, પણ તે મને જડી નહિ, લોડ’ સાહેબે તેની ઝાઝી ખજુબોદ કરી નાંહ, પણ બીજી કોઈ કુંચી વડે પેલા અંદરના ઓરડાનું બારણું અમારી બાજુની બહારથી પણ અંધ થયું અને શયનાગારમાં આવ્યા. આખીરાત ગુજરી સવારે નારતો લઈ તે વિદાય થયા.

ત્યાર પછી કેપ્ટન સીડેનહેમ તરફથી કંઈ કાગળપત્ર કે ચિઠ્ઠી મળવાની આશામાં હું વારંવાર બીજી બારીએ ઉભી રહી રાહ જોવા લાગી પણ કોઈ ટપાલી મારું બારણું ડોકતો નહોતો. નોકર ચાકરો-માંથી મારે વિશ્વાસ હી ગયો હતો એટલે કેપ્ટન ઉપર ન તો મેં

કાગળ લખ્યો કે ન તો તેને મળવા તેને ઘેર જવાનું મેં ઉચિત ધાયું. સાંજના લોડ' આલફ્રેટનની ચિટ્ટી આવી તેમાં તેમણે લખ્યું હતું કે તેમને શરદી થઇ હતી એટલે બેચાર દિવસ તે મારી પાસે આવી શકશે નહિ. તે રાત મેં અણુધારી અમંગળ શંકાઓ અને તક'કુતકોમાં વીતાડી. બીજો દિવસ અને બીજી રાત પણ અકારણ લાગતી દિલગીરીમાં પસાર થયાં, અને કેપટન તરફથી કંઈ ખબર આવી નહિ. ત્રીજો દિવસે મેં મારી દરજણ ઉપર મારા નોકર સાથે બંધ પરબીડીઆમાં ચિટ્ટી મોકલીને તેને જણાવ્યું કે પરબીડીઆંતી અંદર બીજું પરબીડીયું બીડેલું છે તે તેની ઉપર કરેલાં સરનામે તે પહોંચ્યાડશે તો તેનો યોગ્ય બદલો તેને જરૂર આપવામાં આવશે. તે ચિટ્ટી લઇ નોકર બહાર ગયો કે ન ગયો તે હું જાણી શકું નહિ તે પહેલાં લોડ' આલફ્રેટન ઓચિંતા આવી ચઢ્યા. તેનું ચઢેલું મોઢું જોઇ કંઈ નવાળુની થશે એમ હું ચેતી ગઇ અને ઠેઠ સુધી નફટાઈ થી સતીપણું બતાવવાનો મેં નિશ્ચય કર્યો. લોડ' સાહેબ દિવાનખાનાંમાં આવી મારી પાસે બેઠા અને જરાપણ ઉશ્કેરાયા વગર પેટમાંનું પાણી પણ નહિ હાલે તેમ બોલવા લાગ્યા;

“રોઝ, તું મને વફાદાર રહી નથી.”

“તેના કંઈ પૂરાવા આપશો?” મેં જરા ગુસ્સો કર્યો.

“જોઈએ તેટલા, ચોથે દિવસે મને કાંઈ હોરેસ રોકિંગહામ તરફથી કાગળ મળ્યો હતો, તેણે મને ચોકસ વિગતો લખી જણાવી હતી અને તેં તારે પોતાને હાથે તેનાપર ચિટ્ટી લખી હતી અને દસ પૌંડ મોકલ્યા હતા.”

“તે મારો આગલો ઓળખીતો હતો અને તેને મેં મદદ કરી, તેથી શું હું તેની માથુક થઇ ગઇ?”

“તે ક્યાં કહે છે કે તું તેની માથુક થઇ ગઇ છે; પણ તું કેપટન સીડનહેમ ઉપર મોહી પડી હતી...”

“વાર, પછી?”

“તે દિવસે મેં તારા ઉપર દેખરેખ રાખવા છુપા જાસુસ ગોઠવ્યો; તેણે જોયું કે કેપટન તારી પાસે આવ્યો, કંઠાકો સુધી ખેડો, અને તારા શયનાગારની બત્તી બંધ થઇ ત્યાં સુધી તો તે ઘરમાંથી નીકળ્યો નહોતો.”

“હં, અને પછી તરત તો તમે પોતે આવ્યા હતા, ત્યારે હવે “કાંઈ મારી સાથે?” મેં કટાક્ષ કરી પૂછ્યું.”

“તારો આશક તારી સાથે હતો, પણ હું આવ્યો એટલે તેને બાબુના ઓરડામાં બરાબ રહેવું પડ્યું.”

“બત્તી લઇને તે ઓરડો તમે નહોતા જોઇ આવ્યા? હવે ત્યાં કાંઈ?”

“હવે સતી થવાનું રહેવા દે. પાછલો દરવાજો અને બાબુના ઓરડાની અંદરના ઓરડાની નીચેની દાદર બારી મેં બંધ કરાવી હતી એટલે કાંઈ દીકરો ત્યાંથી છટકી શકે તેમ હતુંજ નહિ.”

“તો પણ તમારો ‘કેસ’ પૂરવાર થતો નથી.” મેં મારી દહેશતને મનમાં દબાવીને કહ્યું.

“તો આ રહી, આ તારી હમણાજ કેપટન પર લખેલી ચિઠ્ઠી.”

“ મારાં નોકરો પાસે જમસુસી કરાવવાની તમારી લાયકાત તો સારી ! ”

“ અરે, નાદાન છોકરી, હું જમાનાનો ખાધેલ ધડયો છું; દરજ્જો અને માલજોના ધંધા હું સમજું છું. ”

“ ત્યારે હવે તમે કરવા શું માગો છો ? ”

“ કાંઈ નહિ; આ હું ચાલ્યો મારે ઘેર; તારે ને મારે આજથી કંઈજ સંબંધ નહિ; એક સાધારણ રાંડ કરે તેવા બધા ચેનચાળા તેં કર્યા; મને જરાય આશ્ચર્ય થતું નથી. મારે ખર્ચે ખીજ તારી સાથે લહેર ઉડાવે એ ગણિત મને જોડે નહિ. ”

આટલું કહી લોડ આલ્ફ્રેટન તો ઠડે પેટે ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી મને એકાએક શંકા આવી; મારા દીલમાં ધ્રુજરી ભરાઈ ગઈ; ઉઠીને મેં મારા શયનાગારના ઓરડાની અંદરના ઓરડાનું બારણું ઉઘાડ્યું અને—અને બારણું ઉઘાડતાંની સાથે કેપટન સીડેનહેમની અધનગ્ન લાશ ધબ દબને નીચે પડી અને તેની સાથે એલાન થઇને હું પણ પડી ત્યાંજ પડી.

* * * * *

પૂરેપૂરી સુદ્ધિમાં આવીને જોઈું છું તો હું એક પલંગ પર પડી હતી; મારી પાસે એક ‘નસ’ ઘેરેલી હતી. પાસે દવાના થોડાક બાટલા પડેલા હતા. મને શુદ્ધિમાં આવેલી જોઈ મારી દાસી જરા ખુશ થતી પાસે આવી; ‘નસ’ ને મેં જરા બહાર જવા કહ્યું;

દાસીએ મને કહ્યું કે મને પહેલ વહેલી બેભાન થઇ પડ્યાને આજે દશ દિવસ થઇ ગયા હતા; તે દમ્યાન મને સન્નિપાત થયો હતો અને હું કંઇ કંઇ લવારા કરતી હતી, સીડેનહેમની સાથે હું પણ ધબ દબને પડી હતી; તેથી બેવડો ધબકારો થયો નોદર ચાકરો દોડી આવ્યા હતા; તેઓએ અમારો દેખાવ જોઇ તરત પોલિસને અને ડોક્ટરને બોલાવ્યા હતા. ડોક્ટરે મારી સારવાર કરવા માંડી હતી; પોલિસે લોડ' આલ્ફ્રેટને બોલાવ્યા હતા; મરનારની લાશ ઉપર જુરી ભરી તેમાં તેમને ખરી જુઆની આપવી પડી હતી; આખો બનાવ વર્તમાનપત્રોમાં વિગતવાર પ્રગટ થયો હતો અને ઠેરઠેર સનસનાટી પ્રસરી હતી. પહેલા ચાર દિવસ સુધી તો મારાં ઘર આગળ ગીરદી થતી હતી; તથા લોડ' આલ્ફ્રેટને પણ ફ્રેન્ચીને લીધે એક બે દિવસથી પરદેશ જતા રહ્યા હતા. કેપટનની લાશને તેનાં સગાંઓએ લઇ જઇ ઉત્તરક્રિયા કરી હતી.

વાંચક સમજી ગયા હશે કે કેપટન સીડેનહેમ તે ગોઝારા ઓરડામાં જરાપણ હવા નહિ મળ્યાથી ગુંગળાઇને મહાવ્યથા ભોગવીને મરણ પામ્યો હતો; હું એવીજ ધારણામાં રહી હતી કે કેપટન પાછળની દાદર બારીથી ચાલ્યો ગયો હશે; કેપટનનો આવો કશ્ણાજનક અંત આવશે એમ લોડ' આલ્ફ્રેટને તો જરૂર ગણવી કરી હશે; પણ તે જમાનાનો ખાધેલ કાગડો જુરીની ઊલટ તપાસમાં જરાપણ ફસાયો હોય એમ લાગતું નથી. મારા ઉપર પણ કોઇ જાતનો આરોપ સત્તાવાળાઓ તરફથી મેલવામાં આવ્યો નહોતો; પણ આખા શહેરમાં અને કદાચ આખા ઇંગ્લાંડમાં હું નામચીન (!) બહુ થઇ ગઇ.

મકરણ ૩૯ મું.

શરફનો આપઘાત

કેપટન સીડનહેમનાં મરણ પછી દોઢેક મહિને હું સાજ થયું. લોકોમાં બહુ ગવાવા ચવાવાથી મારે માટે લંડનમાં રહેવું બારે થયું પડ્યું; એટલે હું આથ નામનાં હવાફેરના સ્થળે જઈ રહી; અને કેપટનને લગતા વિચાર મનમાંથી કાઢી નાંખી બેદરકારીથી સુખે રહેવા લાગી. લોડ આલ્ફ્રેટન પાસેથી દ્રવ્ય પુષ્કળ મળેલું હતું એટલે આજીવિકાની તાત્કાલિક શિકર નહોતી; પણ આથમાં ધણા મહિના ખર્ચાળુ રીતે રહી એટલે રોકડ શીલક ખુટી પડી અને પછી દાગીના પરજ નજર કરવાનો વખત આવી પહોંચ્યો.

એક દિવસ સાંજે હું એકલી ફરવા ગઈ હતી તેવામાં પાસેની નિર્જન ગલીમાંથી મી. આલવનલીને મેં એક યુવતી સાથે પસાર થતો જોયો. થોડીક વારે મેં પાછું ફરીને જોયું તો બેઠેને અરસ-પરસ ભેટતાં જોયાં; મને તેઓ જોઈ ન શકે એવે રસ્તે હું ફંટાઈ ગઈ અને વળી પાછી તેઓ તરફ જોવા લાગી; આ વખતે આલવનલીને મેં એકાએક તે યુવતીને છોડી દઈને એક વાડના છીંડામાંથી નહાસી જતો જોયો; અને તે પછી તરતજ એક ઘોડેસ્વાર ગૃહસ્થને તે યુવતી આગળ ઉપસ્થિત થયેલો દીઠો. તેઓએ કંઈ વાત કરી; પછી ઘોડેસ્વાર ગૃહસ્થ પોતાનો ઘોડો ધીમે ધીમે ચલાવવા લાગ્યો અને તે તરફથી પણ તેની સાથે ધીમે ધીમે ચાલતી જતી દેખાઈ. મેં અનુમાન કયું કે દાળમાં કંઈ કાળું છે.

મારી પાસે રોકડ નાણું ખુટ્યું હતું; અને દાગીના વેચવાનું મને ગમતું નહોતું એટલે આલવનલીને જોઈને મને વિચાર થયો કે તેની પાસે કંઈ રકમ ઉછીની કઢાવવી; એટલે ગામની લાયબ્રેરીમાં જઈ, નવા આર્ગંતુકોની યાદીમાંથી આલવનલીનું સરનામું મેળવી તેને પત્ર લખી મને મળવા બોલાવ્યો અને હું જેમ હોટલમાં રહેતી હતી ત્યાં “મીસીસ વીલટન” નું નામ પૂછી મારી ભાળ કાઢવી એમ જણાવ્યું હતું; કેમજો રોઝા લામ્પટ નામ લંડન શહેરમાં તેમજ આસપાસના ગામોમાં બહુ નામચીન અને તેથી મને પોતાને બહુ અગવડકારક થઈ પડ્યું હતું.

પત્ર મળતાંની સાથે તરતજ આલવનલી મને મળવા આવ્યો; કેપટન સીડેનહેમના મરણનાં સંબંધમાં હું સંડોવાયેલી હતી તે તેણે વર્તમાનપત્રોમાં વાંચ્યું હતું; મેં તે વિષે જરા ધસારો કર્યો; પણ પછી અમને બંનેને તે વાત ઉદ્દેશવાની કંઈ જરૂરજ જણાઈ નહિ. મેં મારી આર્થિક સ્થિતિ કંઈક સમજાવીને સોએક ગીની ઉછીની માગી પણ તેણે ત્રણસો ગીનીનો એક લખી આપ્યો, અને કહ્યું કે વધારે જોઈએ તો માગી લેજો અને એ રકમ પાછી આપવાની ચિંતા રાખતી નહિ.

આલવનલીના ગયા પછી હું એક વટાવીને હોટેલ તરફ પાછી ફરતી હતી ત્યારે મેં એક વૃદ્ધ લિપ્પારીને મારા બહુ તાકી તાકીને જોતો જોયો; મને સહેજ લાગ્યું કે પેલો મવાલી ટોપી ઓસન તો નહિ હોય; પણ તે અહિં ક્યાંથી? એમ ધારી તે વિચારને વિસારે પાડી, હોટેલમાં આવી, મારી ઓરડીમાં તે રકમ મૂકી, ખપ જેટલું

નાથું હાથ પર રાખી હું ફરવા નીકળી પડી; ફરીને પાછી મારે મુકામે આવી એટલે હોટેલની માલિકણ આમ્રએ મને ખુશખબર (!) આપી. “મીસીસ વીલ્ટન, તમારા પિતા મી. લામ્બટ’ તમને મળવા આવ્યા છે; અહુ ભલા માણસ છે હો ! વૃદ્ધ છે પણ એવા રંગીલા. એવા રમુજ....”

“તે ક્યાં છે ?” મેં ફાળ આપને પૂછ્યું.

“થોડીવાર તમારી રાહ જોઈને પાછા બહાર ગયા છે તે હમણાં આવશે.”

“મારી રાહ જોતા ક્યાં બેઠા હતા ?”

“તમારા દિવાનખાનાંમાં.”

હું તરતજ મારાં દિવાનખાનાંમાં ગયું; જોયું તો ટેબલનું ખાનું ખુલ્લું ! બધી રોકડ રકમ અને બધા દાગીના ઝુમ ! મારી ધારતી ખરીબ પડી. અને ટોબી ગ્રેસન-પેલો ભિખારી-સિવાય એ પરાક્રમ બીજા કોઈનું નહીં તે કળી ગયું, કેમ જે ટોબી ગ્રેસન વેશ ધારણ કરવામાં બહુજ ચતુર હતો.

પિતાને મેં પત્ર લખ્યો હતો; અને તેમનો જવાબ એવો આવ્યો હતો કે બીમાર હોવાથી તેમને મળવા આવી શકે તેમ હતું નહિ.

હોટેલવાળી આમ મારી પાછળ મારાં દિવાનખાનાંમાં દોડી આવી; લુંટામ જવાથી મારાથી રડી દેવાયું; આપને પોતાને પણ ધારકો પડ્યો; તે તેનું દિવાનખાનું જોવા ગયું; પણ માલમ પડ્યું કે મારા સિવાય બીજું કોઈ લુંટાયું નહોતું; ટોબી ગ્રેસનની ગતિને મને

પરીચય હતો; પોલીસને ખબર આપું અને શોધાશોધ થાય તે આગ-મય તો તે ક્યાંને ક્યાં નીકળી ગયો હોય; આખરે મનવાળીને એસી રહી.

બીજો દિવસે ફરવા ગઇ ત્યાં મી. આલવનલી મને ચિંતાતુર વદને મળયો; એક એકાંત જગા શોધી અમે વાત કરવા બેઠાં; મેં તેને પૂછયું:

“મી. આલવનલી, તમારા દિલમાં આજે કંઈ ચિંતા નથી? મને કહો; મારાથી કંઈ બની શકે તો.....”

આલવનલીએ થોડીવાર વિચાર કરી કહ્યું: “જો, હું તને મિત્ર ગણીને કહું છું; કદાચ મારી ચિંતા તું ટાળી શકે. થોડાક મહિના ઉપર લંડનમાં રાફ્ હોટ’ન અને તેમનાં પત્ની લેડી હોટ’ન સાથે મને પરીચય થયો હતો. સર રાફ્ વૃદ્ધ છે અને લેડી હોટ’ન તરૂણી છે.....એટલે લેડી હોટ’ન અને મારી વચ્ચે સંબંધ વધ્યો, (મેં સિમત કયું.) અને તું સમજી ગઇ છે તેમજ થયું છે; એ સર રાફ્નો અહિં એક બંગલો છે તેમાં લેડી હોટ’ન સાથે પોતે રહે છે અને પંડોશમાં તેમનો જ બીજો બંગલો છે; તે તેમણે મને બાંહે આપ્યો છે; લેડી હોટ’ન રાતના બધાં ઉંઘી ગયાં પછી પાછલે બારણેથી બગીચો બાળંગીને મારા બંગલામાં આવી જાય છે; હું તારાથી કશું છુપાવતો નથી; તેની બગીચાના કમબખ્ત માળીએ સર રાફ્ને ચાડી કરી છે; એટલુંજ નહિ પણ લેડી હોટ’નને અધરાતે મધરાતે મારા બંગલામાં દાખલ થતી પકડી આપવા સુદ્ધાં તે માળીને સર રાફ્ને હુકમ આપી મેલ્યો છે; તેથી લડી હોટ’નનું આવવું જવું

હમણાં બંધ થયું છે, તોય સર રાલ્ફ તેને ધમકી આપે છે કે તેઓ સાહેબ મારી અને લેડી હોટન ઉપર વ્યભિચારનો આરોપ મેલીને ફાગતીની કોર્ટમાં ફર્યાદ માંડશે; એટલે હું સંકળમાં આવી પડ્યો છું કે ફજેતી થશે ઉપરાંત સર રાલ્ફને બેઠજીતીની નુકસાનીમાં હજારો પૌંડ જોડવા પડશે.....”

આ કથની સાલણી મેં ઉપાય સુચવ્યો; તે સાંભળી આલવનલી રાજ થયો અને તેજ રાત્રે તે ઉપાય અમે અજમાવ્યો પણ ખરો; તે એ કે લેડી હોટનના જેવો પોશાક પહેરી હું આલવનલીના બંગલાની પાછળ થઇને સર રાલ્ફના બગીચામાં દાખલ થઇ અને ત્યાં થઇને આલવનલીના બંગલાના કમ્પાઉન્ડમાં દાખલ થવા લાગી; તેવીજ મને પેલા માળીએ લેડી હોટન ધારીને પકડી; મેં ચીસ પાડી; એટલે આલવનલી દોડી આવ્યો; સર રાલ્ફ પણ હુપાઇ રહ્યો હતો તે દોડી આવ્યા; સર રાલ્ફે હું કોણુ હતી અને કોણુ નહિ તે જોયા વગર આલવનલીને ગાળો દેવા માંડી; એટલે મેં સ્ત્રીચરિત્ર કર્યો; સર રાલ્ફને માલમ પડ્યું. કે હું લેડી હોટન નહોતી; એટલે તે ચાટ પડી ગયા; પોતાના માળીને બેચાર તમાચા ચોઢી કાઢ્યા; તે બીચારો પણ ચાટ પડી ગયો; પરીણામે સર રાલ્ફ આલવનલી સામે વ્યભિચારના આરોપસર નુકસાનીનો દાવો માંડવાના હતા તે જૂલી જમ્મ દિલગીરી બતાવવા લાગ્યા અને તેમણે આલવનલીની મારી માગી અને વાત દાખી દેવાની ઉલટી તેમણે આજીજ કરી.

આ પ્રમાણે આલવનલીને આફતમાંથી ઉગારી બીજે દિવસેજ બાથ ગામ છોડી હું આપટન નામનાં હવા ફેરનાં બીજાં સ્થળે ચાલી ગયું, અને ત્યાં બંગલો રાખી ઠાઠમામથી રહેવા લાગી; એજ હેતુથી કે કોઈ શ્રીમંત બીલ્લુ હાથ લાગે. વાંચકને દંભ ક્યાં વગર મારે જણાવી દેવું જોઈએ કે આટ આટલા અનુભવોને લીધે મારી સદ્વૃત્તિઓ હવે મરી ગઈ હતી અને જ્યાં સુધી રૂપ અને સૌન્દર્ય ટકે ત્યાં સુધી મોજશોખ ભોગવી લેવાં એ મારું લક્ષ્ય બન્યું; સવાર સાંજ હું ઘોડાગાડીમાં બેસીને રોફથી ફરવા નીકળતી અને મારી ધારણા પ્રમાણે કેટલાક ઇશકીઓ મારી પાસે આવી પહોંચી ગયા પરંતુ મારો ખર્ચ વેડી શકે એટલો શ્રીમંત તેમાંથી કોઈ નહીં નીકળ્યો.

એક દિવસ સવારમાં વહેલી ઘોડેસ્વાર થઈ હું ફરવા નીકળી હતી તે વખતે ધોરી માર્ગ ઉપરથી મને એક પોકેટ બુક મળી આવી. તેમાં હુંડીઓ; શરો વિગેરે મળી પાંચેક હજાર પૌંડની મતા જણાઈ તે વિષે મેં પોલીસને ખબર આપી અને ખરો ધણી મળી આવે તો તેને મારી પાસે મોકલવા જણાવ્યું; તે પ્રમાણે સાંજના મી. ફ્રેન્ટન કરીને એક ગૃહસ્થ મારી પાસે આવ્યો; મારા ખંડમાં પ્રવેશ કરતાંની સાથે મને જોઈને તે પાણી પાણી થઈ ગયો; તેણે કહ્યું:

“તમને જે પોકેટ બુક મળી છે તે મારી છે. અને તેમાં જે ચીજો હતી તેની યાદી આ રહી.”

મેં યાદી જોઈને ચીજો મેળવીને પોકેટ બુક તેને આપી દીધી;

મી. ફેન્ટને મને પોતાનું ઓળખાણ આપતાં જણાવ્યું કે તે લંડન-માં એક બેન્કનો ભાગીદાર હતો.

મને લાગે છે કે ત્યાર પછી મી. ફેન્ટને મારે લગતી તપાસ કરીને હું કયા વર્ગની સ્ત્રી હતી તે જાણી લીધું હોવું જોઈએ; કેમ જે બીજે દિવસે સવારે તેણે મારા ઉપર ૪૦૦-૫૦૦ પૌંડના દાગીનાનો દાબડો બેટ મોકલી તેને આભારના ચિન્હ તરીકે સ્વીકારવા મને વિશ્વૃત્તી કરી હતી; અને બપોર પછી તે પોતે મને મળવા આવ્યો, અને મને દાગીના ગમ્યા હતા કે નહિ તે પૂછ્યું; ત્યાર પછી પંદરેક દિવસ સુધી મને તે રોજ મળવા આવ્યો અને છેવટે તેણે મને પોતાની રખાત તરીકે રાખવાની માગણી રજુ કરી. પહેલાં તો મેં તેને સત્ય હકીકત દર્શાવી દીધી કે મારું ખર્ચું નામ રોઝા લામ્બર્ટ છે પણ કેપ્ટન સીડેનહેમના બનાવમાં મારી નાલેશી થવાથી મેં બીજુ નામ ધારણ કર્યું હતું; માટે મારા જેવી નામચીન સ્ત્રીને તમે રાખી શકશો કે ?

મી. ફેન્ટન મારું ખર્ચું નામ જાણીને તો ઉલટો વધારે મોહાસકત થયો અને તેણે અગાઉથી રાખી લીધેલા બંગલામાં મને તરતજ તેડી લઈ જઈને રાખી. મી. ફેન્ટન ચાલીસેક વરસનો ફાંકડો જુવાન હતો અને બાદશાહીની માફક રહેતો હતો, સવારે ૧૦ વાગે જમીને તે બેન્કમાં જતો અને સાંજના આવ્યા પછી બેન્કની જંગળ તદ્દન વીસરી જઈ અયેશ આરામ ભોગવતો, લગભગ રોજ રાત્રે સાથે જમવામાં તેના ત્રણ ચાર દોરતો તો હોયજ, અને બંગલામાં સોના ચાંદીનાં

વાસણો હળરો પોંડની કિંમતનાં હતાં. રોજ ફરતા ફરતી રસોઇઓ થતી. હું ગમે ત્યાં હરં ફરં કે જાઉં તેની મી. ફેન્ટનને જરાય ધ્યાન નહોતી, મારા ઉપર તેણે જરાય કાશુ મૂક્યો નહોતો. હું તેની દેવી હતી, તે મારો બકત હતો.

આ રીતે એક વરસ નીકળી ગયું, મારું વય ૨૫ના વરસનું થયું હતું, મી. ફેન્ટનના આશ્રય હેઠળ મારી દેહકલીકા ખીલીને ઓર પણ સુંદર અને આકર્ષક બની, આ વરસનાં જોટલી ચેનઆજી અગાઉ મેં કદી પણ ભોગવી નહોતી અને તે પણ તદ્દન નયિંતે.

આ વખતે એટલે ઇ.સ. ૧૮૪૭ના ડીસેમ્બર મહિનામાં એક દિવસ સવારે ઘોડેસ્વાર થઇ હું ફરવા ગઇ હતી તેવામાં રાજમાર્ગ પરથી પસાર થતી એક ગાડીમાં એકલા એક ગૃહસ્થ ઉપર પાસેની જાડીમાંથી નીકળી આવી પેલા મવાલી ટોપી ટ્રેસનને હુમલો કરતો મેં જોયો, તરતજ મારા ઘોડાવાળા સાથે હું ત્યાં દોડી પહોંચી, ટોપીના માથામાં ફટકો લગાવી દીધા અને મારા ઘોડાવાળાને કહ્યું કે પકડ એ સાલા બદમાશને. પરંતુ મારો ઘોડાવાળો તેને પકડવા જાય તે પહેલાં તો ટોપી મુઠીઓવાળીને મને ગાળ દેતો દેતો નાંદો અને જાડીમાં અદૃશ્ય થઇ ગયો.

જે ગૃહસ્થ ઉપર ટોપીએ હુમલો કર્યો હતો તે ૬૫ વરસની ઉમરના મી. મોરીસ નામના વૃદ્ધ માણસ હતા, તેમને ગાડીમાં બેસડાવી હું નજીકનાં ગામમાં લઇ ગઇ, ત્યાં પાટાપીંડી કરાવી અને એક સારી વીશીમાં રખાવી આપ્યા, સાંજે મારા બગીચામાં પકવેલી “હોટ હાઉસ” દ્રાક્ષ લઇને મારા માણસને માકલ્યો અને તેમની બપ્પર અંતર મંગાવી, હું જાને જઇ શકી નહિ, કેમજે તે દિવસે

રાત્રે અમારે ત્યાં મોટી જમણુવાર હતી, રાત્રે ખાઇપીને પરોણાઓ વિદાય થયા અને મી. ફ્રેન્ટને અત્યંત હર્ષવિશ્વથી મને બાથમાં બીડી...

રાતના બેએક વાગ્યાને સુમારે એક ભયંકર ચીસ સાંભળી હું સફાળી જગી ઉઠી, જોઉં છું તો ફ્રેન્ટન તો મારે પડ્યો ઉંઘતો હતો, પણ ઉંઘમાં તેણે જ ચીસ પાડી ત્વરે એમ સમજતાં મને વાર લાગી નહિ, મેં તેને ઉઠાડ્યો નહિ એટલે થોડીવારે પાછી તેવી જ ભયંકર ચીસ તેણે પાડી અને પોતાની ચીનને લીધે પોતે પણ બીહીને જગી પડ્યો, અને અધનિદ્રામાં લગ્યો: “ખલાસ, સખ ખલાસ.”

હું વધારે બીહીને તેને બાઝી પડી. “મી. ફ્રેન્ટન, શું ખલાસ? તમને શું થયું છે?”

હવે તે પૂરો જાગૃત થયો અને બોલ્યો: “ડીયર, રોઝ, તું બીધી? એ તો મારાથી સ્વપ્નમાં જ બ્રમ પડાઇ ગઇ, ખાનપાનમાં કંઈ ફેરફાર થાય ત્યારે એવું થઇ જાય.”

અમે પાછાં સૂઇ ગયાં, મી. ફ્રેન્ટન તો થોડીવારે પાછો બસલસાટ ઉંઘવા લાગ્યો, પણ મને કેમે કરી ઉંઘ આવે નહિ, ફ્રેન્ટનની ચીસની ભયંકરતાએ મારું કાળજી સોંસરું વીંધી નાંખ્યું હતું.

સવારમાં ઉઠ્યાં અને નાસ્તો લેવા બેઠાં, એટલે નોકરે આવી ફ્રેન્ટનને કહ્યું: “સાહેબ, કોઇ બે માણસો તમને મળવા આવ્યા છે.”

તેઓને બેસાડવાનું કહેવા નોકરને માંકલીને ફ્રેન્ટન મને કહેવા લાગ્યો: “ડીયર, રોઝ, આ માણસોને મળીને શહેરમાં આવે મારે વહેલું જવું પડશે.”

“પણ સાંજે ૫ વાગે વહેલા આવશે ને?”

“જરૂર, જરૂર,” કહી તેણે અતિશય વહાલથી મને છાતી સરસી ચાંપી અને ચુંબનોથી અકળાવી દીધી, પછી રોજની પેટે દસ્તે મુખે તે શયનાગારમાંથી બહાર ગયો.

દશેક મિનિટમાં તો આખા બંગલામાં ગડબડ સરખડ થઈ રહી, હું નાચે ઉતરી, નોકરે મને કહ્યું કે બે પોલિસ અમલદારો મી. ફ્રેન્ડનને હુડીઓપર ખોટી સહી કરવાના આરોપનું વારંટ લઈ પકડવા આવ્યા છે. ફ્રેન્ડન તેઓ આગળ કપડાં બદલવાનું બહાનું કાઢી માળપર ગયો હતો, હું તરતજ માળપર ગઈ, જોઈને છું તો ફ્રેન્ડન શમવત પડેલો, અંતે પાસે “પ્રસીક એસીડની” ચલાણી પડેલી. તે જોઈ મારાથી છુમ પડાઈ ગઈ એટલે નોકરચાકરો સાથે પેલા પોલિસ અમલદારો પણ દોડી આવ્યા, વારંટ વારંટની જગાએ રહ્યું અને જુરી બોલાવવી પડી. જુરીએ આપવાતથી મરણ થવાનું મત આપ્યું. તેજ દિવસે એન્ક પણ બંધ થઈ, તેને લગતાં વસ્ત્રો બાપાળાં બહાર પડ્યાં, તેની યિગતો આપવાની મને જરૂર નથી. નાદારી કોર્ટના અમલદારોએ બંગલાનો કબજો લીધો પણ મને હાલ તુરત તેમાં રહેવા દેવા પરવાનગી આપી, પણ ફ્રેન્ડન સાથે હું રહેવા આવી તે વખતે મારી પાસે જે દાગીના કપડાં વિગેરે હતા તે રહેવા દઈ ફ્રેન્ડને પોતાને ત્યાં મને રાખાને જે કિંમતી બેટ સોગાદો આપી હોય તે તેઓને સ્વાધીન કરી દેવા મને કહ્યું.

ફ્રેન્ડનના મિત્રોમાંના કોઈકજ તેની પાયદસ્તમાં ગયા હતા, અને લગભગ બધાએજ બેચાર દિવસ પછી મારા ઉપર દીલાસાને બદલે પ્રેમના પત્રો લખ્યા અને દરેકે મને રાખવાની માગણી કરી, પણ તેઓને ખબર નહોતી કે હું કંઈ એટલી બધી લાગણી શૂન્ય નહોતી.

પ્રકરણ ૪૦ મું

પવિત્ર જીવન ગાળવાનો પ્રયત્ન

ફેન્ટનના આપઘાત પછી એકાદ અઠવાડીયું વીત્યે હું પાછી નિરાધાર થઈ, અને હવે શું કરવું તે વિચાર કરતી હતી તેવામાં મી. મોરીસ આવ્યા. લોહાને મોઢે મારે વિષે તેમણે કંઈક હકીકત જાણી લીધી તરે એટલે જરાપણ અજાણ્યા હોવાનો ડોળ કર્યા વગર તેમણે કહ્યું.

“લુટારથી તેં મારો જીન બચાવ્યો અને મારી ચાકરી કરાવી તે માટે હું તારો આભારી છું, મને બચાવતી વખતે હું કોણ અને કેવો હતો તેનો તેં વિચાર કર્યો નહોતો, એટલે આ પ્રસંગે મારી પણ ફરજ છે કે તું કોણ અને કેવી છે તેનો જરાય વિચાર કર્યા વગર જૂતકાના સિદ્ધાંતે મારે તને આશ્રય આપવો, તને ધર્મની દીકરી કરીને મારે ઘેર રાખવા રાજી છું.”

“હું અભાગી અને પાપિણી છું, તમારા પવિત્ર ધામને મારાં પાપી પગલાંથી હું દુષિત કરવા ઇચ્છતી નથી.” મેં કહ્યું.

“મારે માટે તેં જે વૈઘ મોકલેલો, તેણે મને તારા વિષે ડેટલીક વાતો કરી હતી. તે બિચારો તારી દયા ખાતો હતો કે તારા જેવી સંસ્કારી અને સદ્ગુણવાળી યુવતીઓ આડો રસ્તો શી રીતે લીધો હશે? માટે તારા જૂતકાના જીવન વિષે જેટલું કહેવા જેવું હોય તેટલું કહે અને હવે પછી મારી સાથે રાખી હું તને સન્માર્ગે ચલાવીશ.”

મી. મોરીસ પરદેશોમાં ઘણાં વરસો રહી થોડાક દિવસથીજ ઇંગ્લેંડ આવેલા હતા એટલે દોઢેક વર્ષ પૂર્વે કેપટન સીડનહેમના ખુનના સંબંધમાં હું આખા દેશમાં ગવાઇ ચલાઇ હતી તે વિષે તેમને કશી માહિતી નહોતી, કેમજે મેં જ્યારે તેમને મારું નામ રોજા લામ્પટ કહ્યું ત્યારે તેમને જરાય આશ્ચર્ય કે કુતુહલ થયું નહિ મેં તેમને મારી કથની કહી.

પછી મી. મોરીસે કહ્યું: “મારી યુવાવસ્થા પણ નિર્દોષ નહોતી, પરંતુ મને પાછળથી શુદ્ધ પશ્ચાત્તાપ થયો, તેથી મારું જીવન સુધર્યું, ઇશ્વરે મને પૈસો આપ્યો છે, અને મને ડોઢ જાતનું દુઃખ નથી, સિવાય કે મારા વંશમાં મારો એક ભવિષ્યે હતો તેની શોધ કરવા છતાં ભાળ મળતી નથી, તારા જેવી નાદાન આખાનું ભવિષ્ય સુધારવાની પ્રભુએ મને તક આપી છે એમ મને સમજ્યું છું, અને જો તું તારી વૃત્તિઓ સુધારશે તો હું તને મારી ધર્મની દીકરી ગણી છેવટે વારસ પણ બનાવી જઈશ. મારી સુચના ઉપર વિચાર કરવાને હું તને ત્રણ દિવસનો વખત આપું છું.”

મોજ માળી માણીને ધરાઇ ગયેલી હોવાથી મી. મોરીસની સુચના મેં સ્વીકારી અને ત્રીજે દિવસે તેમની સાથે રહેવા ગઈ. તેમણે લંડનમાં “કેન્ટીશ ટાઉન” ના પરમાં નગરો રાખ્યા હતા, ઇંગ્લેન્ડમાં સારાં પુસ્તકોની લાયબ્રેરી માર માટે ગાઢવી, એક મહેનતા પીયાનો (વાળુ) ખરીદ્યા. મારે માટે પ્રાદ્યવતી એક દારૂ રાખી તેમજ ખીજાં ત્રણ ચાર નોકર નક્કર રાખ્યાં, એકંદરે મારી આસપાસ તેમણે સંસ્કારી વાતાવરણ રચ્યું. મારે હવે જીવનને સુધારવું હતું એટલે ભપકાદાર

પોશાકો અને દાગીના પેટીમાંજ સંચરી મૂક્યા, સાદે વેષે રહી જીવનનું ધોરણ આસ્તે આસ્તે સાદું બનાવ્યું અને હું મારી પોતાની જ મરજીથી ખોરાક પણ સાદા ખાવા લાગી.

આ પ્રકારના જીવનમાં મારાં મનને શાંતિ તો મળી પણ દિવસ અને રાત વખત નિહાડ્યો ન નિહો. મી. મોરીસ મારે ખાતર નાટક જોવા જ્યાં તૈયાર થતા પણ હું ના પાડીને તેમને મારે વિષે નિશ્ચિંત કરતી. ધીમે ધીમે હું કામમાં મન પરોવવા લાગી, ભરત ગુંથણ કામમાં તો હાડકું ન વળ્યું પણ ચિત્ર અને સંગીતમાં રસ પડ્યો. એક મહિનો વીત્યા પછી મી. મોરીસે મારાં કામકાજનાં, મારી સામાન્ય ચાલચલગતનાં તથા સ્વભાવનાં વખાણ કર્યો અને સંતોષ દર્શાવ્યો. મી. મોરીસનું દીલ જીતવા મેં ભરત ગુંથણનું અધરું કામ પણ હાથ ધર્યું, અને પંદરેક દિવસના સતત મહાવરને અંતે તે કામ પ્રત્યેનો મારો કંટાળો નિર્મૂળ થયો. બીજો મહિનો વીત્યો અને મી. મોરીસે મારી આત્મ સુધારણ પ્રત્યે વધુ સંતોષ દર્શાવ્યો તથા સવાર સાંજ ઘોડે ખેસીને ફરવા જવાની મને પરવાનગી આપી. એમ થોડાક દિવસ બિત્યા એટલે એક દિવસ તેમણે કહ્યું:

“રોઝ, મારા ભત્રિજનો એક બે દિવસમાં પત્તા મળે એવી આશા મારો સોલીસિટર આપે છે, તે આવી મળશે તોય તારે માટે હું ચોક્કસ ગોઠવણો કરીશજ.”

બીજો દિવસે મી. મોરીસે મને કહ્યું: “યુવાવસ્થામાં મારાં જાણ બોળાનું મેં અદિત કયું” હતું; હવે આ અવસ્થામાં મારી ફરજ

છે કે મારા ભત્રિજને તેનો બદલો વાળી આપી પિતૃઋણમાંથી મુક્ત થાઉં.”

અને ત્રીજે દિવસે બપોરે મી. મોરીસનો ભત્રિજો-આર્થર ફિલ્ડસ-આવ્યો. મી. મોરીસ તેને ભેટવા જાય તે પહેલાં તો અમારી “મળો દ્રષ્ટેદ્રષ્ટ.”

મારાં મુખમાંથી આશ્ચર્યનો ઉદ્ગાર નિસરી પડ્યો; પણ મી. મોરીસને અમારા આગલા પરિચયની કંઈ શંકા પડે તે પહેલાં મેં ભરતકામમાં માઈં માથું ઝોસ્થું. આર્થર તેના કાકાને ભેટ્યો;

“હું કેટલો ભાગ્યશાળી, કાકાજી! એક તો તમે પોતે વરસો પછી મંળ્યા અને તમારી સાથે મને જીવનભરનો ઋણી બનાવનાર મારી દેવીનાં પણ દર્શન થયાં!” આર્થરે કહ્યું.

આ સાંભળી મી. મોરીસ આશ્ચર્યથી ચકિત થઈ ગયા; તેમણે મારા સામું જોયું; પણ લજ્જાની મારી, મારાથી ઉંચું જોવાયજ શાનું? ઇ. સ. ૧૮૪૨ ના જીવન પછી આજે ૬ વરસે મારા પ્રિયતમ આર્થર ફિલ્ડસનું મુખાવિંદ જોઈ, માઈં હૃદય કંઈ કંઈ ઉમિંઆથી ઉછળવા લાગ્યું. એ ૬ વરસમાં મેં કેવું કલુષિત જીવન ગુળથું હતું તે હું ઘડી-ભર વીસરી ગઈ; અને પ્રવાસે ગયેલો પતિ ઘણાં વરસ પાછો મળતાં પ્રેમાળ પત્નીને જેવો આનંદ થાય તેવો આનંદ મેં ક્ષણભર અનુભવ્યો કેમ જો, હું આગળ એકવાર કહી ગઈ તેમ, મારા બધા આશોકોમાં આર્થર ફિલ્ડસ પ્રત્યેનો મારો પ્રેમ શુદ્ધ અને દૈવી હતો.

કાકા ભત્રિજને ખાનગી વાતચીત કરવાનો પ્રસંગ આપવા હું મારા ઓરડામાં ચાલી ગઈ; ત્યાર પછી એકાદ કલાકે, તેઓ જે દિવાનખાનામાં બેઠા હતા તેનું બારણું જોરથી ઢાંકીને આથર ચાલ્યો જતો હોય એમ મને લાગ્યું. આથરે ગુસ્સામાંજ બારણું ધમધમાવી મેલ્યું હતું એમ મને અંતઃપ્રેરણાથી લાગ્યું; અને તે સાથે દીલમાં એવો પણ ધ્રારકો પડ્યો કે કાકા ભત્રિજ વચ્ચે સમાધાની નહિ થઈ હોવી જોઈએ; અને તેમાં હું તો અંતરાયરૂપ નહિ થઈ પડી હોઉં? બીજો એકાદ કલાક પસાર થવા દષ્ટ દારીને બોલાવીને પૂછતાં જણાવું કે આથર ચાલ્યો ગયો હતો. તે પછી હું ડોસા પાસે ગઈ; તેણે આડીતેડી વાતો કરી; પણ આથરનાં નામનો ચકાર સુધ્ધાં કાઢ્યો નહિ.

ત્યાર પછી પાછો એક મહિનો પસાર થઈ ગયો; મારા પ્રત્યે ડોસાની માયા મમતા તેવી ને તેવી હતી; પોતા વિષે તે મને બધી ખાનગી વાત કરતા પણ આથરના સંબંધમાં એક શબ્દ પણ નહિ. આમ કેટલાક દિવસો વહી ગયા પછી મને લાગ્યું કે મારે ખાતરજ કાકા ભત્રિજ વચ્ચે સુલેહ નહિ થઈ હોવી જોઈએ; માટે બહેતર છે કે મારે ડોસાનું ઘર છોડી ગમે ત્યાં ચાલી જવું અને આથરનો હક કુબવા નહિ દેવો.

આવો નિશ્ચય થતાં મારાં કપડાં અને દાગીનાની પેટી છાનીમાની તૈયાર કરી ઇ. સ. ૧૮૪૮ ના એપ્રિલ મહિનાની અંધવચ્ચે પાછલે પહોરે મી. મોરીસનાં ઘરનો મેં ત્યાગ કર્યો અને તેમ કરવાનાં કારણો એક પત્રમાં મેં લખી જણાવ્યાં હતાં. મી. મોરીસનો

આશ્રય છોડતાં મને લાગ્યું કે મારા નસિયમાં પવિત્ર અને ઇબ્નત-દાર જીવન ગાળવાનું સમયેલુંજ નથી; ગાડી કરાવી શહેરના બીજા ભાગમાં આવેલાં એક હોટેલમાં હું ઉતરી અને કદાચ મી. મોરીસ શોધ ચલાવે તો પકડાઈ જવાય એ ધાસ્તીથી એ ત્રણ દિવસ બારણાં બહાર નીકળી નહિ; તેવામાં વર્તમાન પત્રમાં વાંચ્યું કે દેશનાં મહારાણી વાઇટ નામનાં બેટમાં હવાફેરે ગયાં હોવાથી અમીર ઉમરાવો તે બેટની મુલાકાતે બહુ જવા લાગ્યા છે; આ વાંચી મને કુતુહલ થયું અને હું પણ વાઇટના ટાપુમાં ગયો, અને બેટમાં કાઢિજ કરીને સુંદર ગામ હતું ત્યાં ઘર ભાડે રાખીને રહી.

મી. મોરીસને ત્યાં ૩-૪ મહિના સાદું જીવન ગુજારવાની ટેવ પાડેલી તે અલોપ થઈ ગયો. હાથપર ચાલીસેક પૌંડ રોકડા હતા તેનો ખુરદો થઈ જવા આવ્યો હતો, મન વળી પાછું ભટકાં મારવા લાગ્યું; કાઢિજ પહેંચ્યા પછી બીજા દિવસથીજ કોઈ ફાંકડો જીવાન મારા નરક આકર્ષણો; મેં ધારી લીધું કે મારો હવે પછીનો આશક એજ થશે. પણ થોડા દિવસ તેને સારી પેંડે ટવળાવીને સ્વાધીન થવામાંજ મજા છે, એમ વિચારી હું તોરમાં રહેવા લાગી.

મારાં ઘરની પડોશમાં બીજું ઘર હતું; બેઉ ઘર એક માલિક કનાં હોવાથી તેઓ વચ્ચે એકજ દાદર મુકવામાં આવ્યો હતો. મારા પડોશનાં ઘરમાં મીસીસ ટેનીસન નામની પચાસેક વરસની એક વૃદ્ધ સ્ત્રી થોડાજ વખતથી રહેવા આવી હતી. ગ્રેન્ટ કરીને તેની દાસી હતી તે તો છંકજ ડોસી હતી. આ બેઉ વૃદ્ધઓ સાથે દાદર પર કોઈ કોઈ વાર એકઠાં થઈ જતાં; કેમ છો ? ક્યાં ફરી આવ્યાં ?

ઐટલા વિવેક સિવાય મેં પરિચય વધાર્યો નહિ. પંદરેક દિવસના સહવાસમાં મને જણાયું કે મીસીસ ટેનીસન આખો દિવસ ઘરમાં પૂરાઈ રહેતી; પણ દીવા વખત પછી જીરખો નાંખી તેની દાસી સાથે ફરવા જતી અને સૂતી વખતે પાછી ફરતી. જેનેટ તો આખો દિવસ ગામમાં કંઈને કંઈ કામને બહાને ભટક્યા કરતી. આવા પડોશમાં મેં ઇજ્જતથી રહેવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો ઐટલે મેં મીસીસ વીલ્ટનનું નામ ધારણ કર્યું અને એ ત્રણ વરસથી વિધવા થઈ છું એમ ટાંક પુછે તો કહેતી.

જે યુવક મારા તરફ આકર્ષાયો હતો; તે ગામમાં હું જે પણ રસ્તે નીકળતી તે રસ્તે મને અવશ્ય સામો મળતો; એ ચાર વાર તેણે મારી સાથે બોલચાલ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો; પણ મેં તેને જરાય ઉત્તજન આપ્યું નહિ. મારી પડોશીની દાસી જેનેટ તેવા એ ચાર પ્રસંગોએ અમને જોઈ ગઈ; ઐટલે મને વહેમ પડ્યો કે એ જુદી મારી પાછળ તો નહિ પડી હોય? કદાચ મી. મોરીસે તો તેઓને મારી ઉપર ઝસુસી કરવા નહિ રોક્યાં હોય? જે તેમ હોય તો તો મારે સદાચારની સાગિની આપી ડોસાનું સારું મત ઘડવું જોઈએ; તેમ કરતાં કદાચ આથર સાથે લગ્ન કરવાને લાયક પણ ગણાડિં. પણ આ તરંગો ખોટા હોય તો ?

એકાદ મહિનો વીત્યા પછી એક દિવસ હું ગામમાં સોનીની દુકાને કંઈ લેવા ગઈ; ત્યાં પેલો યુવક એ ત્રણેક યુવતી સાથે કંઈ મશ્કરી કરતો ઉભો હતો. તેઓની વાતપરથી જાણ્યું કે તે યુવકનું નામ મી. લશીંગટન હતું. હું દુકાનમાં હતી તેટલી વાર લશીંગટનની

નજર મારા પર ફરેલી હતી; હું દુકાનમાંથી બહાર નીકળી એટલે પાછી પેલી ઘડ્યી જેનેટ સામી મળી તે પછી તે સોનીને ત્યાં જતી હતી; મને પાછો શક પડ્યો; આ ડોસી અને તેની શેઠાણી મારીજ પાછળ પડ્યાં છે કે શું ?

હું ઘેર પહોંચી એટલે કાંઈ દિવસ નહિને તેજ દિવસે મીસીસ ટેનીસને મારાં બારણાં આગળ આવી વિવેક કર્યો.

“ ખૂબ, કોઈ દહાડો અમારે ઘેર ખેસવાય આવતાં નથી ? હું સીક હતી એટલે મારાથી તો ન આવાયું...” તેણે કહ્યું.

“ આવોને, ત્યારે. બે ઘડી અહિંજ બેસીએ.” મેંય સામે વિવેક કર્યો.

“ વિધવા થયાને કેટલોક વખત થયો, ખૂબ ? ”

“ ત્રણેક વર્ષ થયાં હશે. ” મેં અડાવ્યું.

“ શોક પાળવાની મુદત તો વહી ગઈ...અને તમે કંઈ ધરડાં થઈ ગયાં નથી.....”

“ પાછાં સંસારમાં પડવાનું હજી તો દીલ થતું નથી.” મેં કાંઈ સતીના જેવી ગંભીરતાથી જવાબ આપ્યો.

એવામાં જેનેટ આવી પહોંચી એટલે તેની શેઠાણી ઉઠીને આવી ગઈ.

તે પછી વળી એક દિવસ સાંજે હું ફરવા ગઈ હતી તેવામાં મારી આસપાસ થોડાંક બીબારીઓ વીંટળાઈ વળ્યાં. હું તેમને પેની

બબ્બે પેની આપતી હતી તેજ વખતે લશીંગટન પાછળથી મારી પાસે આવ્યો. ઘોડો ઉભો રાખી તે બોલ્યો:

“ તમે તો સૌન્દર્ય સાથે દયાનાં પણ દેવી દેઓ છો. તમારે માટે મેં મનમાં જેવો આદર્શ ધડયો હતો તેવાંજ ખરેખર તમે નીવડ્યાં છો. ”

લશીંગટને પણ બીખારીઓને થોડાક પૈસા આપ્યા; અને તેઓ વિદાય થયા. પછી મેં કહ્યું:

“ સાહેબ; કોઈ સ્ત્રીની હીલચાલ ઉપર એટલી બધી બારીક નજર રાખવાનું કારણ ? ”

“ કારણ ? કારણ એ કે હું તમારાં સૌન્દર્ય અને સદ્ગુણ પાછળ દીવાનો બન્યો છું; સોનીની દુકાનમાંથી મેં તમારું નામ પણ મેળવ્યું છે; વળી તમે વિધવા છો, યુવતી છો...તમારે ખાતર મારાં સ્નેહીઓને છોડી, વ્યવહાર તરફ દુર્લ્લક્ષ્ય કરી, હું આ ગામમાં ભટક્યા કરું છું; છતાં તમે મારા તરફ કદી નજર શુદ્ધાં નાંખતાં નથી; આજે તો હું તમારી સાથે પરિચય પાડવાનો નિશ્ચય કરીનેજ નીકળ્યો હતો...”

“ વિધવા તો છુંજ ” મેં કહ્યું.

“ તમારે શા માટે મને ટવળાવો છો ? ”

“ હું હમણાંને હમણાં કંઈ પણ ચોકસ જવાબ આપી શકતી નથી. ”

તેણે મારો હાથ ઝાલ્યો અને તે ઉપર ચુંબન કરીધું. આજ વખતે પેલી યુદીઆ જેનેટ અમારી પાસેથી પસાર થઇ.

લશીંગટન સાથે બીજે દિવસે મળવાનો સંકેત કરી મેં તરત ચાલવા માંડ્યું, મારી પડોશણો માટે મારો સંદેહ મજબુત થયો. રડો ખાઇપીને મારી પાછળ પડી છે કે શું ?

ઘેર પહોંચ્યા પછી થોડીવારે મીસીસ ટેનીસને મને આહ પીવા બોલાવી, તેની સાથેની વાતચીત પરથી એટલું મને ચોક્કસ લાગ્યું કે તે મારે વિષે કંઈજ જાણતી નહોતી, એટલે મી. મોરીસ તરફથી તે જાસુસી કરતી હોવાની મારી શંકા નાબુદ થઇ.

સંકેત પ્રમાણે બીજે દિવસે હું લશીંગટનને મળી, મેં તેને પૂછ્યું.

“દોઢેક વરસ ઉપર કોઇ કેપટન સીડેનહેમનાં મરણ વિષે તમે વતમાન પત્રોમાં વાંચ્યું હતું ?”

“હા, તે વિષાદપૂર્ણ ઘટનાની નાયિકા સાથે તમોને કંઈ સંબંધ છે ?”

“હું પોતેજ તે રોઝા લામ્બર્ટ છું, આટલું જાણ્યા પછી મને રાખવાની હિંમત થાય છે ?”

લશીંગટન મને હૃદયથી બેટી પડ્યો, “ડીયર, રોઝ, આખાં ઇંગ્લેંડમાં કોઇ યુવક એવો નથી કે જે રોઝા લામ્બર્ટને નિહાળવા તલસતો નહિ હોય ? અને તેના પરિચય અને સહવાસ માટે તો અમીર ઉમરાવો જાગીરી ફના કરવા તૈયાર છે ..”

“વાર...”

“હું તમને ગુપ્ત રીતે રાખવા તૈયાર છું, પૈસા ટકાનો સવાલ તો છે જ નહિ...”

“તમે પરણેલા છો તેથી ગુપ્ત સંબંધ રાખવા માગો છો?”

“પરણેલો? નારે, ના, તેવું કંઈજ નથી, પણ મારાં અમુક સંબંધીઓ જેઓ મારું લાલન પાલન કરે છે તેઓ મારા ઉપર બહુ તકેદારી રાખે છે, અને કદાચ આ વાત જાહેર થાય તો તેઓ મારા માર્ગમાં જરૂર મુશ્કેલીઓ ઉભી કરે તેમ છે...”

“સાંભળો, મી. લશીંગટન, મારાથી એવી રોજની ધારતી હેટળ રહેવાય નહિ, તમારા કરતાં હું મોટી અને અનુભવી છું, તમે હજુ ૨૨ વર્ષના નાદાન જુવાન છો, દુનિયાના વા તમને વાગ્યા નથી...”

“ડીયર, રોઝ, મને એમ નિરાશ ન કર, હું તને એકાંત સ્થળે બંગલો રાખી આપું અને ફક્ત રાતનાજ આવીશ...”

“વાર, આ ટાપુમાં રહીએ તેટલો વખત, ભલે તેવી ગોઠવણુ કરો.”

મીસીસ ટેનીસન મી. મોરીસની જાસુસ હોય એવી શંકા મને નહોતી રહી, તો પણ જગ્યા બદલવાનું કારણુ અથવા હવે હું ક્યાં રહેવા જતી હતી તે વિષે મેં તેને કંઈ કહ્યું નહિ. મી. લશીંગટનને પણ મેં ના પાડી કે મારો સામાન ઉપાડવા મારે જીને ઘેર તમારે આવવું નહિ, એટલે ધર ખાલી કરી આપી ગાડીમાં સામાન નાંખાવી હું એકલીજ લશીંગટને રાખેલા બંગલે જવા નીકળી પડી.

પહેલીજ રાત્રે લશીંગટને મને ૫૦૦ પૌડની ભેટ આપી. મને ગવ' થયો કે ૨૬ વરસની ઉંમર થયા છતાં, મારી જુવાની જેને ને તેને તાજીજ લાગતી હતી ! આ ગવ'થીજ મેં મારી જીંદગીનું સત્યાનાશ વાળ્યું હતું !

કમનું ક્ષણ નં. ૩.

લશીંગટન—તેનું નામ એડવીન હતું—૨૨ વર્ષનો નાદાન જુવાન છોકરો હતો; મારામાં તેનો મોહ ફેલીક્સ વેલેસ્લીના જોટલોજ પ્રખળ હતો; ફેર એટલોજ કે ચોવિસે કલાક મને પકડીને બેસી રહેવાનો તેને અવકાશ નહોતો; અથવા વેલેસ્લી કરતાં તેના સંયોગ જુદા હશે, એટલે તેની પેઠે તે મને કંટાળો આપતો નહિ, અને આખો દિવસ બંગલાની આસપાસની ટેકરીઓ અને મેદાનોમાં ફરવા જવાનો મને પુષ્કળ વખત મળતો.

એક દિવસ હું એક ટેકરી ઉપર એકલી ફરતી હતી તેવામાં મારો મસીઆઇ સર જોન હેવરસ્ટોક મને ઓચિંતો મળ્યો. તેણે મને બોલાવી.

“ રોજા; કેટલે લાંબે વખતે આપણે પાછાં મળ્યાં ? પણ ખરેખર તારું સૌન્દર્ય તો હજી જેવું ને તેવુંજ છે; બલ્કે, અગાઉ કરતાં પણ તું વધારે સુંદર દેખાય છે.”

“ કેટલો નફ્ટ ? તારી એ બધી ચાપલુસી હવે રહેવા દે. તારી જોન કેમ છે ?” મેં જોનાની ખબર પૂછી.

“ જોના ? જોના તો પરણી ગઇ; તને ખબર ન પડી એ વિચિત્ર કહેવાય; કારણ કે મારો બનેવી તારો એક જુનો આશક હતો...”

‘ એટલે ?’

“ એટલે શું ? સર રેજનાલ્ડ ફેરટેસ્કને તું નથી ઓળખતી ? તેનો છુટો બાપો મરી ગયો; તારો આશક રેજનાલ્ડ ‘ નાઇટ ’ થયો અને મારી બેન ‘ લેડી ’ થઇ છે.”

“ જોનાને બિચારીને અળાણુજ રાખવામાં આવી હશે.”

“ રેજનાલ્ડને તારી સાથે સંબંધ હતો એ વાતથી કેની ? અલખત; રેજનાલ્ડે મને મનાવી લીધો હોત નહિ તો મે જરૂર બોપાળું ખોલ્યું હોત.”

“ તો પણ, જોના હવે તો મારું ચારિત્ર્ય જાણી ગઇ હશે !”

“ નાંહ જાણી શકને; પણ કેપટન સીડનહૅમ સાથેનો તારો જોડાણો ધ્રુટયો; તે કંઈ કામથી અળાણુયો રહ્યા છે ? વાઈ, હવે તું કરે છે શું ? કેથે પરણીને ડેકાણે પડી કે હતી તેવીજ ?”

“ તારા જેવા બદમાશે મારે માટે જીંદગી સુખારવાની તક રહેવા દીધી હોય તો ને ?”

“ મારા ઉપર હજી તું ઝેર રાખે છે ?”

“ ક્યામત !! દિવસ સુધી રાખીશ. યાદ છે ? તારા દોસ્ત બેલ-મોરના માકિવંસની શી દશા થઇ હતી તે ? મારો નજર સામેજ તે ડુબી મુઓ હતો. મને દગાથી ઝૂટ કરનાર એક બીજા માણસની હાલત પણ તેવી થઇ હતી; ખુદાના ન્યાયમાં મને વિશ્વાસ છે...”

“ રોઝ, ડીયર, ધર્મોપદેશ કરતી વખતે તારું ‘સૌન્દર્ય’ ખરેખર વધારે ખીલે છે; હું તો એ મિનીટમાં ધાયલજ થઈ ગયો છું; જો તું એર વેર છોડી દે તો હજીય.....”

“ એટલામાં કંઈ પોકાર સંભળાયો: “ સમાલજો સાહેબ રરતો જોખમકારક છે.”

પણ સાહેબ સમાલો તે પહેલાં તો ટેકરી પસી અને સર જોન હેવરસ્ટોક તેની સાથે ખીણમાં ગળડયો. હું તેના કરતાં એ ચાર ડગલાં પાછળ હતી, તેથી અચી ગઈ. ટેકરાની નજીકનાં ખેતરનાં કામ કરતાં માણસો દોડી આવ્યા, તેઓના હાથમાં પેસા મલી, કંઈ પણ પડપૃષ્ઠ કર્યા વગર મેં ચાલતી પકડી.

ધેર જઈ ચિટ્ટી લખીને મેં એટલીન લશીંગટનને બોલાવ્યો, મને એવી બીક લાગતી હતી કે મારા મસીઆઇની લાશ પર જુરી બેસે અને જુરીને કદાચ શક પડે કે મેંજ સર જોનને ધકકો મારી ટેકરી પરથી ગળડાવી દીધો હોતો તો ?

લશીંગટને આવીને મને ધીરજ આપી કે ગામડાંની જુરી એવી બારીક તપાસ કરતી નથી, અને અન્યું પણ તેમજ, અકસ્માતને નજરે જોનારાં મજુરોની જુબાની મજબુત પડા હતી, પણ અકસ્માત વખતે સર જોનની સાથે કોઈ અમનણી સ્ત્રી હતી તે કાણુ ? તે વિષે કોઈએ જરા પણ ખણખોદ કયું નહિ.

મી. મેરીસનાં ઘરનો ત્યાગ કર્યાને ચારેક મહિના થયા આવ્યા હતા પણ તે દરમ્યાન મારા પિતા તરફથી મારા પત્રના જવાબ નહિ

જળવાથી મેં મારાં ગામના તલાટીને કાગળ લખીને મારા પિતાની ખબર અંતર પૂછાવી હતી, તલાટીએ કટાક્ષભર્યા શબ્દોમાં જવાબ લખીને જણાવ્યું હતું કે મારા પિતા રીવરડેલની દિવાનાશાળામાં 'રહેવા ગયા હતા.' આ જવાબથી મારા હૃદય પર વજ્ર જેવો આઘાત થયો, મારા મસીઆઈના અકસ્માતથી મને શોક તો થયો નહોતો, છતાં હું એવેન રહેતી તેમાં મારા પિતા સંબંધી આવી ખબર આવી એટલે મારો બેકરાર વધ્યો, ગામ જઈ આવવા મેં લશ્મીગટનની રજા માગી, તે તેણે આપી અને મારી સાથે ગામ આવવા પણ કહ્યું, પણ મેં તેને સાથે લઈ જવા ના પાડી.

એ ત્રણ દિવસ પછી મારે ગામ હું પહોંચી અને વીશીમાં ઉતરી, ગામમાં મારી શી ઇજ્જત આખરે ? હું અનેક માણસોની રખાત તરીકે રહી હતી તે વાત કંઈ છુપી તો હતીજ નહિ, મારા ભાઈ સીરીલના ચારિત્ર્યથી ફોણ અળાળુ હતું ? અધુરામાં પુરું, ગામમાં મારા પિતાએ આખરના છેક કાંકરા કરી નાંખ્યા હતા, હું પૈસા મોકલ્યા કરતી તેનો તે દારૂ પીયા કરતા અને મારી માતાનાં મરણ પછી રાખવામાં આવેલી રસોયણને તેમણે રખાત કરી પાડી હતી, માલ મિલકત રાચ રચીલું સર્વ કંઈ દેવામાં તણાઈ ગયું હતું, સરકારે છેવટે પાદરીપણું પણ છીનવી લીધું હતું, ન્યારે તેમની પાસે સમજાવાની પાછ પણ રહી નહિ અને એ ચાર દિવસ ખાધા પીધા વગર ઠોકાયા ત્યારે તે ગાંઝ થઈ ગયા અને ગામ શોક તેમને યાગલખાનામાં મૂકી આવ્યા હતા.

બીજો દિવસે હું મારા પિતાને પાગલખાનામાં મળવા ગયો, તેમની સાથે મેં કંઈ કંઈ વાન કાઢી, કંઈ કંઈ ચોંટા કરો, કંઈ કંઈ લાડ કર્યાં, રડી, કડળી, કાલાવાલા કર્યાં, એક કલાક માથા-ફેડ કરી, પણ કંઈ વળ્યું નહિ, તેઓ મને નજ આળખી શક્યા.

પછી હું અમારા જુના સોલિસિટરને મળી, અને કહ્યું કે જે તમે મારા પિતાને કોઈ સારી જગ્યાએ રખાવી આપો તો હું તેનો ખર્ચ આપીશ અને મારા પિતાનું દેવું ભરપાઈ કરવા પણ હું તૈયાર છું. સોલિસિટરે મને માન આપ્યું નહિ, મારી સાથે સાદો વિવેક સુદ્ધાં બતાવ્યો નહિ, પણ જ્યારે નાણાંની વાત આવી એટલે તેની ભક્તમનસાધ ઉપસી આવી, ચેસ્ટરમાં કોઈ ડા. ઓક્સફોર્ડનું પાગલખાનું વખણાતું હતું, ત્યાં મારા પિતાને તેણે તામડતોમ મોકલી આપ્યા, તેમને ગાડીમાં બેસી ખુશખુશાલ જતા જોઈ મારાથી રડી પડ્યું. મેં એક વરસનો ૧૫૦ પૌંડનો ખર્ચ અગાઉથી ભરી દીધો, ત્યાર પછી તપાસ કરતાં જણાયું તો મારા પિતાનું દેવું ૩૦૦ પૌંડ નીકળ્યું તે મેં ભરી દીધું અને મારા પિતાની જે વંશ પરંપરાની મીલકત હતી. તે બધીને ગીરવીમાંથી છોડાવી, સોલિસિટરને તેનું બીલ આપ્યું, અમારી મીલકત પછીવટ પણ તેને સોંપ્યો, અને કહ્યું. કે, જે મારા તરફથી નાણાં નહિ મોકલાય તો તે મીલકતમાંથી મારા પિતાનો ખર્ચ આપ્યા કરજો.

પછી સોલિસિટર અને ગામલોક મને માન આપવા લાગ્યા, પણ મારે ક્યાં તેઓ સાથે જીંદગી ગુજરવી હતી જે ?

પ્રકરણ ૪૧ મું.

લક્ષ્મી લક્ષ્મીગટન

હું પાછી વાષ્ટભેટમાં-કાઉઝ ખાતે-આવી. એડવીન લક્ષ્મીગટન મને કહ્યું કે આ ગામમાં હવે એકાદ મહિના કરતાં વધારે રહેવાય તેમ નથી; કેમજે વધારે વખત રહું તો મારાં વડીલોને શક પડે; મેં જવાબ આપ્યો કે ભલે એક મહિનો અહિં રહીશું, તેટલામાં બીજી જગ્યા શોધજો; અને બીજી જગ્યા તત્કાળ ન મળે તો હું એકલી અહિં પંદરેક દિવસ વધારે રહીશ.

ત્રણેક અઠવાડીયાં પછી, કંઈ અણધાર્યું કામ નીકળ્યું છે, એમ કહી એડવીન સાઉથેમટન ગયો. તેના ગયા પછી બીજો દિવસે હું કામસર ગામમાં ગયું; ત્યાં મને મીસીસ ટેનીસન મળી; તેણે પૂછ્યું:

“એન, હજીય તમે આ ટાપુમાં રહો છો?”

“હા અને તમે?” મેં પૂછ્યું.

“અમે પેલું ઘર તો ખાલી કરીને જતાં રહ્યાં હતાં, આ ગામમાં હું કાલેજ પાછી આવી. અને હોટેલમાં ઉતરી છું.”

“સુખી તો છો ને?” મેં વિવેક કર્યો.

“એન, જાતેજ દુઃખ ઉભાં કરેલાં ત્યાં સુખની આશા શેની? આજતની મારી તો આ ટાપુમાં આવું છું; નહિ તો અહિં અમારું શું દાટયું છે જે?”

મીસીસ ટેનીસન મને આગ્રહ કરીને હોટેલમાં તેડી ગઇ અને ચાહપાણી મંગાવ્યાં; પછી મારી આગળ દિલ ખોલીને તેણે વાત કરી:

“મારી કહાણીમાં મૂર્ખાઈ અને દુઃખ એ બે સિવાય કંઈ જાણુવા જેવું નથી છતાં કહું છું. આજથી દશ વરસ ઉપર હું વિધવા થઇ હતી; મારા મરનાર પતિ પૂંકળા દોલત મેલી ગયા હોવાથી મારી સાથે નાતરું કરવા ઘણા ઉમેદવારો બહાર પડ્યા. હું સમજતી હતી કે મારા જેવી પ્રાદા સાથે તો કોણ લગ્ન કરવા નીકળે? બધાની દાઢ મારી દોલત પર હતી; આટલે વરસ તો મેં કોઇને ગણકાર્યા નહિ, પણ બે વરસ ઉપર મેં મૂર્ખાઈ કરી અને ૪૮ વરસની જિમરે મેં એક યુવક સાથે નાતરું કર્યું; અને પરિણામ મેં ધાયું હતું તેવુંજ આવ્યું; મારા નવા પતિ મારી જરા પણ દરકાર કરે નહિ; મારી પાસેથી પૈસા લઇ જઇને ગમે તેમ ઉડાવે. શિકાર, મિજબાની, વિગેરે મોજશોખ પાછળ પૈસા ઉડાવે તો છુલ નાંખી; મને તેની પરવા નથી; પણ બેન, એ તો મારા પૈસા રોકીને ખવડાવે તે ખમાય?

“નહિરતો વળા.” મેં મમરો મેલ્યો.

“ત્યારે, બેન, આખરે દારી દારીને તેમને ડંકાણે લાવવા અમે યુક્તિ રચી.”

“એમ કે? શી યુક્તિ?”

“સાંભળોને; મારા પતિ મને કહ્યા કે પુછ્યા વગર ચારેક મહિના પર આ ગામમાં આવીને રહ્યા અને પછી મને

કાગળ લખ્યો કે અહિં તેમને બહુ મજા પડે છે અને થોડાક મહિના અહિંજ રહેવાના છે; મેં વળતો જવાબ લખ્યો કે હું લંડનમાં મારાં સગાંને ત્યાં રહેવા ગઈ છું; પણ લંડનમાં નહિ રહેતાં હું મારી દાસી જેનેટ સાથે આ ગામમાં મારા ધણીજનાં પરાક્રમે જોવા આવી હતી.”

આ સાંભળી મને લાગ્યું કે મી. મોરીસ મારી ઉપર જનસુસી કરાવે એ મારો ખ્યાલ ખોટોજ હતો. મીસીસ ટેનીસને આગળ ચલાવ્યું:

“તેથી આપણે પડોશમાં રહેતાં હતાં તે ઘર અમે ભાડે રાખીને રહ્યાં. હું પોતે દિવસે બહાર નીકળતી નહિ અને મારી દાસી આખો દિવસ ગામમાં ફર્યા કરતી તેનું કારણ તમે હવે સમજી શકશો. અમને વહેમ પડ્યો હતો કે મારા પતિ એક મીસીસ રોબર્ટ્સન સાથે આડો સંબંધ ધરાવતા હશે, પણ તે વહેમ તદ્દન ખોટો માલમ પડ્યો હતો.”

“હા, મેં પણ મીસીસ રોબર્ટ્સનને જોઈ છે.”

“મને ખબર છે, સોનીને ત્યાં પણ મારા પતિનાં ગેરવત્તન સંબંધી કંઈ પણ પૂરાવા અમને આ ગામમાં મળ્યા નહિ, પછી તો તમે જતાં રહ્યાં, હું માંદી પડી, દાસી મારી ચાકરીમાં રહેવાથી ગામમાં ફરી શકી નહિ અને સાજ થઈ એટલે ડાક્ટરની સલાહથી વતન જવું પડ્યું.”

“પછી?”

“પછી મને પાંકો વહેમ પડ્યો કે મારા પતિનો કંઈ પણ ગોટાળો આ ગામમાં હોવો જોઈએ, એટલે એએક દિવસથી પાછી આવી છું.”

“અને જેનેટ પણ?—”

“ના, તે નથી આવી, પણ મેં બીજી બાઈ રાખી છે, આશા છે કે એક બે દિવસમાં બોપાળું પુટશે ખરું... માફ કરજો એન, ન્યારે અમે પહેલવહેલાં રહેવા આવ્યાં હતાં, ત્યારે તમારી ઉપર પણ જેનેટે જનસુસી કરેલી, માકું ના લગાડતાં, હું તો તમારી મા જેવી છું, પણ જેનેટને માલમ પડ્યું હતું કે તમે તો દિવસે હંમેશાં એકલાંજ ફરતાં હતાં અને રાત્રે પણ હંમેશાં ઘરમાંજ રહેતાં હતાં, એટલે તમારે માટે અમારું સારું મન બંધાયું હતું. તેથી તો તમને અહિં ખેંચી લાવીને દિલ ખોલીને બધી ખાતગી વાત કરી.”

એવામાં કોઈ બાઈ મીસીસ ટેનીસનને મળવા આવી, મીસીસ ટેનીસને કહ્યું, “આ બાઈ બધી ખબર લાવી હશે, બહુ હુશિયાર છે.”

આ વખતે હું મીસીસ ટેનીસનની રજા લઈ ઉઠી, તેણે કહ્યું: “એન કાલે જરૂર પાછાં મળવા આવજો.”

બીજે દિવસે સવારે મને લશીંગટનનો પત્ર મળ્યો તેમાં તેણે લખ્યું હતું કે તે સાંજના સાઉથેમટનથી આવી પહોંચશે અને તેના સગાંઓ તરફથી ચિંતા રાખવા જેવું કંઈ નહોતું. આજે પણ હું મીસીસ ટેનીસનને મળવા ગઈ, પણ હોટેલવાળાએ કહ્યું કે તે તો અહારગામ ચાલી ગઈ હતી.

સાંજના ચારેક વાગે મારા બંગલા આગળ એક ગાડી આવીને ઉભી અને મીસીસ ટેનીસન તેમાંથી ઉતરી. પળવાર મને લાગ્યું કે આ લપ વળી ક્યાંથી વળગ્યું, સાંજના તો લશીંગટન આવવાનો છે અને આ ધડચી પોતાના રોદ્ધાં રડવા બેસશે તો કલાકો સુધી ઉઠશે નહિ; છતાં વિવેકને ખાતર મેં તેને આવકાર આપ્યો; તેનું મોઢું જોતાં મને લાગ્યું કે મી૦ ટેનીસનને પકડીને તેની સાથે લડીને તે અહિં આવતી રહી છે. તેણે કહ્યું:

“બેન, માફ કરજો; કાલે તો આ ટાપુ છોડીને હું જતી રહેવાની છું અને અકસ્માત તમારા બંગલાની બાળ મળી ગઇ, એટલે થયું કે જતાં જતાં તમને મળી લઉં; વળી કોઇવાર મળીએ ન મળીએ.....”

“સારું કયું”, પધારો; અંદર આવોને” મેં તેને આવકાર આપ્યો. મેં તેને દિવાનખાનામાં લઇ જઇને બેસાડી, અને પરચુરણ વાતે વળગાડી; પણ રસોઇના સંબંધમાં નોકર ચાકર અવારનવાર મારી પાસે સૂચના માગવા આવતાં હોવાથી તેણે પૂછ્યું.

“બેન, સાંજના કોઇ મહેમાન આવવાના છે શું? તમને પુરસદ નહિ હોય તો હું જઉં.”

“નારે ના, મહેમાન બહેમાન કોઇ નથી; મારો બાઇ આવવાનો છે; તમે ખુશીથી બેસોને ! ઉતાવળ નહિ હોય તો વાળુ કરીનેજ જજો.”

“બેન, બહાં એ ખાવાં અને પીવાં; ચાલો, એ બહાને તમારા બાઇ સાથે ઓળખાણ પડશે તે કોઇ દહાડોય કામનું.”

મેં મારા નોકરને બોલાવી મીસીસ ટેનીસનની ગાડી છોડાવવા હુકમ કર્યો અને ઘોડા તથા ગાડીવાળાની ઘટ્ટી બરદાસ્ત કરવા કહ્યું. મીસીસ ટેનીસને કહ્યું.

“હું તમને કવખતે બહુ તરફી આપું છું, ખરું? બાઇ ક્યારે આવવાના છે?”

“ઘડી પળમાં, વખત જન્ય છે તેમાં તે આવતાજ હશે.”

મેં મારી દાસીને બોલાવી અને તેના કાનમાં ડુંક મારી કે મી. લશીંગટન આવે તો યાદ રાખજે કે તેને મારા બાઇ-લામ્બર્ટ-તરીકે ઓળખાવવા. પછી દાસી સાથે મીસીસ ટેનીસનને કપડાં બદલાવવા મારા શયનાગરમાં મોકલી; તેવામાં દરવાજા આગળ બીજી ગાડી આવીને ડિલી રહી. હું લશીંગટનનો સામી મળવા દોડી. મં તેનો હાથ દબાવ્યા અને ધીમેથી કહ્યું.

“તમે આવ્યા તેથી હું બહુ રાજ થઈ છું પણ મને એક વાત વળગેલું છે.....”

“કેણુ છે?”

“મીસીસ ટેનીસન કરીને એક ઘરડી બાઇ છે; મારે તેની સાથે સહેજ ઓળખાણ હતું... ..ચાહી ચિતીને મળવા આવી તેને કાઢી મેલાય?”

“વાર, પણ તેનું છે શું? આવી તો બલે આવી.”

“તેજ મુદ્દાનો સવાલ છે ને; મીસીસ ટેનીસન બહુ આચરદાર

સન્નારી છે, મને પણ તે પોતાના જેવી માને છે; એટલે તમારે મારા ભાષ હોવાનો પાટ લજવવાનો છે... ..”

“વાર, પણ કહેને, નામ શું રાખ્યું ?”

“લામ્પટ; મારા ભાષનું જે નામ છે તેજ, પણ જે જે; જમતાં જમતાં ગંભીર રહેજે; કઢંચું હસી પડતા નહિ; નહિ તો તે બાષને વહેમ પડશે.”

મીસીસ ટેનીસન પાછી દિવાનખાનામાં આવીને એડી હતી; એડવીન લશીંગટનનો હાથ પકડી હું તેની પાસે ગઇ અને ઓળખાણ કરાવ્યું.

“મીસીસ ટેનીસન, આ મારો ભાષ લામ્પટ; મી. લામ્પટ, આ મીસીસ ટેનીસન.”

“સાહેબ, મને ખબર નહિ કે તમારું નામ લામ્પટ હતું. કેમજે મારી સાથે લગ્ન કરતી વખતે તમે તમારું “લશીંગટન” એવું નામ આપ્યું હતું; અને મને આ પણ ખબર નહોતી કે મારી પ્રિય, સદ્ગુણી, ચાલાક, લાયક, બાહોશ અને માયાળુ સખી મીસીસ વીલ્ટન તે તમારી વિધવા બેન હતી.” મીસીસ ટેનીસને ઘડાકો કર્યો.

આ બનાવ નાટકના એક “ટેબ્લો” જેવો બન્યો; અને તે “ટેબ્લો” મેંજ અગ્નિપણે ઉભો કર્યો હતો; લશીંગટનનું મોહું ફિક્કું પડી ગયું મીસીસ ટેનીસન—અથવા હવેથી ખરું નામ વાપરીએ તો

મીસીસ લશીંગટન કોથથી ભવાં ચઢાવી એક વિજેતાની અદાથી બેઠી હતી; મારે તો આશ્ચર્ય અને રમુજ હતાં; પર વરસની ધરડી ગધેડી રર વરસના પતિને ધમકાવે એ દેખાવ ફાસંગ હતો; મા દીકરા જેવાં દંપતીને જોઈ અન્ય પ્રસંગે મારાથી હસાઈ પડાતે; પણ અહિં તો ગંભીરતા જળવવીજ જોઈએ ને ?

x

x

x

પછી મીસીસ લશીંગટને મારા તરફ તિરસ્કારભરી દૃષ્ટિ નાંખી કહ્યું :

“કાલ સુધી મને ખબર નહોતી કે હું મારા ધણીની રખાત આગળજ મારા દીલના ઉભરા કાઢતી હતી. પણ તું મારો ઉભરો નહિ ઓળંગી રહી હોય એટલે મને ખબર પડી કે રાંડ તું કેવી કાવાદાવાખાજ છે...”

પોતાના પતિને ઉદ્દેશીને તેણે કહ્યું :

“અને એડવીન, યાદ રાખજો કે આજથી તમારે અને મારે કંઈ સંબંધ નથી. કરાર પ્રમાણે તમને વરસ દહાડે ૩૦૦ પૌંડ આપીશ. બીજી એક પેની પણ વધારે મામવા આવ્યા તો ફાગંતીની કાટના દરવાજા ખુલ્લા છે. જેહિંનું કે ૩૦૦ પૌંડમાં આવી ખર્ચાળ ખુબસુરત બલાને તમે કેવી રીતે નભાવો છો ? ચાલો, ખસો મને જવાદો.”

મીસીસ લશીંગટને મારે માટે વાપરેલા અપમાનકારક શબ્દોથી મારાથી રડી પડાયું. લશીંગટન બોલ્યો :

“રડે છે શાની ? ભવિષ્યનો કાણુ વિચાર કરે છે જે ! હમણાં ખાઈપીને મોજ કર.”

“ ત્યારે કહો હવે, તમે સાઉધેમનટન શું કામે ગયા હતા ? ”

“ આનીજ મોકાણુમાં; ચાર મહિના થયાં તે મારી પાછળ પડી હતી; અમારી વચ્ચે ઉંદર બિલાડી જેવો સંબંધ ચાલ્યા કરતો હતો; આખરે તે ફાવી પણ પર વરસની ઐરી સાથે મારાથી કંઈ સંસાર મંડાય ? ”

“ ત્યારે પરણ્યાતા શું કરવા ? ”

“ તેની દોલત વાપરવા; નહિ તો મારી મા જેવડી ઐરી સાથે પરણું ખરો ? ”

“ મીસીસ લશીંગટને અપમાન ક્યું; છતાં મારે કશુંલ કરવું નોંધ્યે કે તે બહુ સમજુ છે. ”

“ તેની વકીલાત કરીને તું ફરેવા શું માંગે છે ? ”

“ એજ કે, તમારા સ્વાર્થ ખાતર, હજીય તમે તેની સાથે મુલેહ કરી શકો છો. ”

“ હવે હું ગરીબ થઈ ગયો છું માટે તું મને ખરતો કરવા માંગે છે, એમજ ને ? ”

“ મારો એવો ધરાદો છેજ નહિ. ”

“ તો હું સાફ કહી દઉં છું કે તું મને છોડી દેશે તો પણ તે ધરડી ગધેડી પાસે હું બીજા માગવા પાછો જવાનો નથી. ”

થોડો વખત વીત્યા પછી મેં લશીંગટનને કહ્યું:

“ જીએ આપણી આવક ફક્ત ૩૦૦ પૌંડની છે અને ખર્ચ ૨૦૦૦-૩૦૦૦ પૌંડનો રાખીએ છીએ; માટે નોકરો ઓછા કરીએ; અંગલો ઘોડા ગાડી કાઢી નાંખીએ અને સાદાખથી રહીએ. ”

“ તુ કંઈ શીકર ન કર. ખાનાર પીનારને ખોદા દેનાર. લેણુદારો હમણાં તો ઉધરાણી કરતા નથી ને ? ઉધરાણી કરશે તે વખતે ગમે ત્યાંથી નાણાં આવી મળશે; જો બધો ભપકો કાઢી નાંખીએ તો તો પછી કોઈ ધીરતું હોય તેય નહિ ધીરશે. ”

હું સમજતી હતી કે કશેથી નાણાં આવી પડવાનાં નથી; પણ લશીંગટન સાથે દલીલ કરવાનો અર્થ નહોતો; હું અનિતિને રસ્તે ચઢી ગઈ એ વાત ખરી; પણ લેણુદેણુમાં સીધાં જ રહેવાની મને ટેવ હતી. લેણુદારો ફજેત કરે તે મને કદાપિ ગમે નહિ.

થોડા દિવસ રહી લશીંગટન સાઉથેમટન તેના દોરતો પાસે ઉછીનાં નાણાં લેવા ગયો; મને ખાતરી હતી કે તેને કોઈ એક પેની પણ આપવાનું નથી; છતાં મેં તેને જવા દીધો અને તેના ગયા પછી હું મારો દાગીનાનો દાંખડો લઈ ચાર માત્રલ દૂર ન્યુપોર્ટ કર્યામાં એક ઝવેરીને ત્યાં ગઈ.

ઝવેરી સાથે તેના અલાહેદા ઓરડામાં હું દાગીનાની કિંમત સંબંધી રકઝક કરતી હતી તેવામાં સાંકેક વરસનો એક ઉંચો કદાવર રૂપેરીવાળવાળો ઇસ્કીટાછટ ડોસો બારણું ખોલી અંદર દાખલ થયો. “પધારો સર જેમ્સ થોનલી” કહી ઝવેરીએ તેને આવકાર

આપ્યો; તે ડોસો મને જોતો થોડીવાર ઉભો રહ્યો અને “દિલગીર છું, આનુ, કે તમારાં કામમાં ખલેલ કરી” કહી ચાલ્યો ગયો.

તેના ગયા પછી જવેરીએ મને કહ્યું કે “આ સર જેમ્સ થોનલી હિંદમાંથી લાખો રૂપીઆ કમાઈ આવેલા છે; તે નવાજ તરીકે ઓળખાય છે; હજી કુંવારાજ છે; ઘણી યુવતીઓ તેમના તરફ.....”

“તે સાથે મને કંઈ પંચાત નથી; તમે આ દાગીનાનું જે કેરવનું હોય તે કેરવી દો.” મેં કહ્યું.

જવેરીએ (૪૫૦) પૌડનો એક મને લખી આપ્યો તે લઈ હું બેન્કમાં ગઈ; તો બેન્કમાં સર જેમ્સે મારી આગળજ (૫૦૦) પૌડનો એક લખી રાખેલો તે મારાં દેખતાં કેશીયરને આપ્યો. કેશીયરે તેના અને મારા બેઉ એકનાં નાણાં ગણી આપ્યાં. સર જેમ્સે મારી આગળ જઈને બેન્કના બારણાંમાં ઉભા; હું બેન્કમાંથી બહાર નીકળી એટલે તે મારી સાથે ચાલવા લાગ્યા. તેણે કહ્યું:

“છોકરી, તારે દાગીના વેચવા પડ્યા તે પરથી મને લાગે છે કે તું આકૃતમાં છે.”

“મારે જાહેર રસ્તા પર આકૃતમાં આવી પડેલી સુંદરીને પાટ બજવવો નથી.” મેં કહ્યું.

“જવેરીને ત્યાં તેં વેચેલા દાગીના ઉપરથી હું કદપી શકું છું કે તે દાગીના કદ જતની સ્ત્રીઓના હોય; વળી તું જે (૪૫૦)

પૌંડ લપ જાય છે તેના તો ઘેર જતાંની સાથે પગ થપ જશે એમ મને લાગે છે. માટે હું ૫૦૦) પૌંડ આપું છું તે લે, અને વધારે મદદની જરૂર પડે તો સર જેમ્સ થોનાલી એરોનેટને ન્યુપોટ' ખાતે ચિઠ્ઠી લખજો.”

“મોટો ઉપકાર થયો સાહેબ;” મેં કટાક્ષમાં કહ્યું, “પણ જે સર જેમ્સ એમ ધારતા હોય કે સ્ત્રીઓ તો ગમે તે વખતે રસ્તા પરથી ઉપાડી લેવાની ચીજ છે; તો મારે કહેવું પડે છે કે તેમનામાં દુનિયાદારી અનુભવની ખામી છે.”

આ સાંભળી સર જેમ્સ વિવેકથી નમન કરી બીજો રસ્તો ફેંટાઈ ગયા.

બીજો દિવસે મેં લેણદારોના બીલ ચુકવ્યાં; આથી તેઓની ધીરધાર ચાલુ રહી; મારી પાસે ફક્ત સોએક પૌંડ બચ્યા હતા; તેવામાં મારો ભાઈ સીરીલ એચિંતો મને મળ્યો. તેને ચીંથરેલાલ જોઈ મેં નિસાસો નાંખી કહ્યું:

“દુનિયામાં તું આખાદ ન થયો !”

“વેળે વેળ ખાવાના સાંસા પડે છે ત્યાં આખાદીની વાત કરે છે. હું તારા જેવી સુંદર છોકરી જન્મ્યો હોત તો વાત જુદી હતી—”

“ચુપ, હરામખોર !.....વાર પિતાશ્રીની કંઈ ખબર જાણે છે ?”

“મરી ગયાને ઘણો વખત થયો હોવો. જોઈએ કેમજો તે શોકના વસ્ત્ર નથી પહેર્યા.”

“કેવો નિદ્રા ! પિતાશ્રી તો ગાંડા થઇ ગયા છે અને દીવાનાશાળામાં છે.”

“આલો સુખી થયા ! પણ તું મને કંઈ દોઢીઆં દેશે ?”

“તે તે ત્રણ વરસમાં કીધું થું ?”

“જેવું પહેલા કરતા હતા તેવુંજ; હું ક્રાન્સ, જર્મની, અને બેલજીયમમાં ફર્યો; પણ એ દેશોના જંગલી લોકો દેવાં ને ‘છેતરપીંડી’ કહે છે એટલે મારા ધંધો કશે સફળ થયો નહિ. હવે તો અમેરીકામાં નસીબ અજમાવવાનું મન થાય છે... ..પણ ગજવામાં દોઢ પેન્સ છે અને આપણી અને અમેરિકાની વચ્ચે હજારો માઇલનો મહાસાગર પડ્યો છે.”

“તે અમેરિકા જવા કેટલા પૈસા જોઈએ ?”

“૫૦ પૌંડમાં સુખેથી જવાય; ૨૫ પૌંડમાં મુશ્કેલીથી અને ૭૫-૧૦૦ પૌંડ હોય તો અમીરગદાની પેઠે.”

આશકને ખાતર દાગીના વેચનારી હું, સગા ભાઈને શા માટે નાણાં ન આપું ? મેં તેને ૫૦ પૌંડ આપ્યા, અને ભાઈ અમેરિકે જાય તો જીંદગીમાં પાછાં મળીએ કે નયે મળીએ એવી લાગણીથી હું તેને વહાલથી ભેટી.

સાંજે લશીંગટન સાઉથેમટનથી ખાલી હાથે પાછો આવ્યો; ત્યારે મેં તેને ઘોડાગાડી કાઢી નાંખવાની સુચના પાછી કરી; પણ તેણે કહ્યું:

“તેં જ્યારે દાગીના વેચીને દેવું પતાવ્યુંજ છે તો શામાટે થોડો વખત ઘોડાગાડીની મોજ નહિ ભોગવીએ? આખરે પડશે તેવા દેવાશે.”

વળી દોઢેક મહિનો વીત્યો; એટલે ધ સ. ૧૮૪૯ ના જન્યુઆરી-માં લશીંગટન પોતાનું છ માસિક વર્ષાસન (૧૫૦ પૌંડ) લેવા સાઉથેમટન ગયો; એટલે પર હું તેને વળાવવા ગઈ હતી, ત્યાં સર જેમ્સ મને મળ્યા; તેમણે મને રાખતા વળી માગણી કરી. મેં જવાબ આપ્યો કે, “જ્યાં સુધી લશીંગટન સાથે રહેવાશે ત્યાં સુધી રહીશ અને પછી તમારી પાસે આવીશ.”

ન્યુપોર્ટમાં જે ઝવેરીને મેં દાગીના વેચ્યા હતા તેનાજ ભાષની કાઢિઝમાં દારૂની દુકાન હતી; દારૂવાળાને મારા દાગીના વેચવાની ખબર પડી એટલે તેણે અમારી પાસે નીકળતા નાણાંની ચાંપતી ઉધરાણી કરી અને અફવા ફેલાવાંની સાથે ગામના બીજા માગનારાઓ પણ આપ્યા; મેં તેઓને જવાબ આપ્યો કે મી. લશીંગટન આજ કાલમાં આવશે અને તમારું લેણું ચુકવશે.

પણ એ ત્રણ દિવસ થયા અને લશીંગટન આવ્યો નહિ એટલે બધા માગનારાઓએ પાછો દરોડો પાડ્યો; અને બંગલાવાળો પોતાનાં બાર્ડ બદલ ઘોડાગાડી લઈ ગયો; એવામાં કાંઈ ઘોડેસ્વાર આવીને મારા હાથમાં એક ચીક્રી મેલીને આપ્યો ગયો. ચીક્રી સર જેમ્સ-નવાજ સાહેબ-ની હતી; તેણે લખ્યું હતું કે લશીંગટન તને છોડી ગયો છે; માટે નકામી હેરાન ન થા; તું કહે તે વખતે તારું દેવું ચુકવી તને તેડી જવા હું ગાડી મોકલું.

ચીટ્ટી વાંચી રહી કે તરત લશીંગદન આવી પહોંચ્યો; તેણે માથે હાથ દબ કહ્યું:

“૧૫૦ પૌંડ મેળવી તેને બમણા ચોમણા કરવા હું જીગાર ખેલવા ગયો; અને હવે તેય ગુમાવ્યું; પણ ફિકર નહિ; આપણી સાખ ૩-૪ મહિના તો ચાલશે ને?”

“અરે ૩-૪ દિવસથી છેક ખસાસ થઈ ગઈ છે.....” કહી મેં તેને બધી વીતક સંજગાવી; પણ મેં તેને જરાય ઠપકો દીધો નહિ.

લશીંગદન મુંઝાઈને ઓરડામાં આંટા મારવા લાગ્યો, એટલામાં તેના હાથમાં નવાબ સાહેબની ચીટ્ટી પડી, તે વાંચી તેણે કહ્યું:

“એમ ! તેં તેનું રક્ષણ સ્વીકારવા વચન આપ્યું છે?”

“એમ ઉશ્કેરાઈ નહિ જાયો; નવાબ તો એ મહિનાથી મારી પાછળ પડ્યો છે; પણ હું તમને છોડી ગઈ?”

“તો હું તને એક ઉપાય બતાવું?”

“શા?”

“એજ કે નવાબ પાસેથી દેવું ચુકવવાને બદલે જેટલું નાણું મંગાવાય તેટલું મંગાવ; તે લઈ આપણે સીધાં લંડન ઉપડી જઈએ.”

“એડવીન હું વારાંગના છું પણ લુટાર અને ચોરડી નથી,” મેં ડાળા કાઢીને કહ્યું: “મેં તને ઉડાઉ અને ઉઠાપણ વગરનો ધારેલો; પણ તું આવો મવાલી હશે એવો મને સ્વપ્નેય ખ્યાલ નહોતો.”

“અને મને મવાલી કહેનાર, સ્ત્રીને બદલે ક્રોધ પુરુષ હોત તો હમણાં મેં તેનું માથું ફેડી નાંખ્યું હોત.”

“દારૂ ઉતરી જશે ત્યારે પરતાશે...”

“હું સમજું છું કે શ્રીમંત નવાબને પકડવા તું મને ખરતો કરવાનાં બહાનાં શોધે છે.”

એમ કહી, તે રીસાઇને સુષ ગયો પણ મને આખી રાત ઉંઘ નહિ આવી; સવારે જોઈં છું તો લશીંગટન મારા કરતાં વહેલો ઉઠેલો; નાસ્તો ખાતાં ખાતાં તેણે ગઇ રાતના બનાવ માટે પશ્ચાતાપ દર્શાવ્યો અને દારૂની અસરમાં મને તેવું બોલાયું હોય તે માટે મારી માશી માગી, અને નવાબ સાથે રહેવા જવું હોય તો તેમ કરવાની તેણે મને રજા આપી.

એટલે મેં નવાબને ચીટ્ટી લખીને સાંજના ૩ વાગે મને તેડવા ગાડી મોકલવાનું જણાવ્યું; પણ ચીટ્ટી લખ જનાર ક્રોધ માણસ ન મળે; લશીંગટને એક માણસને ૭ વાગ્યામાં કશોક મોકલેલો, બીજા માણસને પણ કંઈ કામે મોકલેલો ત્યારે મારે ચીટ્ટી મોકલવી કાતી સાથે! હજી તો હું વિચાર કર છું તેટલામાં બારણામાં એક ગાડી આવીને ઉભી; લશીંગટન વહેલો વહેલો ગાડી પાસે ગયો અને નોકરના હાથમાંથી પરખીડીઉં લઇ દીવાન-ખાનામાં જઇને બેઠા; તરત હું પાછળ ગઇ, જોઈં છું તો તે નોટના ચોડા ગણતો હતો. તેણે હસીને કહ્યું:

“આ રહ્યા, તારા નવાબે ૧૦૦૦ પૌંડ મોકલ્યા, ચાલ હવે લંડન જઇને મઝા કરીએ.”

“તેં મારા નામે ચીટ્ટી લખીને ખોટી સહી કરીને નાણું મંગાવ્યું કેની ? તું મવાલી અને બદમાશ નહિતો બીજું શું ?”

મવાલી કહે, બદમાશ કહે, પણ તારા નવાબ પાસેથી નાણું મેળવવાની સોનેરી તક જતી કરવાનું મને બ્યાજખી લાગ્યું નહિ અને તારે તો શાહુકારની દીકરી જેવાં રહેવું હતું ? બદમાશ લેણદારોને આમાંથી હું એક ફાધીંગ પણ આપવાનો નથી.”

અમે થોડી વાર તકરારમાં રોકાયાં એટલે નવાબની ગાડી પણ જતી રહી; તે જોઇ લશીંગટને વળી દસીને કહ્યું:

“ડીઅર રોઝ; તારે નસીબે તો હવે નવાબ પણ નથી રહ્યા ખાલી ગાડી પાછી ફરવાથી નવાબ સમજશે કે તેં તેને છેતર્યો છે; એટલે હવે તે તને સંઘરશે નહિ અને મારી સાથે રહ્યા વગર તારો છુટકો નથી; તારા પ્યારને ખાતરજ મારે એ યુક્તિ કરવી પડી છે.”

“લલે બીબને હાથે મારી જે દશા થવાની હશે તે થશે; પણ હું તારા જેવા અપ્રમાણિક માણસ સાથે કશો પણ સંબંધ રાખવા માગતી નથી.”

અંતે મને છોડીને તે ચાલ્યો ગયો; જતાં જતાં મેં તેનું હસ્ત-ધુનન પણ ન કયું.”

પ્રકરણ ૪૨ મું.

નેતરનો ફટકો.

લશીંગટનના ગયા પછી મેં સર જેમ્સ થોનલ્ડીને પત્ર લખી તેને બધી હકીકતથી વાકેફ કર્યો; અને મનમાં આશા રાખતી બેઠી કે તેને મારે માટે જે લાગણી હશે તો જરૂર મને તેડવા ગાડી મોકલશે. પણ કલાકો ઉપર કલાકો પસાર થયા; અને કોઈ પ્રકારની સહાય આવી નહિ; લશીંગટને તેની સ્ત્રીથી મુક્ત રહેવા માટે બંગલો મારાં નામ પર ભાડે રાખ્યો હતો; ગામમાં દુકાનદારોને ત્યાં મારા નામનાં ખાતાં ખોલાવ્યાં હતાં અને બધી ધીરધાર મારાં નામ પરજ ચાલતી હતી એટલે બધા માગનારા બંગલા આગળ અડંગો પાલી બેઠા; તેમાં વળી લશીંગટન આવિંતો આવીને ચાલ્યો ગયો તેથી તેઓને શક મળ્યુંત થયો; એટલે બગલામાંથી ચમકવાનું મારે માટે અશક્ય થઈ પડ્યું. તે દિવસ સવારની ટપાલમાં કંઈ ખબર આવી નહિ પણ અચ્ચારેક વાગે બે બેલીફ આવ્યા; માગનારાઓએ મારી સામે પકડ-વોરંટ કઢાવ્યાં હતાં; તે પ્રમાણે તેઓએ મને પકડી. હવે માગનારાઓ કરતાં મને મારાં વફાદાર નોકર ચાકરોની ફિકર પડી એટલે કપડાં બદલવાને બદલને મારા ઓરડામાં જઈ એક દાસી અને નોકરને ખોલાવી મારા વખ્યા સધ્યા દાગીનાનો દાખડો તેઓને સ્વાધીન કર્યો અને કહ્યું કે તે વેચી સાટીને તમારા બધાંના પગાર તરીકે વહેંચી લેજો.

પછી બેલીફો મને ગાડીમાં બેસાડીને ન્યુપોર્ટની કાચી જેલમાં લઈ ગયા. જેલમાં ગયા પછી મી. આલવનલીને મેં પત્ર લખી તે

નાણાં મોકલવા જાણાવ્યું. જેલમાં જે રાત સુખે દુઃખે ગુજર્યા પછી ત્રીજે દિવસે સવારે સર જેમ્સ થોન'લી કે જે આજ ગામમાં રહેતા હતા તે મારી પાસે આવ્યા અને બોલ્યા:

“દિલ્લગની; ખસ થયું હવે; ઉઠ અહીંથી; ચાલ મારી સાથે.”

મને હપનાં આંસુ આવ્યાં; સેર જેમ્સ ઉફે નવાળ સાહેબે મને છોડવી: લશીંગટને તેની સાથે દગો કર્યો હતો તે બીના તેના સમજનામાં આવી હતી. મને તે “આલબીયન હાઉસ” નામના પોતાના મહેલમાં તેડી ગયા અને તેની રખાત તરીકે હું રહી, તેજ દિવસે ખપોરે તેણે પોતાના મહેતાને મોકલીને કાઉઝ ગામના મારા માગનારાઓનું બધું લહેણું ચુકવ્યું. બીજે દિવસે સવારે મને ૧૦૦૦ પૌંડનો ચેક આપીને તેણે કહ્યું કે “શહેરમાં જા, અને પૈસા પૈ ખચી આવજે; જે એમાંથી કંઈ પણ બચાવ્યું તો હું ગુસ્સે થઈશ.” મેં પણ તે હજાર પૌંડ કપડાં દાગીનામાં ખચી નાખ્યાં, તે પછી બીજે દિવસે મી. આલવનલીનો જવાબ આવી પહોંચ્યો; ટપાલમાં તેણે મારી ઉપર ૨૦૦ પૌંડ મોકલ્યા હતા; અને જાણાવ્યું હતું કે લેડી હોટ'ન તેના ધણી સર રાલ્ફ હોટ'નનો ત્યાગ કરી તેની સાથે રહી હતી તથા સર રાલ્ફ ફાગ'તી અને નુકસાનીને દાવો માંડેલો હોવાથી તે વધુ મદદ આપી શકે તેમ નહોતું. આ પત્ર મેં નવાળ સાહેબને બતાવ્યો; નવાળે મારા નિખાલસપણાથી રાજ થઈ મી. આલવનલી ઉપર ૧૦૦૦ પૌંડ મોકલી તેનાં રૂણમાંથી મને મુક્ત કરી.

મારી પાછળ પૈસા ખચવામાં નવાળ ધણાજ ઉદાર હતા; પણ થોડા દિવસના પરિચયથી હું તેની નબળાઈઓ જાણી ગઈ. તે બહુ

છદી, કોધી અને આપણુદ હતા; તેની સામે જરાપણ ચું કે ચાં કયું તો ભોગજ ફરી વળ્યા સમજવા; મને લાગે છે કે હિંદુસ્થાન જેવા દેશમાં રહી આગ્યાથી તેનો સ્વભાવ એવો થઇ ગયો હશે. તે ખીજવાય ત્યારે ભુમ જરાડા પાડી મેલે અને આખો મહેલ ગજવી મુકે; પણ પાછા ઠંડા પડતાંય વાર નહિ લાગે. અતિશય દાર પીવાની ટેવને લીધે તેનું કલેબું સડી ગયું હતું, અને કલેબનું દદ્દ ઉભરી આવે ત્યારે તે બહુ ચીઠીઆ થઇ જતા.

મહિનો એક વીત્યા પછી એક દિવસે નવાબે મને કહ્યું:

“આજે બપોરે મારા એક જુના દોસ્ત અહિં આવવાના છે અને આપણી સાથે તે થોડા દિવસ રહેશે; અમે હિંદુસ્થાનમાં બહુ વખત સાથે રહ્યા હતા ત્યારથી અમને દોસ્તી થઇ હતી.”

તે મિત્ર છડા છે કે સ્ત્રી વાળા? વિગેરે પ્રશ્નો હું પૂછું તે પહેલાં દરવાજે આવીને અમને ખબર આપી કે બે ત્રણ મહેમાનો આવ્યા છે; એટલે નવાબ તેઓનું સ્વાગત કરવા ગયા અને હું શણગાર સજવા ગઇ; કેમકે નવાબે મને કાયમનો હુકમ આપી મૂક્યો હતો કે તેના મિત્રો અને મહેમાનો આગળ મારે હંમેશાં પૂર ભપકામાંજ રજુ થવું.

શણગાર સજીને હું દિવાનખાનામાં ગઇ ત્યાં નવાબ મહેમાનો સાથે ખુશ શુક્રતેગોમાં રોકાયા હતા અને પાંચેક મિનિટ ન થઇ તેટલામાં દરવાને આવીને કહ્યું કે મી. મોરીસ પધાર્યા છે!

મારા ધર્મપિતાનું નામ સાંભળી હું સ્તબ્ધ થઇ ગઇ. મારું અંતર ધ્રુજ ઉઠ્યું; પણ વિચાર કરવાનો અવકાશ નહોતો; નવાબે

મી. મોરીસ સાથે મારું ઓળખાણ કરાવ્યું; મી મોરીસ મારું દીન મુખ જોઈ સમય ચેતી ગયા અને અમે જાણે જાંઘડીમાં પહેલી જ વાર મળતાં હોઈએ તેમ એકબીજાની ઓળખાણ પાડી.

ત્યાર પછી જમણુવાર ચાલી અને મહેમાનોની હાજરીમાં મારે બેત્રણ કલાક સતત રહેવું પડ્યું. મેં કપડાં અને દરદાગીનાનો ગમે તેવો દોરો કર્યો હતો તો પણ હું એક રખાત હતી, રામજણી હતી, એ વાત કંઈ ડાહ્યી છુપી નહોતી; આ બે ત્રણ કલાક મી. મોરીસ માટે અને મારે માટે નરકયાતના જેવા પસાર થયા; જમી પરવારી ને પરોણાઓ બીજા ઝોરડામાં કાશી પીવા ગયા, ત્યારે હું એકલી પડી. મારી આંખમાંથી પશ્ચાત્તાપનાં અશ્રુઓ ટપક્યાં. કાશી પીને મહેમાનો આરામ લેવા પડ્યા; પણ મી. મોરીસ મારા દિવાનખાનામાં હું એકલી બેઠી હતી. ત્યાં આવ્યા લગ્નથી મારું મુખ નીચે નમી પડ્યું. તેમણે કહ્યું.

“રોઝા; તને ખબર છે કે આજે અત્રે આ સ્થિતિમાં તને જોઈને મારાં હૃદયને કેવો આઘાત થયો છે ? તું મારું ઘર છોડી ગઈ ત્યારથી હું તો એમજ ધારતો હતો કે તું ગમે ત્યાં હશે, પણ પવિત્ર જીવન ગુજારતી હશે. બીજી પણ એક વ્યક્તિ તારે માટે એવીજ આશા ધારણુ કરી રહી છે.”

“પિતાજી, મને માફ કરો હું છેકજ વંટેલી છું, તમારા જેવા મહાનુભાવો મારે માટે સારું મત બાંધી શકે છે તે આશ્ચર્ય જેવું છે, હું કાંઈનાં પણ સારાં મતને લાયકની રહી નથી. હું મોટી પાપિણી છું, મેં ગદ્ગદ કંઠે કહ્યું.

“મારો આથર તારી પાછળ પ્રાણ પાથરે છે; મેં તેને એમજ કહ્યું હતું કે રોજાને પશ્ચાત્તાપના પાવકમાં બળીને પાવન થવા દે અને પછી તેની સાથે લગ્ન કરવાની હું તને જરૂર રળ આપીશ.”

“બસ કરો, આપુજી, બસ કરો; મેં અભાગણીએ હંમેશાં જ હોઠે આવેલો અમૃત પ્યાલો ઢોળી નાંખ્યો છે...”

“પણ હવે તો તારે સમજવું જોઈએ કે આથર તારી સાથે સંબંધ જોડવાની આશા છોડી દેવી જોઈએ.”

“તમે તેને આ હકીકત કહેશો ?”

“જરૂર મારે કહેવીજ જોઈએ.”

આ પછી મી. મોરીસ એએક દિવસ રહીને જતા રહ્યા; જો કે તેમનો અસલનો કાર્યક્રમ તો અમારી સાથે એક અઠવાડિયું રહેવાનો હતો.

થોડા દિવસ પછી નવાંનું કલેજનું દંદ ઉભરી આવ્યું; અને આપણે ગમે તેટલી સેવા ચાકરી કરીએ તોય તેને સંતોષ મળે નહિ; બધાં સાથે બધાંનાં દેખતાં ખોજવાયાજ કરે; ઘણો વખત દિવસને રાત મેં તેની ચાકરી કરી; પણ તેનો નયુણા તે નયુણાજ રહ્યા. આખરે એક દિવસ રીસાઇને હું બહાર ફરવા ચાલી ગઇ. આસા પાંચ છ કલાક ભટકીને હું પાછી મહેલે આવી. આવતાંની સાથેજ નવાળે મને ઉધડી લઇ નાખી.

“આટલો બધો વખત ક્યાં ગઇ હતી ?”

“ફરવા” મેં નસકોરાં પુલાવી જવાય આપ્યો.

“અને હું મરવા પડેલો તે તને સુગ્રવું નહોતું ?”

“હું ગઈ ત્યારે તો તમે સારા હતા; તમારી પાસે બેસી રહીને
અમે તેટલું કરીએ તોય...”

“પણ તું કરીજ શું મરે છે જે?” એમ બરાડ મારીને તેણે
તો પાસે પડેલી સોનાની મુઠવાળી નેતર લપ્પને મારે બરડે ફટકા
લગાવી દીધા.

ફટકા મારતાં મરાઈ તો ગયા; પણ પછી તેના ટાંટીઆ ધુણ
ઉઠ્યા; સોટી તેના હાથમાંથી પડી ગઈ; મેં કોપથી લાલચોળ
આંખો કરી કહ્યું.

“જાંઘીમાં કાપપણ પુરુષે મને મારી નથી; તમારે હાથેજ મેં
પહેલવહેલો ફટકો ખાધો છે અને હવે તે છેલ્લોજ ગણાશે. મારે
તમારી સાથે રહેવું નથી; હું જઈ છું...”

મેં આમ જીજીકા કીધો એટલે નવાજ સાહેબ
પાણી પાણી થઈ ગયા.

“રોઝ; માંદગીને લીધે હું ચીઠીઓ થઈ ગયો છું. હું એ હાથ
જોડીને તારી માફી માગું છું. મને છોડીને ન જા.”

“જુઓ, બરડા પર એ આંગળના સોળ પાડયા છે તે.” કહી
મેં તેને બરડો બતાવ્યો.

“સોળવાળા બરડા પર કાલે ૧૦૦૦ ગીનીની શાલ ઓઢાડીશ...”

“મારે શાલ નથી જોઈતી ફરીથી આવું નહિ કરવાનું વચન
આપો તો બસ છે.”

“વારૂ તેમ; ફરીથી તને આંગળી નહિ અડાકું.”

આ પછી નવાખની તખીયત કંઈક સુધરી. માય' મહિનો બેઠો હોવાથી રૂપ પણ ખુશનુમા હતી એટલે મેં રોજ સવાર સાંજ ઘોડે બેસી કલાક બે કલાક ફરવા જવા માંડ્યું. એક દિવસે સમુદ્ર કાંઠે એક વહાણના સહના ફફડાટથી મારો ઘોડો ભડકીને ગમે તેમ નાંડો; કેટલીક વાર તો હું તેની યાળ પકડીને બાજી રહી, પણ છેવટે પડી ગઇ, આ વખતે બાવીસેક વર્ષના કોઇ સુંદર યુવકે મને ઝીલી, પરિણામે તેની સાથે ઓળખાણ કાઢતાં જણાયું કે તે લોડ' ઇલ્ડરટન નામનો અમીરજાદો હતો.

ધેર જઇ નવાખને મજકુર અકસ્માતની વાત કરી ત્યારે તેણે દીલસોજી બતાવવાને બદલે ખીજવાખને કહ્યું:

“ઘોડે બેસતાં પૂરું આવડે નહિ અને અમીરજાદોઓ આગળ હલકાઇ બતાવવા ગઇ હશે.....”

હું કંઈ બોલીજ નહિ, એટલે તો તેને વધારે ખીજવાવાનું કારણ મળ્યું. અને ખીજવાયા એટલે પાછી તરત સોટી હાથમાં લીધી. પણ મને ફટકો લગાવે તે પહેલાં મેં સોટી ઝુંટવી લઇને તેનાં બે ટુકડા કરી નાંખ્યા અને કહ્યું:

“તમારે મારાથી છુટા પડવું હોય તો અવશ્ય મને રગ્ન આપી દો; પણ હવે જો પાછા સોટી ઉગામશો તો તેજ સોટી હું તમારા બરડામાં લગાવીશ.”

નવાખ સાહેબ પાછા ખીંસીઆણા પડી ગયા, અને એક ખીજને દરચુજર કરવાનું ફાસ' વળી કલાકેક ચાલ્યું.

બીજે દિવસે લોડ' ઇલેક્ટ્રીક મારી ખચર લેવા આવ્યો, તેની સાથે મેં ઠીક માયા મમતા બતાવી, કારણ કે નવાબ સાથે હવે કેટલો વખત ગુજરશે તે નક્કી નહોતું; બીજવાર તે મળવા આવ્યો ત્યારે વાતવાતમાં મને જણાયું કે તેને તેના કાકાનો દર વરસે ૬૦૦૦ પૌંડની આવક જેટલી મીલકતનો વારસો મળેલો હતો. જીવાન અમીરજીનો સ્વભાવ પણ મને ગમ્યો.

પંદરેક દિવસ પછી હું ઘેરે બેસીને જરા દુર જંગલમાં ફરવા નીકળી ગયો, ત્યાં જાડીમાંથી નીકળી ટોબી ટ્રેસનર મારા ઉપર અણધાર્યો હુમલો કર્યો. મેં મદદ માટે પોકાર પાડવા માંડ્યા, તેવામાં આવ્યો લોડ' ઇલેક્ટ્રીક આવી ચઢ્યો, તેણે ટોબી ટ્રેસનરને મારીને ભગાડ્યો અને મને તેના કુર પંજામાંથી બચાવી. આ સાહસને પરિણામે લોડ' ઇલેક્ટ્રીક મારી સાથે પ્યારમાં પડ્યો, મેં તેને ચુંબન કરવા દીધું અને ફરવા નીકળું ત્યારે ત્યારે મળવાનું વચન આપ્યું. મારા ઘેરવાળા ટોમસના હાથમાં મેં પાંચ ગીની મેલીને આજના બનાવ વિષે નવાબને કાને કંઈપણ સણસારો જાય નહિ એમ તેને કહ્યું.

ત્યાર પછી ફરવા જતી વખતે હું રોજ લોડ' ઇલેક્ટ્રીકને મળું; એકાંત સાધીને અમે પ્રેમગોળી કરતાં, હું તેનામાં મુગ્ધ થઈ હતી; તે મારામાં મુગ્ધ થયો હતો; તેના કહેવા પ્રમાણે મારાં સૌન્દર્ય સિવાય મારી આગલી પાછલી બીના જાણવાની તેને કંઈ જરૂર નહોતી. ઇલેક્ટ્રીકનો પ્રથમ સ્ત્રી સંપર્ક મારીજ સાથે થયો હતો. એક દિવસ તેણે મને પૂછ્યું.

“તું નવાબને છોડી ને મારી સાથે રહેશે?”

“હા, જરૂર, પણ ક્યારથી?”

“એક મહિનામાં મારી બેનના લગ્ન થનાર છે, ત્યાર પછી હું
છોકે સ્વતંત્ર છું.....”

બે ત્રણેક દિવસ પછી ઇલ્ડરટન પાછો મળ્યો ત્યારે તે પ્યારનું
સંપૂર્ણ સુખ અનુભવવા વિહવળ થઇ ગયો હતો; તેથી મેં તેને
મારા શયનાગારની બાજુમાં આવેલા અગીઆનાં ગુપ્તદ્વારની કુંચી આપી
અને રાતના અગીયાર વાગ્યા પછી આવવાનું કહ્યું; કારણ કે નવાબ
માંદા હતા પણ રાતના પાસે હું બેસતી નહોતી, તેની સુશ્રુષા કરવા
સાથે એક નર્સને રાખવામાં આવી હતી.

સંકેત પ્રમાણે રાતના અગીયાર વાગે હું મારા શયનાગારમાં
ગઇ; બત્તી બુઝાવી અને કપડાં કાઢી ઇલ્ડરટનની રાહ બેતી જરા
સુતી; થોડી વારે બારણા આગળ ધીમાં પગલાનો અવાજ સંભળાયો;
ઇલ્ડરટન આવ્યો જાણી મેં બારણું ખોલ્યું અને બેઠું છું તો
ઇલ્ડરટનને બદલે મવાલી ટોબી ઐસન!

“મીસ રોઝ; તેં સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહિ રાખ્યો હોય
આજની રાત તારે એક નાદાન અમીરનદાને બદલે મારી સાથે
ગુન્નરવાની હશે.” ટોબીએ કહ્યું.

હું તો સ્તબ્ધજ થઇ ગઇ. ટોબીએ આગળ ચલાવ્યું:

“જરા પણ યુમ પાડી અથવા સહેજ પણ મોટેથી બોલી તો
તારું માથું જ ફોડી નાખીશ....અને આ પીસ્તોલ બે; જરા પણ
અવાજ...અને પરિણામ તું સમજી શકે છે.”

“તું કહે તેમ કરવા તૈયાર છું; હું તને સ્વાધીન થાઉં છું; પણ તું મને મારી ના નાંખતો...” મેં ધ્રુજતાં ધ્રુજતાં કહ્યું.

“જીવી ગાદી? એમ સીધી વાત કરને. મારે જીવતી રોઝા સાથેજ રંગરાગ ભોગવવા છે...ચાલ, આવ, ભેટ મને.”

એમ બોલી ટોળી હાથ પ્રસારતો મારી પાસે આવે છે તેટલાંમાં ઇલ્ડરટન આવી પહોંચ્યો; મારા ઓરડાનું બારણું બંધ કરવાની સાવચેતી ટોળીએ રાખી નહોતી એટલે તે ફસાયો; તે સહેજ ચમક્યો. એટલે તેના હાથમાંની પીરતોલ મેં જીંટવી લીધી; પછી મેં અને ઇલ્ડરટને મળીને તેનાં બીજાં હથિયાર પણ લઇ લીધાં; તેના હાથ પગ બાંધ્યા અને ઉંચકીને ગુપ્તદ્વારેથી તેને બંગલા અને બગીચાની બહારના રસ્તા પર લઇ ગયાં; ત્યાં તેનાં પગનાં બંધને કાપી નાંખી, સીધો સીધો ચાલ્યો જવાની તેને ધમકી આપી.

પછી અમે શ્વનાગારમાં ગયાં અને ઇલ્ડરટને મારી સાથે યથેચ્છ મોજ માણી.

સુંગારસથી લરપુર રોમાંચક વાર્તા

ઘાઘરાવાળી આટલી સુંદર વાર્તા તમોએ કદીજ વાંચી નહીં હશે, તમો આનંદમાં ડોલ્યાજ કરશો, એક સ્ત્રી ભલભલાને બનાવી-અને પુરુષોને કેમ ઠેકાણે લાવે છે, કેવી રીતે મૂર્ખા બનાવવામાં આવે છે, એક વખત વાંચી જુઓ.

ક્રીંમત રૂ. ૧, પોસ્ટેજ ચાર આના.

વિલાસ ઓફીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

પ્રકરણ ૪૩ મું.

વેરની વસુલાત.

લોડ' ઇલ્ડરટન સાથે એકાદ અઠવાડીયું ગુપ્ત સંબંધ ચાલ્યો હશે તેવામાં એક દિવસ નવાખ અગત્યનાં કામસર લાંડન જવાનું કહીને ગયા. તે દિવસની તક સાધી ઇલ્ડરટન દિવસનાં મને મહેલમાં મળવા આવ્યો અને અમે દિવાનખાનામાં ખેસી વાતો કરવા લાગ્યાં. વાતમાં ને વાતમાં જણાયું કે નવાખ પોતાની સાથે પોતાના જે વિશ્વાસુ માણસને લઈ જવાનું કહેતા હતા તેને તો ગામમાં ફરતો ઇલ્ડરટને જોયો હતો; એટલે મેં કહ્યું:

“જરૂર, દાળમાં કંઈ કાળું છે. નવાખને કંઈ વહેમ પડેલો હોવો જોઈએ.”

“તો શું થઈ ગયું? હું તને આ ઘડીએ મારી સાથે તેડી જવા તૈયાર છું; પણ મારો વિચાર સાઉધેમટનમાં રહેવાનો હાવાથી હવે ખેચાર દિવસ તું અહિં સુખે દુઃખે ગુજરી કાઢ.”

એમ કહી ઇલ્ડરટન જવા ઉઠ્યો, પણ જતાં જતાં તે મને ભેટવાની અને ચુંબન કરવાની લાલચને રોકી શક્યો નહિ; તેણે મને છાતી સરસી ચાંપેલીજ હતી, તેવામાં બડાક કરતું ખારણું ઉઘાડી સર જેમ્સ થોર્નાલીએ—નવાખ સાહેબે પ્રવેશ કર્યો.

x

x

x

પણ નવાખે તો ખીજવાયા વગર નરમાશથી વાત કરવા માંડી:
“એટલે રોઝ; તેં મને છોડી જવાનો ઠરાવ કર્યો છે.”

“હાજી.” મેં કહ્યું.

“વાર, લોડ ઇલ્ડરટન, તમારા માગમાં હું આડે આવવા માગતો નથી.” નવાબે કહ્યું.

“તો મોટી મહેરબાની, સાહેબ.” ઇલ્ડરટને કહ્યું.

“મને નનામો કાગળ મળ્યાથી વહેમ પડ્યો હતો તેથી તમને મેં પકડ્યાં છે; પણ તમો બેક સામે મને કંઈ દ્વેષ નથી; રોજ ગમે તે આશક સાથે રહેવા સ્વતંત્ર છે; તમે ગમે તે માથુક રાખવા સ્વતંત્ર છો; અને મારાં દિલની ઉદારતાની ખાત્રી કરવી હોય તો હું દરખાસ્ત રજુ કરું છું કે તમે નામદાર સાઉથેમટનમાં બંગલો રાખો તે આગમચ રોજને વધુ બેચાર દિવસ અહિં રહેવું હોય તો તે ખુશીથી પોતાનું ઘર માનીને રહી શકશે.” નવાબે પ્રસ્તાવ કર્યો,

ઇલ્ડરટનની સલાહથી મેં તે પ્રસ્તાવ કબુલ કર્યો, અને ઇલ્ડરટન વિદાય થયો.

મેં ધાયુ” હતું કે ઇલ્ડરટનના ગયા પછી નવાબ મને કપડો આપશે; પણ તેમ નહિ કરતાં તેણે કહ્યું!

“રોજ, જરા મારી સાથે ફરવા આવશે તારી ખુશી હોય તો આવજે; નહિ તો તું સ્વતંત્ર છે.”

મેં વિવેકથી હા પાડી અને મારા ઓરડામાં કપડાં બદલવા ગયું; પણ જેવી હું ઓરડામાં દાખલ થયું કે તરતજ ચારેક નોકરડીઓ વંત્રી જેવી મને બાત્રી પડી અને મારાં અંગ પરથી તમામ

દરદાગીના તથા સારાં કપડાં ઉતારી લીધાં અને એક સાદો સાલ્લોઃ મને પહેરવા આપ્યો; મારા કબાટ, ખાનાં, તથા બીજી ચીજોનો પણ સંપૂર્ણ કબજો લઈ લેવામાં આવ્યો. હું સમજી ગયું કે સામું થવું નકામું છે. તેઓ મને સિખારણુની માફક રસ્તે રજળતી કાઢી મેલવા માગે છે; એટલે મેં બેપરવાઈથી ચોરડામાંથી નીકળી ચાલવા માંડ્યું; પણ પેલી વંત્રીઓએ મને અટકાવી.

“ના, ના, નવાજ સાહેબે આપેલાં વચન પ્રમાણે તારે અહિં ત્રણ ચાર દિવસ મેહમાન તરીકે રહેવાનું છે.”

એમ કહી બધીઓ મને પકડીને મહેલના ત્રીજે મળે એક અવાવર એકાંત ચોરડીમાં લઈ ગયું, તેમાં મને હડસેલી અને બહારથી તાણું માયું. હુંકમાં તેઓએ મને કેદ કરી; એટલે નવાજનો ધરાદો સમજી જતાં મને વાર લાગી નહિ અને કેદ ઉપરાંત કંઈ કંઈ જીલમ થશે એમ મેં સહેજે કલ્પી લીધું. થોડીવાર પછી તાણું ખોલી નવાજ મારી પાસે આવ્યો.

કેમ, સગા પુરતી મળી છે ને? તારા જેવી વંદેલ રાંડ બીજી કોણુ હોઈ શકે? માઈજ ખાધને મારાજ મહેલમાં આશકને દાખલ કરીને મોજ ઉડાવવાની જોઈ મઝા? હું નીચે મરવા પડેલો કરાંઝયા કરે અને તું ખાસી વિલાસ કરે? બેશરમ, પાણી, ચોરત !”

“મને સોટીથી ફટકા મારીને તાબે રાખનાર શખ્સ તરફ હું એદિલ થાઉં તેમાં નવાઈ લાગે છે?” મેં સામો જવાબ આપ્યો.

“તો તરત મને છોડીને ચાલ્યા જવું હતું! મેં ક્યાં તને બળબળીથી રોકી રાખી હતી?”

“બળબળરીથી નહિ તો કાલાવાલા કરીને પણ રાખી હતી ને?”

“એટલે તારે કાવત્રાં રચીને જીવાન આશોકને મારા ધરમાં બોલાવી વેશ્યાવાડો માંડવો એમ? હું તેને જેટલી ચાહતો હતો તેટલીજ હવે ધીકારું છું; અને મારું વેર બરાબર વાળીશ.”

“યાદ રાખજે, સર જેમ્સ, કે આ દેશમાં કાયદો અને ન્યાય છે.”

“કાયદો અને ન્યાય બધું ઉંઘી જશે; લોડ’ ઇલ્ડરટન પાછો મળે એવો સંભવ નહિ દશે ત્યારે તને છોડવામાં આવશે; ત્યાં સુધી તો તારે કેદમાં સડવાનું છે; અને ત્યાર પછી ભિખારણુ તરીકે અહિંથી વિદાય થવાનું છે.”

“જોઇશું!”

“જેશે શું? તને આશા હશે કે ઇલ્ડરટન તને શોધતો આવશે; પણ તે નાદાન પોટાને તો બનાવીને કેથે એવો પરદેશ મોકલી દઇશ કે તારો ને તેનો આ ભવમાં મેળાપજ ન થાય.”

નવાજ ચાલ્યો ગયો અને મારી કેદી તરીકેની જીંદગી શરૂ થઇ. નોકરડીઓ મને વખતસર ખાવાનું આપવા આવતી; પણ ખોરાક હલકામાં હલકો લાવવામાં આવતો.

ચારેક દિવસ વીતી ગયા પછી એક દિવસે સાંજે દીવા વખતે મારા ઓરડાની બારીમાંથી ઝનનન કરતું એક તીર આવીને પડ્યું; તેની સાથે બાંધેલી ચિટ્ટી મેં વાંચી; તેમાં લખ્યું હતું કે “જો તમે આજે રાતના બાર વાગે તૈયાર રહેશો તો હું છોડાવીશ. લી. તમારો સેવક ટોમસ.”

હું ખુશી થઇ. બારીએથી ટોમસને હાથથી ધસારો કર્યો અને મંધરાત પડવાની રાહ જોતી બેઠી.

રાતના બાર વાગ્યા એટલે દોરડાં સાથે બાંધેલું એક પાટીયું મારી બારીએ આવ્યું; હું તેપર બેસી ગઈ અને આરતે આરતે દોરડું સેરવાયાથી બે એક મીનીટમાં જમીન પર પહોંચી ગઈ; નીચે ઉતરીને ઉંચે બેઠા જણાયું કે ટોમસ છાપરાં પર ચઢ્યો હતો અને મારો છુટકારો કર્યો હતો; પાંચેક મિનિટ પછી છાપરાં પરથી ઉતરીને ટોમસ મારી પાસે આવી પહોંચ્યો અને બગીચામાંથી જેવાં અમે બહાર રસ્તાપર નીકળવા જઈએ છીએ તેવોજ ચાંદરણાંમાં સહેલ કરવા નીકળી પડેલો નવાબ અમને સામો મળ્યો. અમે બેઉએ સમયસુચકતા વાપરી તેને પકડ્યો અને મોઢે ડુગ્યા મારી એક ઝાડ સાથે બાંધ્યો.

“કેમ નવાબ સાહેબ, કેવું વેર વાળ્યું? અને હજીય વેર વાળીશ; યાદ રાખજો!” મેં ટાણો માર્યો.

રસ્તે જતાં ટોમસે મને કહ્યું કે, લોડ' ઇલ્ડરટન આ બનાવો વિષે ફાંદ જાણના નથી; અને હું તેમને વિષે કંઈ જાણતો નથી. કાગળ પત્રો નવાબ પોતેજ લખને ફેડતા હતા; તેણે મને ઠપકો આપ્યો હતો અને મારી હીલચાલ પર દેખરેખ રખાતી હતી; તોપણ મને લાગ્યું કે હું તમને છોડાવીશ તો લોડ' ઇલ્ડરટન તેનો બદલો આપ્યા વગર રહેશે નહિ, તેથી મેં જીવસંપ્રદાન સાહસ ગુપ્ત રીતે ખેડ્યું.”

“તને જરૂર બદલો મળશે.” મેં ખાત્રી આપી.

ટોમસને મારે કહેવું પડ્યું કે મારી પાસે એક પેની પણ નહોતી; તેથી તેણે પોતાની પાસેના ૧૨ પૌંડ મને આપી દીધા અને અમે સાઉથેમ્પ્ટન જઈ લોડ' ઇલ્ડરટનને મળ્યાં.

નવાબનો રોસ, કોષ, વેર અને મારો છુટકારો એ બધી વાતો સાંભળી ઇલ્ડરટન આશ્ચર્ય પામ્યો. ટોમસને તેણે ઇનામ આપ્યું અને પોતાની નોકરીમાં રાખ્યો.

પછી નવાબ પાસેથી મારી મતા કઢાવવા મને એક યુક્તિ સુઝી, તે મેં ઇલ્ડરટનને કહી, તેણે તે અજમાવી જોવા સંમતિ આપી અને પોતે પણ બનતી મદદ કરવા તૈયાર થયો. મારી યુક્તિને અમલમાં મેલવા મેં હુશીયાર દરજ્જાને જોલાવ્યો; અને તમાશામાં જવાનું બહાનું બતાવી મારે માટે મરદનો પોશાક જેમ અને તેમ બલદી શીવી લાવવા તેને વરદી આપી. દરજ્જાના ગયા પછી પ્રેક્ષવાળાને જોલાવ્યો અને તેને “લેફ્ટેનન્ટ ફ્રેડરીક લામ્બર્ટ”, ૧૬ મી લાઇટ ડ્રેગુન્સ” એ નામનાં સુંદર કાડ જાપવાની વરદી આપી. બીજો દિવસે પેટન્ટ લેધરનાં વેલીંગ્ટન બુટની જોડી ખરીદી; એક આબુક લીધી; બનાવટી વાળની કાળી ટોપી લીધી; ઇલ્ડરટન પોતે મારે માટે બનાવટી મુછ ખરીદી લાવ્યો; ઉપરાંત મને ઉતાવળ નહોતી તોપણ ઇલ્ડરટને મારે માટે કપડાં અને દરદાગીના લીધા.

પોશાક, કાડ, વિગેરે વખતસર મળીજતાં હું, ઇલ્ડરટન અને ટોમસ સાઉથેમટનથી ન્યુપોર્ટ ગયાં; અમે મીસ્ટર અને મીસીસ જેમ્સનનાં નામે હોટલમાં ઉતર્યાં; ટોમસ આ શહેરમાં રહેલો હોવાથી કદાચ ઝોળખાઇ જાય; તેથી તેણેય બનાવટી પોશાક પહેર્યો હતો.

બીજો દિવસે સવારે મેં લશ્કરી અમલદારના જેવો પોશાક પહેર્યો; ઇલ્ડરટને મને મુછ ચોંટાડી આપી, કાટનો કાલર છાતી આગળ બંધ રાખવો કે ખુલ્લો તે વિષે ઇલ્ડરટને ખુબ મજાક કરી; અને

શીખામણુ આપી કે માથું જરા ઉંચું રાખવું; અવાજ મરદના જેવો કાઢવો; વાત વાતમાં બેચાર ગાળ પાળુ બોલવી વિગેરે વિગેરે.

પછી અમે બધાં સાથે નીકળી પડ્યાં, સંકેત એવો હતો કે નવાબને ત્યાં મારે એકલીએ જવું પણ જો અડધા કલાકમાં તેના મહેલમાંથી હું પાછી નહિ નીકળું તો ઇલ્ડરટન અને ટોમસે નવાબની ખબર લેવા જવું.

રસ્તે જતાં યુવતીઓને મેં મારે માટે વાત કરતી સાંભળી કે કેવો ફાંકડો અમલદાર છે, બીજા પાણુ બે ત્રણ પ્રસંગે બન્યા જેમાં બધાએ મને પુરૂષ જાણીનેજ વાત કરી. મને લાગ્યું કે મારા યુગ્મ વેશમાં કંઈ ખામી રહી નથી. છેવટે મેં નવાબ સાહેબના વિશ્વાસ હજુરીઆને જોયો અને તેને પૂછ્યું:

“આલખીયન હાઉસ ક્યાં છે?”

તેણે મને રસ્તો બતાવ્યો, તે સુદ્ધાં મને ઓળખા શક્યો નહિ. મેં તેને વળી પૂછ્યું:

“સર જેમ્સ થોનાલી હમણાં મળશે કે?”

તેણે હંકારમાં જવાબ આપ્યો, પછી મહેલ આગળ પહોંચતાં જણાયું કે નવાબ સાહેબ ફરવા નીકળતા હતા; મેં તેને પૂછ્યું:

“આ આલખીયન હાઉસ છે કે?”

“હા, કેનું કામ છે?”

“જરા સર જેમ્સનું કામ છે,” કહી હું જાણે સર જેમ્સને ઓળખતીજ ન હોઉં તેમ સહેલાણીની માફક ચાલુક ફરકાવતી આગળ ચાલવા લાગી.

“એમ મીસ્ટર, ઉભા રહો, હું પોતે સર જેમ્સ છું.”

“એમ કે?” કહી મેં માઈ કાડ’ તેના હાથમાં મેલ્યું.

“લેફ્ટેનન્ટ ફ્રેડરીક લામ્બર્ટ, ૧૬ મી ડેગ્રુન્સ,” નામ વાંચીને તે !
મારા મોં સામું જોવા લાગ્યા.

“હાજી, તે માઈ નામ છે, અને તેજ મારો ઓધો છે, કમખખત હોઈ તો તમારી પાસે ખુલાસો મેળવ્યા સિવાય રહું.” મેં લશ્કરી અમલદાર જેવું નાટક ભજવવા માંડ્યું.

“મીસ્ટર, એ શું બકો છો? શું એ શક્ય છે કે...?”

“શક્ય શું? ખીરીજ વાત છે. હું તે કમનસીબ સ્ત્રીનો ભાઈ છું, તેણે અમારાં ખાનદાનને કલંક લગાડ્યું છે તેથી તે મારી બેન થતી મટી ગઈ નથી, તે ગમે તેવી પતિત હોય તેથી તમે તેના પર બુલમ ગુજરી શકો નહિ, મને ખુલાસો આપો, સાંભળો છો કે સાહેબ?”

“હા, સાંભળું છું, પણ મીસ લામ્બર્ટને કાંઈ ભાઈ હતો એવી મને ખબર નથી.”

“તમને ખબર ન હોય, કદાચ તે પોતાનાં ખાનદાનનું નામ આપતાં શરમાતી પણ હોય, પણ તેથી હું તેનો ભાઈ થતો મટી શકું તેમ નથી. સાહેબ. હું ખાનદાનનું ફરજંદ છું. મેં ત્રણ હાંદ યુદ્ધ કર્યાં છે; મેં બધાઓને આબુકે ફટકાવી નાંખ્યા છે; અને કમખખત હોય તે તમને નહિ ફટકારે, સાહેબ. સાંભળો છો કે?”

“અરે, હા, ભાઈ, સાંભળું છું; તમે બરાબર મોટે અવાજે બોલો છો.” નવાબના ઠાંટીઆ ધ્રુજવા લાગ્યા.

“તો ખુલાસો આપો.”

“શાનો? તમારી ફરીયાદ શું છે? જરા ધીમેથી બોલો. ધમ-પછાડા શું કરવા કરો છો?”

“મારી ફરીયાદ? જે ઘણી મારી બેનને ફસાવી જાય તેની સામે એક તો ફસાવી જવાની ફરીયાદ અને તમે તો તેને મારી છો; કેદ કરી છો, લુટી છો અને અનેક જુલમ કર્યા છે...” એમ કહી નવાખ સામે મેં ચાથુક ઉગામી.

“ચાથુકને નીચે બાળોને ભાષસાહેબ; તમે જે વાત સાંભળી છો તે એકતરફી અને ખોટી છે.”

“શું સાહેબ; તમે મને જુઠો કહેવાની હિંમત કરો છો? દાઝયા ઉપર ડામ? મને ખુલાસો આપો સાહેબ, નહિ તો ડંડયુદ્ધ માટે તૈયાર થાઓ; તમારા જોડીદારનું નામ આપો; અલખત, પીસ્તોલજ રાખવાની છે. દશ કદમ પર, તમે કહો તો વીસ કદમ; વીસ કદમથી શીલીંગના સિંકાને પણ મેં વીંધી નાખ્યો છે; મારી બેન પર તમે કરેલા જુલમનો બદલો તમારાં લોહીથીજ લેવાશે.”

નવાખ આવી ધમકીથી થરથરી ગયો તેણે પૂછ્યું:

“પણ તમારે જોઇએ છે શું તે કહેાને?”

“મારે પૂરતો બદલો જોઇએ છે નહિ તો તમારા જોડીદારનું નામ આપો; તે પણ જાણુશે તો ખરો કે લેફ્ટેનન્ટ ફ્રેડરીક લામ્પટ કાણુ છે.”

“હું બદલો આપવા તૈયાર છું; પણ...”

“પણ, બણ, નહિ ચાલશે; મને સંપૂર્ણ બદલો જોઇએ.”

“પણ શું જોઈએ તે કહેશો કે નહિ ?”

“હા, મારી બેન સાથે તમે ચલાવેલી ગેરવત્તણુક માટે મારી પત્ર, અને તેની જે મતા હોય તે એક કલાકમાં, આ ગામની હોટેલમાં અમે ઉતર્યા છીએ ત્યાં મોકલાવી આપો.”

“તમારી બેનની મતા તો મેં આપેલી બક્ષીસો પૂરતીજ હતી.”

“પણ બક્ષીસ તે કાની મતા ?”

“અરે, તમને ક્યાં ખબર છે; તમારી બેન રાતના મને ઝાડ સાથે બાંધીને નહાસી ગઈ હતી; મારી તખીયત એક તો ખરાબ હતી તેમાં રાત્રે મારે મોઢામાં કુચા સાથે ...”

“બદલો આપો; નહિ તો દંડ માટે તૈયાર થાઓ; મારો જોડી-દાર પેલો વાડની પાછળ દેખાય.”

“તું તો ભાઈ છેક તીખાં મરચાં જેવો ગરમ દેખું; વાર, પણ કાપને કહેતો નહિ કે...”

“તે શું તમે મને શેખીખોર સમજો છો કે ? હું ખાનદાનનું બચ્ચું છું; તમે કાયદેસર વત્તશો તો આ બનાવની મારી બેન સિવાય કાપને ખબર પડવાની નથી...”

“પણ જોની, લામ્પટને નામે હોટેલમાં તારી બેનનો સામાન મોકલું તો મારા નોકર ચાકર અને ગામ લોકને વહેમ પડશે.”

“કંઈ ફિકર નહિ; હોટેલમાં મી. જેમ્સનને નામે મોકલજો, પણ જો જો જુલતા નહિ, મારીપત્ર પણ મોકલજો; એકજ કલાકમાં; નહિ તો મારે વળી આવવું પડશે, ત્યારે તો પછી દંડનીજ માગણી કરીશ.

“હા, ભાઈ, જા, તું કહે તેમ બધું હમણાં થશે.”

હું નવાજ પાસેથી ચાબુક વીંજોડતી નીકળી પડી; રસ્તે ઇલ્ડરટન અને ટોમસ મને મળ્યા; મારી સફળ થયેલી યુક્તિ અને નવાજ સાથે મને થયેલી વાતચીત સાંભળી તેઓ ખુબ હસ્યા; કલાકેકમાં મારી સર્વ મના તથા મારીપત્ર પણ આવ્યું.

પછી તેજ દિવસે ન્યુપોર્ટ છોડી અમે સાઉથેમટન ગયાં અને ત્યાંથી મેં નવાજ સાહેબને કાગળ લખ્યો કે લેફ્ટેનન્ટ લામ્બર્ટ તે બીજું કોઈ નહિ પણ હું રોજા લામ્બર્ટ પોતે હતી. અને ભવિષ્યમાં નવાજ સાહેબ કોઈ સ્ત્રી ઉપર હાથ ઉઠાવશે નહિ.

પછી સાઉથેમટન છોડી અમે લંડન રહેવા ગયાં; ત્યાં ચેરીંગ ક્રોસથી ૮-માઇલ દૂર “મોર્લો મેનર” નામની ઉત્તમ જગા અમે રાખીને રહ્યાં. મારા બધા આશંકામાં લોડ ઇલ્ડરટનનો સ્વભાવ મારા સ્વભાવને બહુજ મળતો હતો; તેનામાં વધારે પડતી કામવાસના નહોતી; આવેશ નહોતો; તેમ કોઈ વાતનો ખાસ આદરો નહોતો; તે ઉદાર હતો પણ ઉડાઉ નહોતો; પોતાની આવક બધી ખર્ચી નાંખતાં તે પાછું ફરીને જુએ તેવો નહોતો; પણ તે કરતાં વધુ ખર્ચ કદી કરે નહિ; તે બહેલો હતો; હુશિયાર હતો, બાહોશ હતો; અને સ્વસ્થ રહીને જીવનના ભોગવાય તેટલા ઉદાસો ભોગવવાની માન્યતા ધરાવનારો હતો.

પ્રકરણ ૪૪ મું.

મીરજા મહમદખાન

લોડ' પ્રેસરટન સાથે " માર્લો મેનર" (લંડનનાં પરાંમાં આવેલા બંગલાનું નામ) માં એકાદ મહિનો વીત્યા પછી હું એક દિવસ એડમંટનના બગીચામાં કંઈ ખરીદી કરવા ગયો હતો તે વખતે આથરે બ્રીજસ મને શોકના પોશાકમાં મળ્યો. તેને જોઈ લગભગ થી માઈ વદન નીચે ઢળી પડ્યું, રખાત તરીકે જાંઘળી ગુળરતાં હું કાઢને જોઈને શરમાતી નહોતી, પણ આથરને જોઈને હું હંમેશાં લજવાઈ જતી. આથરે પૂછ્યું:

“ રોડ, તું પરણી ગયો ? ”

“ ના, જોઓ મને ઓળખો છો. તેઓ મારી સાથે પરણવાનો વિચાર કરે તેવા નથી.”

“ તારી બૂલ થાય છે, એક જણ છે-જે હમણાં તારી આગળ ઉભો છે તે.”

મારી આંખમાંથી આંસુ પડ્યાં. આથરે કહ્યું:

“ આપણે પ્રથમ મળ્યાં તે વખતથી માઈ હૃદય મેં તને અપેક્ષા કર્યું છે; તે પછી તું ગમે ત્યાં બટકી હોય, ગમે તેટલી બ્રાઉન થઈ હોય, તો પણ મારા હૃદયમાં તારે માટે સ્થાન છે જ. તારી અવદશાની મને દયા આવે છે અને ગમે તે વખતે તને ઊગારી લેવા હું તૈયાર છું.”

“ થોડા વખતપર તમારા કાકા અને હું કેવા સંજોગોમાં મળ્યાં હતાં તે તેમણે તમને કહ્યું હશે.”

“હા, પણ તેમણે તિરસ્કારની ભાવનાથી કંઈ કહ્યું નહોતું, પણ દયા ભાવથીજ કહ્યું હતું, તને ખબર નહિ હોય રોઝ, કે કાકાજી ગુજરી ગયા છે.....”

“તમારા શોકના પહેરવેશથી અનુમાન ક્યું હતું ખરું.”

“હું તેમની મીઠકતનો શ્રીમંત વારસ થયો છું. જેણે મને અત્યંત ગરીબીમાંથી ઉગારી લીધો હતો તેને છોડી મને એકલાને તે દ્રવ્યનો ઉપભોગ કરતાં ગમતું નથી.”

“તો પણ, તમારી સાથે મારે દંભ કરવો નથી, તમે ધારો છો તેમ કેવળ વખાની મારી હું અનીતિના ધંધામાં પડી રહી નથી શરૂઆતમાં મને દગાથી ફસાવવામાં આવી હતી, એ વાત ખરી, પણ ત્યાર પછી પ્રમાણિક પણે રોટલો રળી ખાવાની મને જોઈએ તેટલી તક મળી હતી, કેટલાક હિતસ્વીઓએ તેવી તક આપી હતી, પણ મારે હાથેજ મેં મારો નાશ કર્યો છે, સૌન્દર્યની શેખીમાં હું હંમેશાં બાન ભૂલી છું.”

“જો હજીય તારે પવિત્ર માર્ગે વળવું હોય તો હું તને સર્વ પ્રકારની ગોઠવણ કરી આપું. તારા આત્માનું કલ્યાણ સાધવામાં મને સંતોષ મળશે.....”

“હું તમને હંમેશાં ચાહતી હતી, ચાહું છું અને ચાહીશ, પણ હું તમારી પત્ની થવાને જરાય લાયક રહી નથી. જ્યાં પડી છું ત્યાંજ મને મરી રહેવા દો.”

“વાર, વિચાર કરીને જવાબ લખી જણાવજો. કાકાજીના બંધાણનું સરનામું તો તું જાણે છેને?”

“ મારે વિચાર કરવાનો કંઈજ નથી, તમે કોઈ તમારા જેવી સદ્ગુણ સંપન્ન કન્યા શોધી લેજો, અને સ્મૃતિમાંથી મને છુસી નાંખજો.”

આ જવાબથી આચારના દિલને જબરો આઘાત થયો, તે નિસાસા નાંખતો ચાલ્યો ગયો, તેના ગયા પછી મારી આંખમાંથી અશ્રુ પ્રવાહ ચાલ્યો, જો હું સદ્ગુણી રહી હોત તો હું કેવાં સ્વર્ગીય સુખ ભોગવતી હોત !

થોડા દિવસ પછી અમે સમુદ્ર તીરે રામસગેટ રહેવા ગયાં, ત્યાં એક દિવસ સાંજના ફરવા જતાં મેં લેડી છુસીઆ કાલ્થોપને જોયું. તે ક્ષયના રોગથી રીખાતી હતી, નોકર તેને પૈડાંવાળા ખુરશીમાં બેસાડીને ફેરવતો હતો, તેણે મને બોલાવી પૂછ્યું :

“ તું મારી પાછળ પડી છે ? મને બળતીને બાળવા આ ગામમાં આવી છે.”

“ નહિ, બાપ સાહેબ, આપણે આ મેળાપ તદ્દન અકસ્માતિક છે, હું કુષ્ટ હૃદયની સ્ત્રી નથી.”

“ તો, જો, હું મરવા પડી છું, આ ગામમાં મારે વિષે કંઈ પણ ખરાબ વાત તારે મોઢેથી ફેલાવી જોઈએ નહિ.”

“ હું એવી યુગક્ષીખોર છુંજ નહિ, તમારા પિતા અને કોઈ પણ અહિં આવ્યાં છે ?”

“ મારા પિતા લોડાં ધવલી બે વરસથી ગુજરી ગયા છે, કોઈ લંડનમાં બીમાર છે અને હું અહિં મરવા આવી છું.....”

“ વાર, પણ જોખીના માટે કંઈ.....”

“તેનાં ભરણુ પોષણુ, વાંકડાની રકમ વિગેરેનો પૂરતો ખંદાબસ્ત કરવામાં આવ્યો છે.” લુસીઆએ દાંત કચકચાવીને કહ્યું.

“જણીને હું ખુશી થાઉં છું કે આખરે તમારાં હૃદયમાં માતૃ-ત્વની લાગણીનો સંચાર થયો.”

“તું મને મહેણાં મારવાજ આવી છે ને?”

લેડી લુસીઆને ખીજવાયલી જોઇ તથા તેની તખીયતનો વિચાર કરી હું ચાલતી થઇ. લુસીઆ સાથે આ છેલ્લી મુલાકાત હતી; ખીજે દિવસે તેની માંદગીએ ભયંકર રૂપ લીધું હતું અને તે ગુજરી ગઇ.

આ ગામમાંજ થોડા દિવસ પછી મને કેરોલીન સંભોર મળી; પેલા કંબુસ યાહુદી શાહુકારની દીકરી; જેને મેં તેના પિતાને સુપરદ કરી હતી; તે તેના પતિ સાથે યુરોપની મુસાફરીએ જતી હતી; તેનો કંબુસ પિતા ગુજરી ગયો હતો. કેરોલીને મારી બહુ ખાતર બરદાસ્ત કરી.

લોડ' ઇલ્ડરટનને વહાણુ ખેડવાનો બહુ શોખ હતો; તે વિષયનું તેને જ્ઞાન પણ હતું; તેણે વહાણુમાં બેસી સહેજ કરવા જવાની દરખાસ્ત મારી આગળ મેલી; બેલમોરનો મારકવીસ યુડી ગયા પછી મને પોતાને વહાણુમાં બેસી સહેજ કરવા જતાં બહુ બીક લાગતી હતી; પણ અકસ્માતો કંઈ વારંવાર તો થોડાજ થાય છે એમ વિચારી મેં હા પાડી.

વહાણુમાં ઇલ્ડરટન, હું, અને પંદરેક વર્ષનો એક ખારવાનો છોકરો; એટલાં જણુ ઉપડ્યાં; દરિયામાં લાંબે છેડે ગયા પછી સઠને

પવનની મજબુત ઓચિંતી ઝાપટ લાગી; તેથી વહાણે જરા ઓક ખાધે અને તેની કિનારા પર બેઠેલો ખારવાનો છોકરો દરિયામાં ઉથલી પડ્યો; મેં કુદરતી પ્રેરણાથીજ સઢનું દોરકું જોરથી પકડી લીધું; છોકરાને બચાવવા ઇલ્ડરટન કુદી પડ્યો; તેને તરતાં આવડતું હતું પણ અગાધ પાણીનાં બળ આગળ મનુષ્યનું બળ કેટલું? પરિણામે, છોકરો અને ઇલ્ડરટન બેઉ છુડી મુઆ; મને વહાણ ચલાવનાં આવડતું નહોતું એટલે મારીય તેવીજ દશા થતે; પણ તેવામાં કાષ્ટ બીજું વહાણ આવી ચઢ્યું; તેણે મને બચાવી લીધી હતી એમ શુદ્ધિમાં આવ્યા પછી મને કહેવામાં આવ્યું હતું. દશેક દિવસ હું સન્નિ-પાતના રોગમાં સપડાઈ હતી; તે દરમ્યાન ઇલ્ડરટનનો પિતા રામ્સગેટ આવીને પોતાના પુત્રની લાશ લઈ ગયો હતો; મારાં દાગીના કપડાં વિગેરે રહેવા દધ; મારે માટે ૨૦૦ પૌંડ તે ડાસો આપી ગયો હતો.

સારી થયા પછી ઇલ્ડરટનના ખાનગી કાગળ પત્રો, દસ્તાવેજો વિગેરે તેના પિતા ઉપર મેં મોકલાવી આપ્યા; અમારા વફાદાર નોકર ટોમસને મેં સારી સરખી રકમ આપી દિલગીરી સાથે રખ આપી; ફક્ત એક રસોયણને રહેવા દીધી અને 'બ્રોડરેસ' નામના એકાંત કરખામાં રહેવા ગઈ; આ તેજ ગામ કે જ્યાં મને જ્યોર્જ બોમોંટની પ્રથમ મુલાકાત થઈ હતી.

ઇલ્ડરટન પાછળ શોકનાં વસ્ત્ર પરિધાન કરી ત્યાં હું એકાંત-વાસ ગુજારવા લાગી; મારી પાસે પુંજ હતી; કમાવાની ફિકર નહોતી, પણ એકલાં વખત કેવી રીતે ગુજારવો? એટલે મને મારાં સંસ્મરણો અથવા કુસ્મરણો, જે કહો તે, -લખવાનો વિચાર થયો, અને દિવસો

સુધી મેં તે કામ ક્યું લખતાં લખતાં એક દિવસ મને વિચાર આવ્યો કે આ સ્મરણો હું શા માટે લખું છું? જગતને એ વાંચીને શો બોધ મલશે? રૂપસુંદરી યુવતીઓ ચાહે તે વખતે ધનના વૃક્ષ ઉગાડી શકે છે, એવો ઉદ્દેશ મારાં લેખનનો છે? પણ એની વિરુદ્ધતા બીજો વિચાર તરતજ ઉદ્ભવ્યો, સૌન્દર્યના પાયા પર ચણાયેલો રાજવૈભવ ક્યાં સુધી ટકી શકે? જ્યાં સુધી સૌન્દર્ય હોય ત્યાં સુધી! અને સૌન્દર્ય આખી જીંદગી તો ટકતું નથી. ત્યારે શું મારું સૌન્દર્ય જતું રહેશે? તો તો પછી સ્મરણો નવાં દ્રષ્ટિબિંદુએજ લખવાં પડશે-પણ સૌન્દર્ય જતાં ભૂખે મરતી થઈ જઈશ તો સ્મરણો લખાશે પણ શી રીતે? આવા વિચારોથી મને કંપારી છુટી અને ખુદલી હવામાં ફરી જીવને ઠેકાણે પાડવા હું સમુદ્રતીરે ફરવા નીકળી પડી.

સમુદ્રતીરે મી. આલવનલીનો અચાનક મેળાપ થયો; તે તેનાં દુઃખ રડ્યો; લેડી હોટ'ન સાથેના પ્રેમના કિસ્સામાં ફળેતી થયા ઉપરાંત હજારો પૌંડની તેને નુકશાની આપવી પડી હતી; ધુળ નાંખી, તેમ ક્રતાંય લેડી હોટ'ન તેની સાથે રહી હોત તો! પણ તે તો આલવનલીને છોડીને કાષ્ઠલશ્કરી અમલદાર સાથે નાતરે ગઈ હતી.

તે પછી શિયાળો ખેસતાં ઓડરટેસ' છોડી હું લાંડન ગઈ; અને પરાંમાં એકાંતમાં બંગલો રાખી રહેવા લાગી. એક દિવસ બાગમાં ફરતાં મારું ધ્યાન ગયું કે મારી પાછળ કાષ્ઠ યુવક ફરે છે; મેં તેને જોઈ લીધો, તે સીધો પાતળો, દેખાવડો એકવીશક વરસનો તરૂંજુ હતો, તેણે મારી સાથે બોલવાનો પ્રસંગ ઉપરિચિત કરવા કોશિષ કરી, મેં તેને ઉત્તેજવ આપ્યું નહિ, પરંતુ આખી રાત મને તેનાં સ્વપ્નાં

આવ્યાં, કેમ જે આ તરફ ઇલેક્ટ્રનના જેવો દેખાતો હતો. બીજે ફરવા ગઇ તો બાઇ સાહેબ, મારી રાહ જોઇનેજ આંકડાપર મેઠેલા હતા, હું તેના તરફ જોવા વગર પસાર થઇ ગઇ, એટલામાં ડ્રાઇવરે ઘોડો બડકીને તોફાને ચઢ્યો, આગમાં મેઠેલાં બધાં ગભરાઇને નહાસ-ભાગ કરવા લાગ્યાં, હું એક બાજુએ દોડી, અને ઘોડો પણ ચારે પગે ઉછાળતો મારી દિશામાંજ આવ્યો, આ વખતે પેલા તરફ મને ખેંચી લઇને ઘોડાની લાતમાંથી બચાવી લીધી. છેક પાસેથી જોતાં આ યુવક જણે બીજો ઇલેક્ટ્રન દેખાયો, હું તેની સામે ધારી ધારીને જોવા લાગી.

“કેમ કંઈ ઓળખાણ પડે છે?” તેણે પૂછ્યું.

“મારા મહુમને તમે બહુ મળતા દેખાવો છો.”

‘તે કાણ હતા?’

“લોડ ઇલેક્ટ્રન, તમે તે કુટુંબના તો નથી ને?”

“ના, રે, ના, હું તો એક ગરીબ માઆપનું ફરજંદ છું, તમે લેડી.....”

“ના, ના, હું લેડી ઇલેક્ટ્રન નથી, પણ લોડ ઇલેક્ટ્રન છુડી મુઆ તે વખતે વહાણમાં હું તેમની સાથે હતી.”

“એમ! તમે મીસ લામ્પટ છો કે?”

“હા, એક પાદરીની પુત્રી.”

“અને મારું નામ બેન્ટલી છે, મારા પિતા પણ પાદરી છે, હું અહિં એક પરદેશી એલચીના સેક્રેટરી તરીકે નોકરી કરું છું, તમે કાલે મને મળશો તો હું તમને જુ લોજીકલ ગાડન્સ બતાવવા તેડી

જમણ, ત્યાં હમણાં પરદેશથી નવાં નવાં જોવા લાયક જનવર આવ્યાં છે.”

મેં હા પાડીને ચાલવા માંડ્યું, ઘેર ગયા પછી મને વિચાર આવ્યો કે આ નાદાન છોકરાને શું કામ મારી મોહિની લાગવા દીધી? બિચારો ગરીબ છે, એનાથી કંઈ મારો ખચ પોપાવાનો છે? કાલે ફરવા તેડી જશે તેટલો ખચ પણ આપણને ભારે પડવાનો છે.

છતાં વચન આપ્યા પ્રમાણે બીજે દિવસે હું તેની સાથે જુ લો-જકલ ગાડન્સમાં ફરવા ગયો. એન્ટની સાથેના વાર્તાલાપ અને સહવાસથી હું ખુશી થયો, મેં તેને મારાં ઘરનું સરનામું આપ્યું, પછી તો પરિચય વધ્યો, એન્ટલી મારામાં વધુ અને વધુ મુગ્ધ થયા માંડ્યો, રોજ મને મળવા આવવા લાગ્યો, દોઢેક મહિનાને અંતે તેને કંઈ ૩-૪ દિવસની છુટ્ટી મળી, તે વખતે અમે રીચમંડ તરફ સંદેશ કરવા ઉપડી ગયાં, એક હોટલમાં એન્ટલીએ એ ત્રણ દિવસ માટે એારડો ભાડે રાખી લીધો, અમે ખાધું પીધું ને મોજ કરી. એન્ટલીને મેં મારા સૈન્યના સંપૂર્ણ ઉપભોગ કરવા દીધો!

એન્ટલી-હવે આશક થયા પછી ફરી નન્ડ એન્ટલી-ને મેં મારે ઘેર રોજ આવવાની છુટ આપી. દિવસે તે નોકરી કરે અને રાત મારી સાથે ગુમરે. મારો આ પ્રેમ સંબંધ વિચિત્રજન હતો, કેમ જો એન્ટલીની હું રખાત નહોતી, પણ એન્ટલી મારો રખાત હતો. હું તેને ખવડાવતી, પીવડાવતી ને મોજ કરાવતી; એકાદ એ પ્રસંગે તેણે મને કંઈ બક્ષિસ આપવા પ્રયત્ન કર્યો પણ મેં તે લીધી નહિ, અને તેની ગરીબ સ્થિતિ પ્રમાણે તેણે મારી પાછળ કંઈપણ ખચ કરવો નહિ એમ તેને સાફ સાફ કહી દીધું.

થોડાક મહિના બેન્ટલી સાથે મોજ માણ્યા પછી મારી ત્રીજેરીનું તળાપું દેખાયું. દાગીના વેચી મારે ગુજરાન કરવું નહોતું; તેવામાં બેન્ટલીને સગાંનાં મરણને લીધે સ્કાટલેન્ડ જવું પડ્યું; એટલે મેં કાષ્ઠ સોનાની ચઢી શોધી કાઢવાનો વિચાર કર્યો અને બીજેજ દિવસે હું બ્રુ લોન્ડલ ગાર્ડન્સ જેવા ફેશનેબલ બગીચામાં ફરવા ગયો.

બગીચામાં આજે શ્રીમંતો અને અમીર ઉમરાવોની ગીરદી હતી; કેમજે ધરાનનો એલચી મીરઝા મહમદખાન પણ ત્યાં આવેલો હતો.

બગીચામાં ઘણા શંકડેરાવોની નજર મારાપર પડી; પણ મને તેઓની દરકાર નહોતી; મારે ધરાની એલચીને જોવો હતો; અને તેને જોયો; તે ખાસો હિંચો, કદાવર, પહોળા છાતીવાળો, માંજરી આંખનો, ભૂરાવાળવાળો ધસડી ટાઇટ, પાંત્રીશેક વર્ષની પૌઠ વયનો ચગોર રાજ્યનિતિ નિપુણ શખ્સ હતો. એલચીની નજર મારાંપર પડી અને તેની આંખમાં ચમકાટ તરવર્યો; તેણે વારંવાર મારા તરફ નજર નાંખી; તેથી લોકો પણ વળી વળીને મારા તરફ જોવા લાગ્યા; મેં શરમાળ બાળાની પેઠે નયનો નીચાં ઢળ્યાં અને બીજા બાળુએ ચાલી ગયો; મીરઝા પણ મારી પાછળ પડ્યો; બગીચામાં મને તેની સાથે બેચારવાર ભેટો થઈ ગયો; અધી વાર તેની અને મારી દ્રષ્ટી મળી. પછી હું ઘેર આવવા નીકળી; થોડી વારે પાછળ ફરીને નજર કરું છું તો મીરઝાના એક અંગ્રેજ હુકુમીઆને મેં જોયો; મેં આગળ ચાલ્યાજ કીધું; છેવટે એક નીજન ગલીમાં તેણે મને પકડી પાડી. તેણે કહ્યું:

“બાપ સાહેબ, જરા ઊભા રહો તો મારે તમારી સાથે વાત કરવી છે.”

“તમે કોણ છો?” મેં પૂછ્યું.

“મારું નામ પીટરસન છે; હું ધરાની એલચી મીરઝા મહમદખાનનો નોકર છું; અને તમો ‘મીસ લામ્પટ’ છોને?”

“હા; તમે મને કેવી રીતે ઓળખો?”

“હું પહેલા લોડ ઈવન્સનો બટલર હતો; તે વખતે તમે તેને બેચારવાર મળવા આવ્યાં હતાં; ત્યારપછી કેપ્ટન ફોર્ટેસ્ક સાથે મેં તમને ફરતાં જોયાં હતાં.....”

“વાર, હવે તમારે વાત શી કરવી છે?”

“વાત જરા નાજુક પ્રકારની છે; તમે ગુસ્સે નહિ થાઓ નો કહું.”

“જોલો.”

“મીરઝા તમારા પર મોહી પડ્યો છે. અને તમારી મુલાકાત ચાહે છે.”

“ક્યાં? ક્યારે? કેવી રીતે?”

“સાંજના તેના ખાનગી બંગલે તમે આવો અથવા તમારે ઘેર તે આવે.”

“વાર, આજે સાંજના ૭ વાગે હું મીરઝાને બંગલે આવીશ.”

સાંજના હું સોળે શબ્દગાર સજ્જને તૈયાર થઈને બેઠી; પીટરસન મને ગાડી લઈને તેડવા આવ્યો; તેની સાથે હું મર્ષ. રસ્તે વાતચત

વાતમાં જાણી લીધું કે મીરજા ખપ પૂરતું અંગ્રેજ ખોલી જાણે છે પણ સમજી શકે છે ધણું.

ગાડીમાંથી ઉતરતાં બે ત્રણેક ગુલામો મને લેવા આવ્યા; તેઓ મને એક વિશાળ દિવાનખાનામાં લઈ ગયા; જ્યાં ખુરશી ટેબલો નહોતાં; પણ કિંમતી ગાલીચા અને ગાદી તકીઆ ખીંચાવેલા હતા, ખાવાપીવાનું ફળદ્રુપાદી સર્વ મનમાનતું અને જોષ્ઠ્યે તેટલું હતું, દિવાનખાનામાં મને દાખલ કરીને ગુલામો બહાર ચાલ્યા ગયા, મીરજા ગાદીપર પલાંડી વાળીને બેઠેલો હતો અને ગડગડ ગુઢગુઢ હુકકા પીતો હતો. તેણે મારો હાથ લપ્પને ચુમ્યો અને મને છેક પાસે બેસાડી. મુસલમાન હોવા છતાં તે પાણીની જગ્યાએ શેરબેન પીતો જણાયો. થોડી આડી તેડી વાત કર્યા પછી તે મૂદા પર આવ્યો અને મને રખાત તરીકે રાખવા દરખાસ્ત મેલી; મેં તે સ્વીકારી, તે મને લુજ લરીને બેટયો અને રાત્રે ૧૦ વાગે હું ઘેર ગઈ. બીજે દિવસે સવારે મારી રસોયણને પગાર ઉપરાંત બક્ષિસ આપી મેં વિદાય કરી; ધર, સરસામાન બધું થોડીવારમાં કાઢી નાંખ્યું; અને દશ અગીયાર વાગ્યામાં ફરાગત થઈ મીરજાના અંગલામાં જઈ બેઠી. અંગલામાં નોકર ચાકરોમાં ૮ કાળા ગુલામો હતા; પણ મારા ગયા પછી મેં એક અંગ્રેજ રસોયણ અને એક અંગ્રેજ દાસી રખાવ્યાં; હજુરીઆ અને ધોડાવાળા અંગ્રેજો હતા; મીરજાની ઓફિસ-એક્સચીખાતું-પોટમન સ્કવેરમાં હતી; ત્યાં તે દિવસે બેચાર કલાક જઈ આવે અને બાકીનો વખત અંગલામાં મારી સાથે ચેનબાજીમાં ગાળે.

મને બધી બાબતોનું સુખ દેખાયું, પણ એક બાબતનું બલીમ દુઃખ હતું; મીરજા મને બહાર નીકળવા દેતો નહિ; તે મને મુસલમાની જનાનાની પેઠે જનાનખાનામાંજ રહેવા કહેતો હતો; એટલું સદ્ભાવ્ય કે મને ખુરખો પહેરવા આગ્રહ ન કર્યો; બાકી તેમ કરવા તેણે કહ્યું તો હતુંજ. નવું સવું હતું ત્યાં સુધી તો મને ગમ્યું; પણ પછી એકાંતવાસનો કંટાળો આવવા લાગ્યો; એટલે બીજો કંઈ ઉપાય નહિ હોવાથી મેં મારાં રમરણોની પોથી લખવામાં વખત ગુંજારવા માંડ્યો. એમ બેએક મહિના વીત્યા કેટલે એક દિવસ મીરજાએ મને પૂછ્યું:

“જાની, હવે વિલાયતમાં રહેવાની મારી અવધ પૂરી થવા આવી છે; જો તું મારા દેશમાં આવશે તો હું તને મારી બીબી બનાવીશ. જો મારી સાથે તારું દિલ હજી નહિ લાગ્યું હોય તો તારે ખાતર હું વિલાયતમાં થોડાંક અઠવાડિયાં રહું.”

“નામદાર, તમે મારી આગલી પાછલી થોડી ઘણી તો જાણતા હશો; છતાં મને બીબી બનાવશો?”

“અરે, તું અમારા મુસલમાની રાહરસમ જાણતી નથી; તું એક ખુબસુરત પરી છે; મુસલમાનો કોઈબી ઓરતની આગલી પાછલીની દરકાર કરતા નથી; જેના ઉપર દિલ લાગે તેને તેઓ બીબી બનાવી શકે છે; તું વેશ્યા હોય તેથી મારી બીબી બનાવવાને નાલાયક ઠરતી નથી.”

મીરઝાની દરખાસ્ત તો ઠીક હતી; પણ મને માતૃભૂમિ છોડીને ખરાન જેવા અધઃજંગલી દેશમાં જવાનું ગમતું નહોતું; વળી મારા પિતા પાગલખાનામાં હતા; તેમને કામવાર ભાન આવે અને મને મળવા આહે તો? મારો સીરીલ અમેરિકા ગયો હતો; તેની પણ મને ચિંતા થતી હતી; વળી મીરઝાના દેશમાં તેનાં ઝનાનખાનામાં અનેક બીબીઓ હોય તેમાં વળી હું એક વધારાની થઇને તખ્તેલામાં પડું; એ મને ઠીક લાગ્યું નહિ.

હું ચુપ રહી એટલે મીરઝાએ કહ્યું; “વાર, વિચાર કરીને જવાબ આપજે, તારા દેશના રીવાજ પ્રમાણે તારી સાથે મહેમાનોની મુલાકાત કરાવવાનો મને ખ્યાલ હતો, પણ આજ સુધી તેમ બની શક્યું નથી, તેથી આજે સાંજે મારા એક અંગ્રેજ દોસ્ત સાથે મુલાકાત કરાવીશ તે એક લામક તરણ છે.”

સાંજે સાત વાગે હું શય્યગાર સજીને મેહમાનને આવકાર આપવા તૈયાર થઇને બેઠી અને મીરઝા વખતસર આવ્યો, તેણે મેહમાનને આગળ કરી મારી સાથે ઓળખાણ કરાવી. હું મેહમાનને જોઇને ચમકી, કેમજે તે બીજો કામ નહિ પણ મારો હૃલો આશક ફ્રીડનન્ડ બેન્ટલીજ હતો! અમારી સાથે તે બેત્રણ કલાક રહ્યો તેટલો વખત જાણે અમે બેઉ એક બીજાથી અજાણ્યા હોઇએ એમ વત્યાં તેના ગયા પછી રાત્રે મને તેનાં ને તેનાંજ સોણલાં આવ્યાં.

પ્રકરણ ૪૫ મું.

માતને કિનારે

બીજે દિવસે સાંજે હું ઘોડે બેસીને ધરવા નીકળી, એકલી ફરવા જવાનો મીરઝાનો હુકમ નહોતો એટલે ઘોડાવાળો પણ સાથે હતોજ. બાગમાં મારા ધાર્યા પ્રમાણે બેન્ટલી મને મળ્યોજ, ઘોડાવાળો વિવેકથી દૂર ઉભો હતો એટલે અમે મૂખપર કંઈ પણ મનોભાવ બાબ્યા વગર વાતચિત કરવા માંડી. મેં કહ્યું:

“ફીડીનન્ડ, હું એક ખુલાસો કરવા આવી છું.”

“ખુલાસો શાનો હવે? તું મને તજીને જતી રહી...”

“જો એમજ વાત કરવાનો હોય તો હું આ ચાલી...”

“ના, ના, ઉભી રહે.”

“ત્યારે સાંભળ, મારી પાસે નાણાં ખુટી પડ્યાં તેથીજ હું મીરઝા કને રહેવા ગય.”

“તે તો હું પણ સમજું છું; હું શ્રીમંત હોત તો તારા વિયોગનો આધાત મારે કદીય સોસવો પડત નહિ.”

“એ તો ઠીક; પણ તું આ મીરઝાને ત્યાંજ નોકરી હતો એમ તે મને અગાઉ કેમ નહિ કહ્યું?”

“અરી વાત એ છે કે હું તને મીરઝાનું નામ કહું તો તને તેને જોવાનું કુતુહલ થાય અને મીરઝા કહાય તને જુએ તો... અને મારી ગેરહાજરીમાં તેમજ થયું ને વળી!”

“આપણા આગલા પરચયનો મીરજાને કંઈ શક છે?”

“હું નથી ધારતો.”

“મારી રિચતિ કેવી કફોડી છે તેનું તને જ્ઞાન છે? હું ખરેખર ઠેઠાનું ભોગવી રહી છું; છતાં નાણાંની લાલચને લીધે મીરજાનું રક્ષણે છોડી શકાય તેમ નથી.”

“વારૂ, પણ તારા શયનાગારની બારી કંઈ બાજુએ આવેલી છે?”

“એટલે તું શું કરવા માગે છે?”

“જો; મીરજા કંઈ તારીખે કેટલે વાગે ક્યાં હોય તે મને બધી ખબર આગળથી પડે છે: આજે રાત્રે એ કીવ ખાતે મેળાવડામાં જનાર છે ત્યાંથી રાતોરાત પાછો ફરી શકે તેમ નથી.”

ફૂડી'નન્ડના આગ્રહથી હું સ્વાધીન થઈ અને મારા શયનાગારનો, બગીચાનો, વિગેરે અંતરાયોનો તેને નકશો સમજાવ્યો. ફરીને ઘેર ગયા પછી મીરજાનો સંદેશો આવ્યો કે કાલ સુધી તે મને મળી શકે તેમ નથી.

તે પછી વખતસર હું શયનાગારમાં ગઈ; મધરાત પડતાં જતીઓ છુટાવી, અને ફૂડી'નન્ડ સાથે કરેલી ગોઠવણ મુજબ સ્નાનાગારમાંથી તેને દાખલ કરીને (તે જમાનાનાં) “લિક્ટ” જેવાં એક સાધનથી શયનાગારમાં લાવી અને તેના જુજપિંજરમાં પૂરાઈ...

આ પ્રમાણે એકાદ મહિનો વીત્યો: જે દરમ્યાન ફૂડી'નન્ડે મારી સાથે ૮-૧૦ રાત રંગ માણ્યો હતો. હું રોજ ફરવા જતી

ત્યારે લોકો સાથે વાતચિત કરવામાં એવી સાવધ રહેતી કે ઘોડા-વાળાને મારી વતણુક વિષે શક પડે નહીં.

મીરજામદમદખાનિ એક દિવસે સવારે મને કહ્યું કે “હું એ ત્રણ દિવસ એક ઉમરાવને ત્યાં બહારગામ જવાનો છું: જાની, તને એકલી છોડી જતાં હું દિલગીર છું: પણ મારે જવું જ નોંધ્યે.”

મને લાગ્યું કે આ કારણથી આજે રાત્રે ફડી'નન્ડ આવશે : અને મધરાતે તે આવ્યોજ. પલંગમાં પડ્યા પછી મેં તેને પૂછ્યું :

“ફડી'નન્ડ, તને ખાતરી છે કે આપણાં આ ભોપાળાં વિષે કોઇને શક નહિ પડ્યો હોય.”

“આપણી સાવચેતી એટલી બધી છે કે કોઇને વહેમ પડે નહિ.”

“પણ કદી પકડાયાં તો માર્યાં જ નોંધ્યે નો.”

“કોઇ દહાડો નહિ અને આજે આવી વાતો તું કેમ કરે છે?”

અમારી વાતચીત આગળ ચાલે તે પહેલાં અમે કોઇના પગલાં સાબળ્યાં : બત્તીનું એક કિરણ પણ ફાટમાંથી ઓરડામાં પ્રવેશ્યું; અમે શ્વાસ બંધ કરી નિશ્ચેષ્ટ પડી રહ્યાં; પગલાં ગુલામોનાં હતાં તે મેં પારખ્યાં. પણ મીનીટ બે મિનિટમાં મિરજા પોતે પણ આવ્યો તે ખોલ્યો :

“જો જીંદગી વહાલી હોય તો ગુપત્યુપ રહેજો. મારા બંમલામાં હું કંઇ ભોપાળાં ખુલ્લાં કરવા માગતો નથી. રોજ, કપડાં પહેરી રહે ત્યારે બારણાં ઉઘાડજો.”

પકડાઈ જવાથી હું ધુજી ઉઠીઃ પણ ફડી'નન્ડ મને આશ્વાસન આપતો બોલ્યોઃ “રોઝ, ડીયર, ગભરા નહિઃ મહેનત મજૂરી કરીને હું તારું પોષણ કરીશ.”

કપડાં પહેરીને બારણાં ઉઘાડ્યા પછી મીરઝા એકલો ઓરડામાં આવ્યો; અને ફડી'નન્ડને સંબોધીને બોલ્યોઃ

“બેન્ટલીઃ તું કાલાવાલા કરીને નોકરીએ રહ્યો હતો; તારાં ગરીબ કુટુંબની દયા જાણી મેં તને તારા માગ્યા કરતાં બમણો પગાર માંડી આપ્યો હતો; તે મારા ઉપકારનો તેં આવો બદલો વાળ્યો એમને?”

“સાહેબ, તે કરતાં પણ તમે વધારે ઉપકાર કર્યા છે તે હું કબુલ કરું છું; પણ મીસ લાન્ગટ સાથે તમારા કરતાં મને આગળની ઓળખાણ-ઓળખાણ શું?—પ્યાર હતો.”

“તેથી શું થયું? એ ઓરતને મેં બીબી તરીકે રાખી હતી અને બીબી બનાવવા મેં તેને કહ્યું પણ હતું; તેના તારે વિચાર કરવો જોઈતો હતોઃ તારો આગલો પ્યાર હતો માટે તું ગુપ્ત પ્રવેશ કરીને તેની સાથે મોજ કરવાનો હક ધરાવે છે કે?”

“ત્યારે હવે તમે કરવા શું માગો છો? તેજ કહી દોને.”
“ફડી'નન્ડ બોલ્યો.

“મારી રખાત સાથે વ્યભિચાર કરવાથી મેં તને કાઢી મેલ્યો. એ સ્ત્રી તારા ખાનદાન ઇજ્જતદાર પિતાને બહુ દુઃખ લાગે, હું ઇંગ્લેન્ડમાં છું તેટલો વખત તને હંમેશની માફક નવાવી લાગે.

અને જતી વખતે એક ઉમરાવ પાસે તને નોકરી મળે એવું લલ્લા-
મણુ પત્ર હું લખી આપીશ, અને રોજ, તારે હમણાં ને હમણાં
લાંડન છોડી, પીટરસન અને એક દારી સાથે પારીસ જવું પડશે,
વિલાયતનું કામકાજ પુરું કરી ત્યાં આવીશ, ત્યાં થોડોક વખત
ગુમરી હું મારે દેશ પાછો ફરું તે વખતે તારે મારી સાથે આવવું
કે નહિ આવવું એ હું તારી ખુશીપર છોડું છું. જો તમે એક
આ શરત કબુલ કરો તો હું આ ભોપાળાંપર અંધાર પિછોડો
ઢાંકવા રાજી છું.”

અમે એક જણે હા પાડી.

“ત્યારે એક બીજાને હસ્તધુનન કરી છુટાં પડો.” અમે તેમ કયું,
ફીડીન-ડે આંખનો ધસારો કર્યો, મેં તેને ગુપચુપ ચાલ્યા જવાનો
વળતો ધસારો કર્યો, અને તે ગયો.

પછી મીરજાએ મને કહ્યું, “રોજ, ગાડી તૈયાર થાય છે તેટલે
વખત હું તારી સાથે વાત કરવા માગું છું, પણ આ ઓરડામાં
નહિ, કે જ્યાં પેલો પલંગ મારી નજર સામે રહે છે, બીજા ઓર-
ડામાં ચાલ.”

હું તેની પાછળ પાછળ ગયો, તે મને એક અગમણી ભોંયરાં જેવી
ઓરડીમાં લઇ ગયો, અને કંપારી ખાંધને હું પાછી હડવા જાઉં
છું તેવામાં એ ગુલામો મને પકડીને તે ઓરડીમાં ધસડી ગયા.
અહિં હવે મીરજા મહમદખાને પોત પ્રકાશ્યું:

“કુલટા, ખખરદાર જો જરા પણ અવાજ કર્યો તો, આ ગુલા-
મની તરફાર હમણાંજ તારું ડોકું ધડથી જુદું કરી નાંખશે”

“ઓ ખાન, મને બચાવો.” મેં રડી પડીને કહ્યું. મારું હૃદય એકદમ ધડકવા લાગ્યું.

“સાંભળ, ઓ રંડા હવે તારી જીંદગી માત્ર ધડી પળની છે, પણ તેટલામાં સાંભળી લે;” મીરજા મહમદખાને કહેવા માંડ્યું: “તું શું એમ સમજી હતી કે તારી બદયાલ મેં માફ કરી હતી? પણ હવે તારે મરવાનુંજ છે, તારું અહિં ખુન કરવામાં આવશે તે જગત જાણવાનું પણ નથી, તે વતમાનપત્રોમાં એક ફ્રેન્ચ નાઝનીના બેદી ખુનની વાત વાંચી હશે, તેવુંજ બીજા બેદી ખુન તારું થશે અને કોઈ કુતરાને પણ ખબર પડવાની નથી કે કોનું અને કોણે ખુન કર્યું છે! તારો આશ્ચક તો જાણશે કે તું પારીસમાં છે, માટે હવે તારા ખુદાની બંદગી કરી લે.”

મોતનો પયગામ સાંભળી હું કેટલું રડી કકળી, મેં કેટલા કાલા-વાલા કર્યા, મારાં પાપ કેટલાં જાંભાર્યાં, આખી જીંદગીમાં બનેલા બનાવો મારી મનોદ્રષ્ટિ સમક્ષ કેવા તરી આવ્યા! એ બધાંનું ભયાનક વજન હું શી રીતે કરું?

“ચલાવ, સાવધ, તૈયાર.” એટલા શબ્દો મીરજા બોલતાંની સાથે ખુલામોએ મારા મળામાં દોશીની ફાંસી નાંખી. પવનથી પાંદડું ફફડે તેમ હું ફુગવા લાગી; મારા જેવા પાપી જીવથી આવા ભયંકર વખતે તે ખુદાની બંદગી પણ શક્ય? મારી જીભ જાણે સીધાં જવા લાગી, છતાં માસૂથી મોતના જેવી એક છેલ્લી ભયંકર ચીસ પડાઈ ગઈ.

અને તેજ પળે ઝોરડીનું બારણું ધડાકે હાથે ઉઘડી ગયું.

એન્ટલી અંદર ધસી આવ્યો, અને મુઝાં ખાપ હું તેના હાથમાં ઝીલાપ પડી.

મને જાન આવ્યું ત્યારે જણાયું કે હું મારાં જુનાં-મીરઝા મહમદ-ખાનને ત્યાં જવા પહેલાંનાં-ધરમાં હતી. મારી નસને પૂછતાં જણાયું કે હું એક મહિનો જેજાન પડી રહી હતી, અને કંઈ કંઈ લવારા બકારા કરતી હતી, પછી થોડીવારે એન્ટલી પોતે આવ્યો, તે મને જાનમાં આવેલી જોષ ખુશી થયો. ત્યાર પછી એ દિવસે ફ્રીડન-ડે મને બધો હેવાલ આપ્યો:

“પહેલેથીજ મીરઝા મહમદે પીટરસન, તેનો ઘોડાવાળો અને બીજાં માણસોને તારી જાણસી કરવા મેલ્યાં હતાં એટલે આપણે પકડાપ ગયાં તેનો તો તને ખ્યાલ આવ્યો હશે; પણ પકડાયા પછી મીરઝાએ જે દેખાતી ઉદારતા બતાવી તેમાં મને પાકો વહેમ પડ્યો હતો; તેથી પીટરસન મને દરવાજાની બહાર કાઢી ગયો તો પણ હું પાછો અંદર દાખલ થયો; એશીયાના માણસોની વેરની વૃત્તિનો મને કંઈક ખ્યાલ હોવાથી તારી જાણગી માટે મને બહુ ધાસ્તી લાગી હતી અને મારે લીધેજ તું તેવા ભયમાં ફસી પડી તે માટે મારું હૃદય પણ મને ડાખતું હતું; એટલે મારું પણ જે થવાનું હોય તે થાય એમ વિચારી હું બંગલામાં ધુસ્યો; પીટરસને મને અટકાવ્યો એટલે મારો વહેમ વધારે મજબૂત થયો; પીટરસનને મેં મુકેકો મારી ગળાડી દીધો અને હાંફેલો હાંફેલો અંદર બંગલામાં જોઈ જુ તો એક ઓરડીમાંથી મેં પ્રકાશ આવતો જોયો; તેવામાં તારાં ઓઢાંની ચીસ મેં સાંભળી...”

“અને મને બચાવી; પણ પછી શું થયું?”

“તારાં ગળામાંની ફાંસીની દોરી કાઢીને ફેંકી દીધી, કુદકો મારી ગુલામના હાથમાંથી તરવાર છીનવી લીધી અને બોલ્યા કે મારાં શરીરમાં લોહીનું એક ટીપું હશે ત્યાં સુધી હું બધાને પુરો પડીશ, આ જોઇ મીરજા જંબવાણો પડી ગયો, તેવામાં પીટરસને આવી તેના કાનમાં કંઈ કહેવાથી તેણે પોતાની તરવાર મ્યાન કરી અને મને કહ્યું કે તે ફક્ત તને (રોઝાને) બીવડાવવા માગતો હતો અને નહિ કે મારી નાંખવા, પણ તે તો તેની કહેવાનીજ વાતો? આખરે પીટરસને વચ્ચે પડી ગાડી મંગાવી આપી તેમાં નાંખીને તને અહિં લઇ આવ્યો.....મારે બધી વાત ગુપ્ત રાખવી હતી, પણ તેં કેટલાક લવારા બેભાનપણામાં કર્યા હતા...

“ફ્રીડનન્ડ, તેં મને મોતમાંથી ઉગારી! હું તારો પાડ કેવી રીતે વાળું?”

“પાડ બાડ કંઈ નહિ; મેંજ તને મોતના ડાચામાં નાંખી અને મારાથી તું બચી: બસ ખુદાનોજ પાડ માન.”

“પછી, મારી બેભાની દમ્મ્યાન શું થયું?”

“મેં તારાં વસ્ત્ર દાગીના મેળવવા કોશિષ કરી; પણ કંઈ વળ્યું નહિ, કેમજે પહેલાં ત્રણ દિવસ તો તારી પાસેથી ખસાય તેમ નહોતું: ચોથે દિવસે હું બહાર નીકળ્યો અને જોઈ છું તો મીરજા અને પીટરસન એલચીખાતું છોડી ચાલ્યા ગયેલા અને અંગણે પણ ખાલી કરી ગયેલા.”

“ ત્યારે તો હું તારે માથે પડી. ”

“ કાંઈ ફિકર નહિ, ખુદા પુરું કરશે. ”

મને લાગે છે કે ફ્રેન્ચ નાઝીનીના ખુનની વાત બહાર પડે માટે જ મીરઝા તરત નાસી ગયા.

મારી આ માંદગી બીજા બે મહિના પહોંચી એટલે ઇ. સ. ૧૮૫૦ નો અકટોબર મહિનો પૂરો થયો. ત્યાર પછી હું હરવા ફરવા શકિતવાન થયો. આ માંદગીએ મારું ‘સૌન્દર્ય’ નષ્ટ કર્યું અને આરસામાં જોતાં ગાલપર જીવાનીની સુરખીબરી લાલી પાછી આવતી દેખાઈ નહિ; એટલે કે ‘સૌન્દર્ય’નું તત્ત્વ-જીવનનું-તત્ત્વજ-મારામાંથી નષ્ટ થયેલું મને સ્પષ્ટ જણાયું; હું સમજી ગયો કે જીવાની હવે જવા લાગી છે.

પણ એન્ટલીને મારાં ‘સૌન્દર્ય’માં કંઈ ફરક જણાયો નહિ; મારા દાંત સ્ફટિક જેવા ચક્રચક્રતા હતા; આંખોમાં ચમકાટ હતો; વાળમાં કાળાશ જેવી ને તેવી હતી; ગરદનની સીધાઈ અને સફેદાઈ કાયમ હતી; હાથની ગોળાઈ તેની તેજ હતી; શરીર સહેજ સુકાયું હતું; ગાલ બેસી ગયા નહોતા; એકંદરે ગોરવણું જેવા પછી એન્ટલીને સુરખીબરી લાલીયે ક્યાં જોઈતી હતી ?

પણ મારા નસીબમાં તો એન્ટલીનો પણ વિજેગ સજોલો હતો; પોતાના મિત્ર માર્કંત એન્ટલીના પિતા રેવરંડ એન્ટલીને ખબર થઈ કે તેમનો કુળદીપક કંઈ ધંધો ચાકરી કરતો નથી, પણ કોઈ ચાંદ રાખીને પડ્યો છે, એટલે તે બિચારા એક દિવસ દોડી આવ્યા,

તેમણે બાળુના ઓરડામાં બેસી ફડી'નન્ડને સમજાવ્યો કે “આ સ્ત્રીને (મને) છોડી દેશે તો તને ડાટ'મથમાં સરકારી નોકરી અપાવીશ. જીવાનો ગમે તેવી સ્ત્રીઓ સાથે રહેવાથી જીંદગી બગાડે છે... માટે વિચાર કરીને કાલે મને છેવટનો જવાબ આપજે.”

તેમના ગયા પછી ફડી'નન્ડ મને કહે છે:

“હું પિતાજીનું કહ્યું એક શરતે કમુલ રાખું, તું જાની માની ડાટ'મથ આવીને રહેવા હા પાડે તો.”

“ગમે ત્યારે જરૂર પડકાષ્ટ જવાબ અને પાછો આવોજ મામલો ઉભો થાય, વધારામાં એટલું કે તે વખતે તારી ઇજત હમણાં જોટલીય ન રહે. માટે આપણે છુટાં પડવુંજ બેહેતર છે. હું તને ચાહું છું, તું પણ મને ચાહે છે, પણ તારાં બન્નાં ખાતર હું મારાપર જે પડશે તે વેડી લઈશ.”

“અરે રે તારી શી દશા થશે?” ફડી'નન્ડ રડમસ થઈ બોલ્યો.

“તું મારી ફિકર ન કર, હું મારે વતન હોથોન' જઈશ, ત્યાં મારા મિત્રો છે તેઓ મને મદદ કરશે અને હું જીંદગી બીજી રીતે ગાળવા માશું છું.”

“રોઝ, ડિયર, તારા આ શબ્દોથી મને દિલાશો મળે છે.”

તે આખો દિવસ અને રાત ગુજાર્યા પછી બીજે દિવસે ફડી'નન્ડનો અને મારો છુટાં પડવાનો વખત આવ્યો? ઓહ! જીંદગીમાં તે પણ કદી બૂલાવાની નથી, અમે ફરી કદી નજ મળ્યાં, બેન્ટલી સાથે આર્થર બીજીસના જેવોજ મારો હાદિક સંબંધ થયો હતો તે તેના ગયા પછીજ મને સમજાયો.

મકરણ ૪૬ મું.

છંદગીના છેલ્લા દિવસો.

ફડી'નન્ડ એન્ટલીને મેં મન મનાવીને વિદાય કીધો, પણ તેના ગયા પછી હવે મારે કરવું શું? એ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો, મારી પાસે એન્ટલીના આપેલા પ્રકત ૧૦ પૌંડ હતા, દાગીનામાં આંગળીપર રહી ગયેલી એએક વીંટી સિવાય કશું નહોતું, કપડાં પણ છેક સાદાં અને તે પણ પૂરતાં નહોતાં, એટલે આવા સંજોગોમાં વળી પણ કાંઈ સોનાની ચલ્લી શોધી કાઢવા હું તત્પર થઈ, તે માટે હું બાગ બગીચાઓ જેવી જાહેર જગાએ ભપકા કરીને ફરવા લાગી. પણ મારે જોઈતું હતું તેવું એક પણ બિલ્ડું હાથ લાગ્યું નહિ, જેઓ મારી તરફ પતંગીયાં જેવા આકર્ષાઈ આવ્યા હતા તે મને પમંદ નહોતા, આ દર્મ્યાન મેં મી. આનવનલીને લખી જણાવીને તેની પાસે ઉછીનાં નાણાં માગ્યાં, તે પોતે બીમાર હતો અને પૈસેટકે ખુવાર થઈ ગયેલો હતો છતાં તેણે ૫૦ પૌંડ મોકલી આપી મારી દરગુજર અને ખચર-ખાશીયત ચાલી.

દિવસો સુધી હું ગાલ રંગીને ફરી, પણ એક શ્રીમંત આશક મળ્યો નહિ અને મારો છેલ્લો પૌંડ પણ વટાવાઈ ગયો. મારા આગલા આશકો પાસે મદદ મેળવવા મેં પ્રયાસ કર્યો. કેપ્ટન બોમોન્ટની તપાસ કરતાં જણાયું કે તે દક્ષિણ અમેરિકામાં હતો, સર જેમ્સ થોનાંલી યાને નવાબ સાહેબને લખ્યું, પણ વળતો કડક જવાબ આપીને એક પેની પણ પરખાવી નહિ. ઘરવાળી ભાડાંની ઉધરાણી ચાંપીને કરવા લાગી તેથી મેં એક વીંટી ગારવી મેલીને તેનું ભાડું ચુકવ્યું.

બીજે દિવસે ફેલીકસ વેલેસ્લીને કાગળ લખ્યો, પણ મારો કાગળ, તેની સાથે ફેલીકસની પરણીયતની બૈરીએ લખી મોકલેલી ચિઠ્ઠી સાથે પાછો આવ્યો, મારાં અગ્નિપણામાં ફેલીકસને ઘેર હોળી સળગી હશે તે નકામાં. લોડ' આફ્રેટનને લખવા વિચાર કર્યો, પણ કોટ' ગાઇડ જોતાં જણાવ્યું કે તે ગુજરી ગયો હતો. ફેરોલીન યાદ આવી, તેનું ધર જડ્યું, પણ ત્યાં બીજાંજ રહેતાં હતાં અને તેઓ ફેરોલીન કે તેના પતિનાં પત્નો બતાવી શક્યાં નહિ. પાછું બીજા મહીનાનું બાકું ચઢી ગયું. તે બીજી વાંટી ગીરવી મેલીને લયું. વળી પાછી મી. આત્રવનલીને ચિઠ્ઠી લખી પણ કંઈ વળ્યું નહિ, કેમ જે તેની મિલકત પર ટાંચ આવી હતી અને તે યુરોપ નાસી ગયો હતો. મારી નાદાર સ્થિતિની ધરવાળીને ખજાર પડતાં તેણે હવે અગાકિયી બાકું માગ્યું, નહિ તો ખાલી કરી જવા કહ્યું. તે દિવસે સાંજે હું એક ફેશનેબલ થીએટરના સેલુનમાં ચોલાન વેશ્યા તરીકે બેઠી અને ૫ ગીની કમાઈ લાવી. છેવટે બજારમાં બેસવાનો વખત આવ્યો એ જાનાવથી હું અધી' દિવાની જેવી થઈ ગઈ. મેં મારી માસીની દોકરી જોનાને પત્ર લખ્યો; તેના સેક્રેટરી તરફથી કપડા સાથે જવાબ આવ્યો કે જોના તેના પિતા કેપટન ફોર્ટેસ્કયુ સાથે યુરોપને પ્રવાસે ગયેલી હતી; તેમને આવી નબોજ અજી મારે ફરીથી કરવી નહિ.

હવે તો મારે રોજ વેશ્યાવાડમાં જઈને બેઠા વગર છુટકો નહોતો; માનસિક ચાતના હળવી કરવા મેં દારૂ લીંચવા માંડ્યા; આહાર વિહાર અનિયમિત થઈ જવાથી તથા કસરત બંધ પડવાથી તબીબ-તનો છેક ખુરદો થઈ ગયો એટલે ઘરાકોય બંધ થયાં; તો પણ કેથે

ગામડે જઈ રહી, સીવણુ ભરત કે દળણાં દળી પ્રમાણિક જીવન
 ગુળરવાનો નિશ્ચય અમરમાં મેઢવાની નૈતિક દિંમત ન આવી તે
 નજ આવી. આ વખતે વેશ્યાઓની છેવટની હાલત શી થાય તેનો
 મને સંપૂર્ણ ખ્યાલ આવ્યો; મારી આઝાદીના વખતમાં કેટલીક
 રડિઓ મેં મચ્છોડીને મારે માટે જે ભવિષ્ય ભાખ્યાં હતાં તે ખરાં
 પડ્યાં. જીવને પળવાર શાંતિ નહોતી. આવું જીવન છએક મહિના
 ચાલ્યા પછી એક દિવસે સાંજે થીએટરની સામે આથર બીજસને
 મેં ગાડીમાંથી ઉતરનો જોયો; તેણે મને જોઈ કે ન જોઈ તે તો
 હું કહી શકતી નથી; પણ તેને જોઈને હું એવી તો સંતાપ ગઈ કે
 એ દિવસ ધરખહારજ નીકળી નહિ. થોડાક વખત પરજ તેણે મારી
 સાથે લગ્ન કરવા છેવટની માગણી કરી હતી; તે પણ મેં હતભાગિ-
 નીએ તરછોડી કાઢી હતી એ વિચાર મારું કાળજું ફારી ખાવા
 લાગ્યો; પણ આ બધાં દુઃખમાંથી મુક્ત થવાનો મને એક રામચાણુ
 ઉપાય સુઝ્યો, તેથી મારામાં પ્રતી અને ઉત્સાહ આવ્યાં, હું તરતજ
 આપઘાત કરવા નદીકાંઠા તરફ નીકળી પડી. દીવાની જેવી એવા
 બુસ્સામાં હું ધરમાંથી નીકળી કે મારી ધરવાળીએ મારો હાથ
 પકડ્યો તેને પણ ઝાટકી નાંખીને પૂર ઝપાટે રસ્તા પર આવી
 પહોંચી. રસ્તે મને લાગ્યું કે આટલી ઝડપે ચાલતાં પોલીસને કદાચ
 વહેમ પડશે અને અટકાવશે, તેથી મેં ગતિ ધીમી પાડી. દીવા
 વખત થઈ ગઈ હતી, દૂરથી મેં વોટલું બોળ (પૂલ) પરનાં ફાનસ
 જોયાં અને હવે હું મરવાની તેની ખરેખરી ફાળ પેટમાં પડી.
 ફેરોલીનને આજ સ્થળે મેં આપઘાતની કોશિષ કરતી જોઈ હતી તે

અંધો દેખાવ મારાં સ્મરણપટ પર તરી આવ્યો. તો પણ હું આગળ વધી. એવામાં એચિંતો શૌર્યકાર થયો અને સેંકડો માણસનું ટોળું પૂલ પર થઇ ગયું. મને લાગ્યું કે હું જે ધરાદો બહાર પડી છું તે ધરાદો કોઇ મારાં જેવાજ દુઃખી આત્માએ અમલમાં મેલી દીધો છે. હું પણ લોકોનાં ટોળાંમાં ધુસી, જે માણસે આપઘાત કરવા પૂલ પરથી નદીમાં પડતું નાંખ્યું હતું તેની લાશ તરતજ ખલાસીઓએ બહાર કાઢી અને નદીકાંઠે લાવીને નાંખી. કેટલાક લોકો તલાશ કાઢવા લાગ્યા: “જીએને કંઈ જીવ રહ્યો છે કે? શ્વાસ ચાલે છે કે?” પણ ખલાસીઓએ કપાળે હાથ દબાવે કહ્યું, “ખીચારો એવી રીતે પડ્યો કે પાણીના આઘાતથી ખોપરીજ તુટી ગઇ, પછી જીવ તે શાનો રહે?”

કુતુહલ થવાથી મેં મરનારનું મોઢું જોયું. જોઈં છું તો મારો ભાઈ સીરીલ! હું ચીસ પાડી ત્યાં ને ત્યાં બેભાન થઇ પડી.

મને ભાન આવ્યું ત્યારે જોયું કે હું હોસ્પિટલમાં હતી. નર્સે મને કહ્યું કે હું અઠવાડિયું થયાં સન્નિપાતમાં કંઈ કંઈ લવારા કરતી હતી. ભાન આવ્યા પછી પણ મારી હાલત સુધરી શું જે? સીરીલના જેવા નફકરા અને નફ્ટ જીવાને કેવું જાલીમ દુઃખ પડ્યું હશે ત્યારે આપઘાત કીધો હશે! સારું હતું જે મા મરી ગઇ હતી અને બાપ ગાંઠો થઇ ગયો હોત! નહિ તો આ દુઃખ સાંભળીને તેઓને જીવતાં જીવત મરણના જેટલી યાતના ભોગવવી પડતે. દીકરાનો આપઘાત અને દીકરી હોસ્પિટલમાં!

ભાન આવ્યા પછી પંદરેક દિવસે હોરિપટલમાંથી મને રજા આપવામાં આવી. આ માંદગીની મારા શરીર પર ભયંકર અસર થઈ. હાથ પગ શરીર બધું ગળી ગયું; ડાચાં પાણી છેક ખેંચી ગયાં અને ડોશી જેવી દેખાવા લાગી.

હોરિપટલમાંથી નીકળી હું ઘેર ગયો; ઘરવાળાઓ પહેલાં તો મને ઓળખી સુદ્ધાં નહિ અને પાછળથી ઓળખી ત્યારે ઘરમાં પેસવા ના દ્યું. મારી ઓરડી ખીમ્મને લાટે આપી હતી અને મારી પેટીમાંથી તેનું બાહુ વસૂલ થાય એટલી પાણી વરતુઓ મળી નહોતી.

જે પોશાક સાથે હું આપવાત કરવા નીકળી હતી તેજ મારાં દિવસ પર હતો તે હવે સવારને વખતે એવા કડિયા દેખાતો હતો કે દરેકે લોકોએ ઓહાન મસ્કરી કરવા માંડી; કોઈ ગાંડી કહેતું; તે કોઈ કહેતું કે સવારમાં ક્યાં રંગ માણુવા નીકળી પડ્યાં? ચિ. ચિ. તેથી એક જુનાં કપડાંવાળાની દુકાનમાં જઈ મારો પોશાક તેને આપી દીધો અને બદલામાં સારો અને બીખાગળુંને છાજડો પોશાક લીધો.

ખરેખર હું બીખારજીવ થઈ હતી. રહેવાને ઘર નહોતું, પહેરવાને પુરતાં કપડાં નંગનાં, ખાવાનું લેવા એક પેતી સુદ્ધાં નહોતી. જે જીવાનીપર હું મુરતાક હતી, જે જીવાની આગળ અમીર ઉમરાવો સર બુકાવતા હતા, જે જીવાનીમાં હું હજારોની દોલત પગવારમાં મેળવતી હતી તે જીવાની પાણી રહી નહોતી. હવે ક્યાં હતાં તે મારાં વિષયોજેજક નખરાં? ક્યાં હતું તે ગુલાખી બદન? બધું ખતમ થયું હતું!

૭. સ. ૧૮૫૧ ની શરદઋતુ ચાલતી હતી, શહેરમાં બીજા માગતાં જે મળ્યું તે ખાઈને હું શહેર છોડી ગામડાંઓ તરફ નીકળી ગયો. પરાંઓમાં જે જે બંગલાઓમાં હું રહી હતી ત્યાંથી પસાર થતાં મારી આંખોમાંથી સતત અશ્રુધારા વહેતી હતી. ઘાસની ગંજમાં ભરાઈને શરદઋતુની ટાઢવાળી રાત્રીઓ પસાર કરવા લાગી. આગલી જાહોજલાલી અને આ દશાની સરખામણી કરતાં કોનું હૃદય ન પીગળે? પણ શું મને મારાં કર્મનાંજ વ્યાજબી ફળ નહોતાં મળતાં? મારા શત્રુઓને કુદરને કરેલી સજાથી હું રાજ થતી હતી તે વખતે મને ખ્યાલ હતો કે મારે પણ કર્યાં કર્મનાં ફળ ભોગવવાંજ પડશે?

ગામડાંઓમાં મને બીજાથી પેટ પૂરતું ખાવાનું મળી રહેતું, શહેરના લોકો કરતાં ગામડાંના લોકોમાં મેં દયાનો ભાગ વિશેષ જોયો, કોઈ પણ લક્ષ્ય સિવાય આખો દિવસ હું ચાલ્યા કરતી અને રાત પડે ત્યાં વાસો રહેતી, શહેરભણી તો હું પાછી ફરીને નજર સુધ્ધાં નાંખતી નહોતી એમ ચાલતાં ચાલતાં એક દિવસે સાંજે હું એક નદી આગળ પહોંચી અને થાકેલી હોવાથી વિરામ લેવા બેઠી. આટલા દિવસમાં હું સખ્તમાં સખ્ત જીવન ગુજારવા ટેવાઈ ગઈ હતી, મારા દિલમાં ક્ષય હતો નહિ, રસ્તે ચાલતાં ગમે ત્યાં મરણ પામું તેની પરવા નહોતી, તેથી ખાવાપીવાનું મળે કે ન મળે તેનીય દરકાર નહોતી, આવી જાલીમ આફતમાં દિલાસો માત્ર મને એટલોજ હતો કે શહેરમાં જેઓ મારી આગળ સર ઝુકાવતા, ખાગ બગીચે જેઓ મારાપર લાલસામયી દષ્ટિ નાંખતા હતા, તેઓ આમળ મારે બીજા માગવી પડતી નહોતી, તેઓની તિરસ્કારપૂર્ણ દષ્ટિ મારે

સહન કરવી પડતી નહોતી અને ખાસ દિલાસો એ હતો કે વેશ્યા-વાડની કોઇ ગટરમાં મારી લાશ કુતરાં બિલાડાંની પેઠે નહિ પડે. જંગલમાં મરવાનું મને દુઃખ લાગતું નહોતું.

કર્મનું ફળ નં. ૪

આવા તરંગોમાં હું બેઠી હતી તેવામાં નદીને સામે કાંઠેથી કોઇ તદ્દન ચીથરેહાલ અને રોગિણ બીખારીને મેં જોયો, તેના શરીરમાં મર્સનું નામ નહોતું, કેવળ હાડકાં અને ચામડાંના ચાડીઆ જેવો તે દેખાતો હતો. તે આવીને નદીને સામે કાંઠેજ બેઠો, નદી માત્ર વીસેક ફીટ પહોળી હતી, આ બીખારી બીજો કોઇ નહિ પણ હોરેસ રોકિંગહામ હતો. થોડીવાર અમે બેઠેએ એક બીજાંને નીરખી લીધાં; પછી તેણે બોલવાની શરૂઆત કરી:

“આખરે આપણે સમાન સ્થિતિમાં મળ્યાં ખરાં.”

“હા, આપણે બેઠે બીખારી છીએ.” મેં કહ્યું.

“આપણે બેઠેએ એક બીજાંને બીખારી ક્યાં છે.”

“તેં મને બીખારણુ કરી એ વાત તો સાચી...”

“અને તું છેક નિર્દોષજ છે કેમ? કુલટા, તારાં પાપે મારા આપને નાણાં નહિ મળ્યાં અને તે આપઘાત કરીને મુએ. રંડા, તારાં પાપે મારાં લેડી લુસીઆ કાલગ્રોપ સાથે લગ્ન થતાં અટક્યાં હતાં...”

“તેં મને પહેલી બ્રષ્ટ કરીને મારાં જીવનનું જે સત્યાનાશ વાળ્યું હતું, તેના વેર પૂરતું તો હું કંઈજ કરી શકી નથી.”

“અને પેલો તારો ભાઈ પણ સાળો આપઘાત કરીને મુઓ...”

“તું કેવાં સુખમાં મરશે તે હૃદયરેખા હશે તો જોઈશ.”

“તારો આપ પણ પાગલખાનાંમાં સડે છે.”

“તારા આપે ઝાડ સાથે લટકીને આપઘાત કર્યો હતો, તેની દફન કીધા પણ તેં ડુલાંગારે કરાવી નહોતી, તે કામ પણ મારે કરવું પડ્યું હતું.”

“અને જાણે ડાહીડમરી કાચી કુંવારી સતી જેવી આર્થર બ્રીજ-સને પરણવા નીકળી હતી કેમ?”

આ ટાણે મને સખ્ત લાગ્યો, ગાળાગાળીથી અટકી અને ચુપ બેઠી, પણ હોરેસે પિશ્ચાચી અટ્ટહાસ્ય કરી કહ્યું:

“ચાલ, જીવાનીમાં તો આપણે નહિ પરણ્યાં; પણ હવે પરણીએ, અને આપણી સંપત્તિ એકત્ર કરીએ.”

“મને લાગે છે કે તારાં કરતાં મારી પાસે વધારે સંપત્તિ છે.”

“કેટલી? બિખારી પાસે એક પેની હોય. આ રહી, મારી પાસે એક પેની છે.”

“પણ મારી પાસે ૮ પેન્સ છે; તારાં કરતાં મારી સ્થિતિ ૮ ગણી સારી છે. હું તારી સાથે શું કરવા પરણું? તું ક્યાં મારી સમાન સ્થિતિમાં છે?” એમ કહી હું પણ ડાકણ જેવી હતી.

“આપરે, તારી પાસે ૮ પેન્સ?” એમ બોલી તે મારી પાસે આવવા નદીમાં પડ્યો.

પણ હું તેનાથી બીધી નહોતી; તેના કરતાં મારાં શરીરમાં કંઈક વધારે તાકાત હતી; પરંતુ તેવામાં દૈવયોગે ટોળી ગ્રેસન ન્યાં આવી પહોંચ્યો અને મારો પક્ષ લઈ તે હોરેસ સાથે બાઝ્યો. હું તે બેઠિને પડતા મેલી નાસવા લાગી. હોરેસ મારી પાછળ આવતો હતો તેવામાં ટોળીએ તેના માથામાં મુકકો લગાવી તેને નદીમાં ગળડાવી દીધો; હોરેસનું માથું પથ્થર સાથે અથડાઈને પુટી ગયું; નદીનું પાણી લાલ લાલ થઈ ગયું; આ વખતે હોરેસની સ્થિતિ એવી દયાજનક થઈ પડી કે વૈરના વિચાર ભૂલી જઈ તેને હું બનતી સહાય આપવા ગઈ. ટોળી ખીસીયાણો પડીને નાસી જવા લાગ્યો; મેં જુઓ પાડી; “ પકડજો, પકડજો, ખુન, ખુન. ”

મારી જુઓ સાંભળી આસપાસના ખેતર વાળા દોડી આવ્યા; તેઓએ ટોળીને પકડ્યો અને ખુનની જગ્યાએ આવ્યા. હોરેસનો પાપી આત્મા પળવારમાં પરલોક સીધાવી ગયો હતો. મને બળાત્કારે ભ્રષ્ટ કરનારા લગભગ બધાજ નરપિશાચીનાં મોત મારી નજર સમક્ષ દયાજનક રીતે થયાં, મારાં કર્મનો વિપાક થઈ ચુક્યો હતો, હું ધ્રુજી ઉઠી, અરે પ્રભુ, તું મારું મોત પણ આવુંજ લાવશે કે સું ?

ગામડીઆઓ ટોળીને પકડી ગયા, મારી સાક્ષીની તેઓને જરૂર નહિ જણાઈ હશે એટલે મને તેઓ સાથે લઈ ગયા નહિ, તેથી તે જગાએથી ઉઠીને મેં પાછું ભટકવા માંડ્યું, મારું માથું સન્નિપાતથી ઘેરાયેલું હતું, તેમાં નતો જોયો મેં દિવસ કે નતો જોઈ રાત, કે ન જોઈ દિશા, પ્રભુની મરજી પ્રમાણે બન્યું, હું

શહેરથી જેમ અને તેમ દૂર દૂર જવા માગતી હતી, ત્યારે કુદરતે પાછી મને શહેરમાં, લાંડનના પરામાં, ઝરે ખુદ “માર્લો મેનર” ના આરણ્યમાં લાવીને નાંખી, કે જે બંગલામાં હું અગાઉ રહી હતી.

આ બંગલા પાસેથી હું આગળ વધતી હતી તેવામાં પાછળથી એક બગી આગળ પાછળ થોડેસ્વારે સાથે, આવતી હતી, હનુરીઆઓ રાહદારીઓને બાબુ હાવાની ખુબ મારતા હતા. હું બાબુએ દર્દીને ઉભી રહી અને બગીમાં જોઓ હતાં તેઓને જોઇ લજ્જા અને લયથી મેલાન થઇ. મજકુર બંગલાના દરવાજા આગળજ પડી. બગીચામાં મારો આગલો આશક રેજનાલ્ડ ફોર્ટેસ્કયુ અને તેની પત્ની જોના (મારી માસીની દીકરી) હતાં.

મને જ્ઞાન આવ્યું ત્યારે હું તે બંગલાના સુંદર દિવાનખાનામાં એક પલંગ ઉપર મુલાયમ તળાઇ પર પડેલી હતી અને પલંગની ઇસ પાસે રેજનાલ્ડ, જોના અને આર્થર બ્રીજસ ખુરસીઓ નાંખી બેઠેલા હતા.

પછી અરસ પરસ ખુલાસાઓ અપાયા. મેં મારો પશ્ચાતાપ દર્શાવ્યો, જોનાએ કહ્યું કે તે તેના પિતા સાથે યુરોપ ગઇ હતી તે થોડા દિવસથી જ પાછી ફરી હતી અને તે મને યોગ્ય મદદ કરશે. આર્થરે મને પોતાની સાથે રાખવા આગ્રહ કર્યો.

મને સાજી થતાં જોટલા દિવસ લાગ્યા, તેટલા દિવસ મારાં બેન બનેવી આર્થરના મહેમાન તરીકે રહ્યાં, હું મારી મેજે ફરતી હરતી થઇ ત્યારે તેઓ ગયાં. હું સાજી થઇ, આર્થર સાથે ગાડીમાં

એસીને ફરવા જવા લાગી એ ખરું, પણ થોડા દિવસ પછી મને ક્ષયનો રોગ લાગ્યો પડ્યો અને ધીમે ધીમે હું ગળાવા લાગી. મારો રોગ મહિનાઓ સુધી ચાલ્યો પણ આથરે જરાય કંટાળો બતાવ્યો નહિ, મારી બદચાલ માટે તેણે કદી એક સુકન પણ મને કહ્યો નહિ.

થોડા દિવસ પછી વતમાન પત્રોમાં મેં વાંચ્યું કે ટોબી એસનને ખુન માટે ફાંસીની સજા થઇ હતી.

x

x

x

તા. ૧૬ મી માચ ૧૮૫૨

આથરે બ્રીજસને ત્યાં રહેવા આવ્યાને મને ૬ મહિના થઇ ગયા છે. ભૂતકાળની વાતો આથરે આજે કાઢી, તેણે કહ્યું. “૧૮૪૯ના જુલાઈમાં તને મળ્યા પછી હું પરદેશ જતો રહ્યો હતો અને ઇંગ્લેંડ કદી પણ પાછો આવવાનો હતો નહિ, પણ પરદેશમાં મને તારાજ વિચાર આવ્યા કરતા હતા કે તેં જે રસ્તો લીધો હતો તેનું અનિષ્ઠ પરિણામ આવશે, તેથી હું ઇંગ્લેંડ પાછો આવ્યો અને તને શોધવા લાગ્યો. મને જે હાલતમાં રવડી મરતો તેં બચાવ્યો હતો તેવી મેં તને બચાવી છે, એમાં હું કંઈ ઉપકાર કરતો નથી, તને શોધવા હું થીએટરો આગળ આવતો હતો, પણ એક દિવસ રાત્રે મને જોઈને તું નાસી ગઇ તે પાછી દેખાઇ નહિ, તું ઉતાવળી ઉતાવળી એક દિવસે સાંજે વોટલું બ્રીજના તરફ જતી હતી ત્યાં પણ મેં તને જોઈ હતી તે મને કંઈ અજણી નહોતી, પણ કુદરતે તેવા વખતમાં તારો અને મારો મેલાપ થવાનું નહિ સંજોગું તે! પણ બોલ, હવે તારૂં પાણિગ્રહણ ક્યારે કરવા દેશે?”

“મુડદાને હાથે મિંઢળ?” મેં રિમત કરી કહ્યું.

“લોકોએ જાણવું જોઈએ કે મુડદું કોઈ અમાન સ્ત્રીનું નથી પણ આર્થર ક્વીજસની પત્નીનું છે.”

આર્થરની આ દરખાસ્ત સાંભળ્યા પછી એકાંતમાં હું ખુબ રડી, કેવો ગ્રેમી આત્મા, માઈ મરણ સુધારવા મારા જેવી ક્ષયરોગમાં મરવા પડેલી અબળાનું પાશ્વિમહણ કરવા તૈયાર થાય એ આત્મા કેટલો ઉદાર?

મને ક્ષય રોગ થયો છે, હવે હું આરસીમાં જોઈ છું તે સૌન્દર્ય માટેની અહંવૃત્તિથી નહિ.—મારી અહંતા બધી મરી ગઈ છે—પણ મારા રોગનું માપ કાઢવા કે તે કેટલો આગળ વધ્યો છે. બાકી મારે હવે સૌન્દર્ય કે સૌન્દર્યના ઉપાસકોનું કામ પણ શું છે? મેં જગતની મોજમજા ભોગવી છે, મેં દુનિયાના દુર્ગુણો સેવ્યા છે, કર્મના ફળનો નિયમ હું સૌ કરતાં વધારે સમજી છું. હવે ઇશ્વર પ્રાર્થનામાં માઈ ધ્યાન ચોટે છે અને તેથી આત્માને શાંતિ રહે છે.

પણ આર્થરને હું પરણું તો નહિજ, તે તો ઉદાર આત્મા છે, પણ મારે મુડદાં જેવીએ તો વિચાર કરવો જોઈએ ને?

x

x

x

તા. ૪ થી એપ્રિલ.

આર્થરને હવે લાગે છે કે હું મરણને પંથે પડી ચુકી છું, તે નિસ્તેજ અને રડમસ થઈ ગયો છે, છતાં જેમ તેમ ધીરજ રાખીને “ઇશ્વરેચ્છા બલીયસી” ના સુત્રને માન આપે છે. મને પોતાને હવે

ઝાઝું દુઃખ લાગતું નથી અને આર્થ'ર પણ મારે માટે પ્રાર્થના કરે છે કે મને શારીરિક દુઃખ બહુ ભોગવવું પડે નહિ. આર્થ'રે ડાક્ટરને બોલાવીને મને કેથે હવાફેરે લઈ જવાય કે નહિ તે પૂછ્યું, પણ ડાક્ટરે ના પાડી છે.—હવે હું અને આર્થ'ર વાત કરીએ છીએ ત્યારે તેમાં દુઃખના વિષયને બાદજ કરીએ છીએ.

ચેસ્ટરથી ડા. ઐડકડ'ના પત્ર આવે છે તે પ્રમાણે મારા પિતા ગાંડપણમાંથી કદી પણ સાળ થાય તેમ લાગતું નથી, છતાં એકવાર તેમને મલવા મારો જીવ તલપાપડ થાય છે, પણ ડાક્ટરો મને જરા પણ અથડામણ લાગે તેવું કરવા દેતા નથી.

+

+

+

તા. ૧૫ મી એપ્રિલ,

હેલ્લા થોડા દિવસથી હું મારાં સંસ્મરણોની પોથી સુધારી રહી છું. આર્થ'ર માટે મેં એક કાગળ લખી રાખ્યો છે તે તેને મારા મુઆ પછી મળશે. તેમાં મેં તેને આ પોથી જરૂર જણાયે સુધારા વધારા કે ફેરફાર કરીને—પ્રગટ કરવાની વિનંતિ કરી છે, મને આશા છે કે તે મેં જેમ લખી છે તેમ ને તેમ પ્રગટ કરશે, કારણ કે નામો મેં બધાં બનાવડી લખ્યાં છે એટલે તેથી કામની વ્યક્તિગત લાગણી દુઃખાવાનો સંભવ નથી.

હમણાં હમણાં આર્થ'ર મારી પાસે બહુ વખત બેસે છે અને અમે આખાં જગતની ફિલ્સુફી અને માનસ સ્વભાવનો સમુદ્ર

ડહોળીએ છીએ આથી. મને ભય રહે છે કે હું મરી જઈશ ત્યારે
આથરને મારાં અનસ્તિત્વનું દુઃખ વધારે લાગશે.

x

x

x

તા. ૭ મી મે.

આજે વતમાન પત્રમાં વાંચું છું કે મી. ગુસ્તેવસ આલવનલી
બુલોન ખાતે થોડા દિવસપર ગુજરી ગયો છે.

આજે સવારે વળી મીસીસ ઇવાન્સ (યાને મારી આગલી દાસી
ફ્રાન્સીસ)નો મને કાગળ મળ્યો છે; તેમાં લખ્યું છે કે મરહુમ લેડી
લુસીઆની (દરામની) દોકરી જેમીલા મીલર ૧૧ વરસની થઈ છે;
અહુ ખુબસુરત અને પ્રેમાળ સ્વભાવની નીકળી છે; ફ્રાન્સીસ અને તેનો
પતિ તે ખિયારી અજ્ઞાત માતપિતાની છોડરીને ગુખી કરવા
પ્રયત્ન કરશે એવી મને ખાત્રી છે.

x

x

x

તા. ૧૮ મી મે.

આજના વતમાન પત્રમાં વાંચું છું કે એડવીન લશીંગટને
નાદારી કોર્ટનું રક્ષણ મળ્યું છે. લશીંગટન લક્ષ્મી હોવા છતાં;
મારા પિતાને ડો. એડ્ડિન્ગ્સ પાગલખાનામાં રાખવા તથા તેમની
મિલકત છોડવવા તેણે મને ઉધાર હાથે આપેલી મદદ ધ્યાનમાં લઈ
મારે તેની આફતમાં કંઈ મદદ કરવી જોઈએ; આથરને મેં વાત
કરી એટલે તેણે તેની ઉપર નનામાં-૧૦૦ પૌંડ મોકલી આપ્યા છે.

જે ત્રણ દિવસથી મારી નબળાઈ વધવા લાગી છે; શરીરની
અંદર કંઈ અકથ્ય દર્દ થાય છે, મારા ગાલ છેક સફેદ રૂની

પૂછી જેવા થઈ ગયા છે પણ આખોતો ચમકાટ અકુદરતી બહુ વધી ગયો છે.

x

x

x

તા. ૯ મી જુન.

આર્થરનો સહવાસ દિવસે દિવસે મધુરતર લાગવા માંડ્યો છે; પણ હવે તે શા કામનો? મરવાનું ગમતું તો નથી; પણ મેઘ અને મોત આપણાં હાથમાં છે?

x

x

x

તા. ૧૯ મી જુન

જેમ જેમ મરણોન્મુખ થતી જઈ છે છું તેમ તેમ પશ્ચાત્તાપના પાવકમાં પારાવાર પ્રજ્વળું છું; મારી આંખોમાં આંસુ સુકાઈ ગયાં છે; આર્થર અને બીજા મિત્રો મને બહુ આશ્વાસન આપે છે; પણ તે કશાની મારાપર અસર થતી નથી.

મેં મરણ પછીની મારી ઇચ્છા વિષેનો કાગળ આર્થરને આપી દીધો છે; ઉપરાંત તેને રૂબરૂ વિનંતી કરી છે કે એડમન્ટનના દેવળના વાડામાં દાટવી; કેમજે હું ત્યાં દટાઉં તો મારી કબર હમેશાં લીલી રહે, તેનાપર હમેશાં પુલ ચઢે અને એક રોહી હૃદય રોજ એ આંસુ પણ સારશે.....આટલું લખતાં શોકથી વિદવળ થઈ છું.....

x

x

x

તા. ૧૪ મી જુલાઈ.

જેનાનો આજે ૬ ઠો પત્ર મળ્યો, લખવાની અશક્તિને લીધે હું તેનો જવાબ લીટીમાં જવાબ આપીશ હવે જમદુત આવી

પહોંચે છે. મને દિવાનખાનામાંથી બીજા ઓરડામાં લઇ જવામાં આવી છે. આર્થર મારી પાસેથી ખસતોજ નથી.

+

+

+

તા. ૨૮ મી જુલાઇ (સાંજના ૪)

આજે ડૉ. ઐડફર્ડનો પત્ર આવ્યો; તેમાં મારા પિતાના મરણની ખબર લખી જણાવી હતી, તે વાંચી મને બહુ આઘાત પહોંચ્યો. વધારે આઘાત પણ લાગવાનું કારણ એ છે કે છેક મરણની ધડી સુધી મારા પિતાને સહેજ પણ ભાન ન આવ્યું તે નજ આવ્યું. ઓહ! પિતાજી! પિતાજી! તમારા આત્માનું શું થશે? હું બે-ભાન થઇ ગઇ હતી; ઘણા કલાકે મારી મુઝર્જા ઉતરી છે પણ હવે હું જગનની એક બે દિવસનીજ મહેમાન છું.

આર્થર બ્રીજસની નોંધ.

તે ગઇ. યમદેવ તેના આત્માને પરલોકમાં લઇ ગયા છે. ઇ. સ. ૧૯૫૨ના જુલાઇની ૨૮ મી તારીખે મળસકે તે મારા ખોળામાંજ મૃત્યુ પામી. છેલ્લી ધડી સુધી તે શુદ્ધિમાં રહી હતી અને તેના છેલ્લા શબ્દો આ હતા:-

“પ્રિયતમ આર્થર મારો શોક કરતો નહિ, આપણો વિયોગ થોડાજ સમય પૂરતો છે, પરલોકમાં આપણે જરૂર પાછાં મળીશું—એવાં કે ફરી કદી જુદાં પડીએ નહિ.”

સમાપ્ત.

તમે “ઊર્મિ” માસિક જોયું ?

ન જોયું હોય તો આજેજ લખી નાખો. નમુનાની નકલ મફત મોકલાય છે. જીવનમાં ચેતન રેડતુ વિવિધ વિષયે ચર્ચાતુ આ માસીક જોયા પછી તમે તેના ગ્રાહક થઈ વિના નહિજ રહો.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩-૪-૦ મોકલવાથી એક વરસ “ઊર્મિ” મોકલવામાં આવશે, તે ઉપરાંત દિવે અંક અને ભેટનું પુસ્તક પણ મફત મળશે. પુસ્તક, પાસ્ટેજ વિગેરેનો હિસાબ ગણતાં “ઊર્મિ” લગભગ મફતજ પડશે. કેઈ પણ માસથી ગ્રાહક થવાય.

લખો:

“ઊર્મિ” કાર્યાલય,
૧૮૧, બનરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબ

આસં વિદ્યાવતનાં કાળાં ભોપાળાં-હુતકાળના ભયંકર
દ્રવ્યો-ખસો વર્ષ પહેલાંજે શાહી ઇતિહાસ

લંડન રાજ-રહસ્ય

અથવા

મેસ્ટ્રીઝ ઓફ ધી કોર્ટ ઓફ લંડન.

જાતાં અગત્યખીમા ગરકાવ થશો. એકમેકથી ભયંકર બનાવો-કદાપી
ખનામાં પણ ન આવી શકે તેવાં ભયંકર કારસ્થાનો-રાજમહેલના
ખામા કેવા કેસ કાવત્રાં રચાતાં દુર્ગે-જેનો ખ્યાલ વાંચ્યા
ગર સમજી ન શકાય. અનેક ભયંકર ઘટનાઓ-લંડન
શહેરના અનેક ભયંકર દ્રવ્યો-ગને મચાલીઓનાં ગજબ-
નાક રહેકાણો-હૃદયને હચમચાવી મૂકે તેવા દુર્ગમરો
બનાવો નગર સાને ખડા માય છે,

એક વખત વાંચો,

અનેક વખત વાંચ્યાજ કરો !

આ પુસ્તક પુરૂં વાચવું તે જીંદગીનો એક લહાવો છે.

બાર ભાગખી આ વાર્તા કંપલીટ થઇ છે.

દરેક ભાગના ૧૪ આના, પોસ્ટેજ ૪ આના.

૧૨ ભાગના પુરા સેટના રૂ. ૧૦, પોસ્ટેજ રૂ. ૧.

વિલાસ ઓશીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

બહાર પડી ચુક્યું છે !

આજેના લખી નાખો

ક્રાન્તિની ચીનગાસીઓ

હિન્દના ક્રાન્તિના ઇતિહાસમાં બંગાળાએ જેવો તેવો ભાગ લીધો નથી. બંગાળા વિપ્લવાદીઓ એટલે મહોતને મુઠીમાં લઈને ફરનારા નોળવાનો, તેમણે ક્રાન્તિની આગ ફેલાવવા કરેલા પ્રયત્નો સ્વતંત્રતા માટેની તેમની જીવ-રોટાસટની લડત, માતૃભૂમિ માં મરી પીટવાની તેમની અપૂર્વ તમન્ના, હથીયારો મેળવવાના તેમના પ્રયત્નો, પેસો એકઠો કરવા માટે પાટેલી ધાક અને હુલના કારણો. પરદેશી રાજ્યોની મદદ મેળવવાના પ્રયાસ, તેમણે સ્થાપેલી સુપ્ત સમિતિઓ અને ક્રાન્તિકેન્દ્રો વિગેરે વિગતોનું રસબધુ ધ્યાન તમને આ પુસ્તકમાંથી મળશે. આ કાંઈ કલ્પિત નવલકથા નથી, પણ હિન્દની આઝાદી માટે જાનફોજી કરનાર ક્રાન્તિવીરોના અદ્ભૂત રોમાંચક સ્તવ્ય કથા છે. કિંમત માત્ર રૂ. ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ આર બાના. તમારી નકલ મેળવવા માટે અત્યારે જ લખી નાખો.

ભિમિ કાર્યાલય,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, ફોર્ટ, મુંબઈ

